

İDARE

Dahiliye vekâletinin aylık mecmuası

Yıl: 3

TEŞRİNİSANI 1930

Sayı:32

**Reisicümhur Hazretlerinin
Büyük Millet Meclisinin
üçüncü intihap devresinin
dördüncü içtimasında
Heyeti Umumiyede
irat buyurdıkları**

Nutuk

Büyük Millet Meclisinin Muhterem Azası ;

Yüksek heyetinizi hürmetle selâmlayarak yeni toplanma yılını açıyorum. Memlekette büyük ıslahat ve nafi icraat ile mümtaz olan üçüncü Büyük Millet Meclisinin, önümüzdeki son faaliyet yılını da, milletimizin bir çok mühim ihtiyaçlarını temin ile geçireceğine eminim.

Muhterem efendiler ;

Geçen yılımız, mühim hadiselerle doludur. Senelerden beri hariçte beslenen fesat ve tecavüz emelleri, bu sene şark vilâyetlerimizde, vatandaşlarımızın huzurunu bozan vakalara sebep oldu. Teferruatını bildiğiniz bu hadiseler, vatan düş-

manianın ümitsiz kılan neticelerle bitirildi. Bu neticeleri vatandaşların cumhuriyeti müdafaa için gösterdikleri alâka ve hassasiyete ve cümhuriyet ordu ve jandarmasının iftihar edeceğimiz dirayet ve cesaretine borçluyuz. (Alkışlar)

Bu yüzden şehit olan vatandaş askerlerimizin hatıralarını hürmet ve minnetle yadedirim. (Alkışlar)

Ordu ve jandarmamızı idare edenlerin, asgarî külfetle vatani gaileden kurtaran tedbirlerini, fedakârlıklarını ve vazife başında bulunan mülkiye memurlarımızın gayretlerini teşekkürle zikrederim. (Alkışlar)

Geçen hadiseler cümhuriyetin kuvvetini, resanetini bir daha göstermiştir. Bu hadiseler, vatandaşların her türlü saadet ve huzurunun, cümhuriyet kanunlarında ifade olunan millî birlikte mündemiç bulunduğunu, vatan haricinden hiç bir iğfal ve tahrikin olamayacağını da anlamıştır, ümidindeyim. (Bravo sesleri, alkışlar)

Arkadaşlar, bu günlerde İzmirde hadis olan seylaptan çok müteessir olduk, insan hayatının uğradığı zayıat ve elemeler teessürlerimizi teşdit etti. Hükümeti Cümhuriye icap eden tedbirleri kemali ihtimamla almaktadır.

Arkadaşlar, geçen sene zarfında mücadele mecburiyetinde bulunduğumuz bir büyük hadise de millî para buhranıdır. Buhranı karşılamak için alınan tedbirlerin isabeti tahakkuk etmiştir.

Her şeyden mühim olan esas, İktisadî noktai nazardan, milletin uyanıklığı ve kendisinin yaşamak hakkına itimadıdır. Meclis ve hükümet tarafından alınan tedbirler, bilhassa bu esasta birleşir. Bugün içinde bulunduğumuz vaziyet, malî ve İktisadî tedbir ve ihtiyatlarda dikkatle devam olunmasını icap ettirmektedir.

Efendiler ;

Bilhassa ziraî memleketlerde hissolunan cihanşumul bir İktisadî buhran vardır. Bu buhran tabiatile bizim memleketimize de temas etmiş ve ağırlığını hissettirmiştir.

Bu sıkıntı karşısında, emsalsiz tahribattan, dar ve kurak senelerden sonra, vatanımızın gösterdiği hayatiyet ve tahammül ancak Türk milletinin bünyesindeki kudret ve Büyük Millet Meclisinin tedbirlerindeki isabetle izah olunabilir. (Bravo sesleri).

Senelerdenberi alınan tedbirlere, önümüzdeki sene daha geniş mikyasta ihtiyaç vardır.

Gayet tasarrufkârane bir idare tarzı, resmî ve hususî bütün muamelâtımıza hâkim olmak lâzımdır. (Alkışlar) Bunun içindir ki, hükümet bütçeyi, mühim tasarruflara, Büyük Meclise takdim etmiştir.

Vergilerde, müfredatı malûmunuz olan, tadilât ve ıslahat hem mükellefi tehvin etmiş olacak, hem de bilhassa İktisadî kolaylıkları temin eylemiş bulunacaktır. Muamele vergileri üzerindeki tasavvurlar tahsisen bu cümledendir.

Cümhuriyet Merkez Bankasının tesisi ve hisse senetlerinin vatandaşlara arzı pek yakındır. Memleketin hem malî hem İktisadî büyük bir vasıtası olacak olan bu millî müesseseye vatandaşların ciddi alâka göstereceklerine şüphemiz yoktur.

Osmanlı borçlarının, memleketin hayat ve inkişafını tehdit etmeyen, adilâne ve amelî bir sureti tesviyeye raptı için, Cümhuriyet hükümetinin hüsnü niyetle mesai sarfetmesi tabiidir.

.....

Ticaret muhadelelerinin müzakereleri heman ekseriyetle neticelenmiştir. Ticarî münasebetlerin genişlemesi için sarf edilen gayretler memleketin İktisadî inkişafına şüphesiz medar olacaktır.

Efendiler, geçen senenin mühim hadiselerinden biri de, Sivasa şimendiferin vasıl olmasıdır ; bu kadar müşkülât içinde vatani bir misli daha genişletmeğe ve kuvvetlendirmeğe medar olan bu eserin müstakbel Türk nesilleri tarafından şükranla yadolunacağına eminim. (Şiddetli alkışlar)

Muhterem efendiler ;

Haricî siyasetimizde, sulh ve eyi münasebet gayesi, samimiyetle takip olunmaktadır. Ümit ederim ki, beynelmilel münasebetlerde dostluklara vefakâr olan ve hiç bir milletin aleyhinde bulunmayan açık ve salim meslek ve zihniyetimiz gittikçe daha eyi anlaşılacaktır.

Hariciye Vekilimizin büyük komşumuz ve dostumuz Soviyet Rusya olan ziyaretlerinde gördüğü, samimî kabul, bizi mütehassis eyledi. (Alkışlar).

İki memleket münasebetlerinin sağlamlığı bu vesile ile de tezahür etmiş oldu. Bu cidden memnuniyeti mucip bir hadisedir. Komşumuz ve dostumuz Yunanistan Başvekilinin ve Hariciye nazarının Ankarayı resmen ziyaretlerini hususî bir memnuniyetle zikrederim. (Bravo sesleri, alkışlar)

Türkiye ile Yunanistanın yüksek menfaatleri birbirine zıt olmaktan tamamen çıkmıştır. Bu iki memleketin samimî bir dostlukla kendileri için emniyet ve kuvvet görmelerinde isabet vardır. (Bravo sesleri, alkışlar) iki cümhuriyet arasında açılan yeni devrin, yeni esaslarını ahta rapteden vesikalar yüksek tasvibinize arz olunmuştur.

Macaristan ile aramızdaki eski ve tecrübeli dostluk, muhterem Başvekilinin resmî ziyareti ile bariz bir ehemmiyet ve kıymet aldı. (Bravo sesleri, alkışlar) Memleketlerimiz arasındaki eyi ve samimî münasebetlerin mütezayiden inkişaf etmesi memul ve matlubumuzdur.

Milletin muhterem vekilleri ;

Adliyemiz, siyasî faaliyetler içinde vatandaşın emniyet ve haysiyetini, cümhuriyetin asalet ve mevcudiyetini, hükümetin itibar ve nüfuzunu müdafaa yolunda yeni bir imtihan geçirdi ; bunu ehemmiyetle işaret etmek isterim. Adliyemizin emin olduğumuz yüksek iktidarı sayesinde ki, cümhuriyet mukadder tekâmülünü takip edebilecek ve türlü şekil ve kisvede tecavüzlere karşı vatandaşın hukukunu, memleketin nizamını masun tutabilecektir.

Aziz arkadaşlarım ;

Siyasî hayatımızda yeniden fırkaların zuhuru, memlekette belediye intihaplarına takaddüm eden yakın günlerde vuku bulur. Bu münasebetle dikkate şayan safhaların şahidi olduk. Bu müşahedelerin verdiği tecrübelerden Türk milleti Cümhuriyetin baka ve inkişafı için istifade etmelidir.

Siyaset sahasında karşılıklı faaliyetin feyizli inkişafı ancak vatandaşlar arasında düşmanlık husulüne mahal verilmemesile temin olunabilir. (Bravo sesleri, alkışlar) Bunun çareleri; fırkaların içine girebilecek gayrisamimî ve gizli maksatlı unsurların, kanun fevkinde netice isteyen emel sahiplerinin bütün milletçe menfur görülmesi ve birde cümhuriyet esası üzerinde çalışan fırkalarca, bu gibilerin faaliyetlerinden daima uzak kalınmasıdır. (Bravo sesleri, alkışlar) Memleketimizde kalem hürriyetini de, demokrat bir idareye lâyük vakar ile kullanmakta daha dikkatli bulunulacağını

.....

ümit ederim. Hürriyet sui istimalinin tevlit ettiği bir çok felâketleri çekmiş olan bu memlekette, bu dikkate bilhassa lüzum olduğu kanaatindeyim. (Bravo sesleri, alkışlar)

Muhterem Efendiler ;

Üçüncü Büyük Millet Meclisinin feyizli ve vatanperverane faaliyeti bu devrede hitam bulduktan sonra, yeni intihabata gireceğiz.

Geçen tecrübeler, gelecek intihabatta, vatandaş reyinin emniyet ve masuniyetle tezahür etmesini temin için kanunî ve İdarî tedbirlerin inkişafını ve fırkaların bizzat ittihaz edecekleri salim ve musip hareketleri göstermiş olacaktır. (Bravo sesleri ve alkışlar)

Arkadaşlarım ;

Memleketin mukadderatında yegane salâhiyet ve kudret sahibi olan Büyük Millet Meclisi, bu memleketin nizamı için dahili ve haricî emniyet ve masuniyeti için en büyük zamandır.

Büyük millî dertler şimdiye kadar ancak Büyük Millet Meclisinde şifa buldu. Atiye de yalnız orada kat'î tedbirlerini bulabilecektir. (Bravo sesleri, alkışlar) Türk Milletinin muhabbet ve merbutiyeti daima Büyük Millet Meclisine müteveccih oldu ve daima oraya müteveccih olacaktır. (Şiddetli ve sürekli alkışlar)

—————

Tayinler

Vekâlet emrine alınan valiler :

Görülen lüzumu idariye binaen Samsun Valisi Kâzim Paşa Vekâlet emrine alınmıştır.

İstanbul belediye müfettişliği:

Silivri Kaymakamı Memduh Bey İstanbul Belediye Müfettişliğine tayin edilmiştir.

Maiyyet memurları :

Balıkesir Vilâyeti Maiyyet Memurluğuna Hukuk Mektebi Mezunlarından Cevdet, Trabzon Vilâyeti Maiyyet Memurluğuna Hukuk Fakültesi Mezunlarından Hakkı, İzmir Vilâyeti Maiyyet Memurluğuna Hukuk Mektebi Mezunlarından Arif beyler tayin edilmişlerdir.

.....

Emniyet İşleri
Umum Müdürlüğü
Tayinleri

Başmemurluk :

İstanbul Polis Müdüriyeti birinci şube başmemurluğuna Ankara merkez memurlarından Kemal Bey naklen tayin edilmiştir.

Serkomiserler:

Kırklareli serkomiserliğine İzmir serkomiserliğinden Musa Kâzim, İzmir serkomiserliğine Kırklareli serkomiserlerinden Cevat, Yozgat serkomiserliğine İstanbul 35 numaralı serkomiser Kâşif, Isparta serkomiserliğine İstanbul 5 numaralı serkomiser İsmail Hakkı, Maraş serkomiserliğine İstanbul 41 numaralı komiser Murat, Kırşehir serkomiserliğine İstanbul 11 numaralı serkomiser Muhsin Efendiler naklen tayin edilmişlerdir.

İkinci komiserler :

İzmir 13 numaralı ikinci komiserliğe Denizli ikinci komiseri Faik, Denizli ikinci komiserliğine İzmir 130 numaralı ikinci komiseri Mehmet Ali, Ankara ikinci komiserliğine İstanbul 103 numaralı ikinci komiseri Hikmet, Erzurum ikinci komiserliğine İstanbul 81 numaralı sabık ikinci komiseri Mehmet Hulusi Efendiler tayin edilmişlerdir.

Komiser muavinleri :

Bayazıt Vilâyeti komiser muavinliğine Trabzon Sabık komiseri Ferit, Manisa komiser muavinliğine Elâziz Komiser muavini Ömer Faruk Efendiler tayin kılınmışlardır.

Ankara Polis tababeti:

Ankara Polis Müdüriyeti tababetine 23 lira maaşla İstanbul Polis Müdüriyeti tabiplerinden Mehmet Ali Bey naklen tayin edilmiştir.

İstanbul Polis mektebi muallimleri :

İstanbul Polis mektebi daktiloskopi ve fotoğraf muallimliği ikinci komiser Devriş Efendinin uhdesine ilâveten teffiz olunmuştur.

.....

Müdüriyeti umumiye maiyyetine
memur komiser muavinleri

Emniyet işleri Umum Müdürlüğü maiyet kadrosu komiser muavinliğine İstanbul polis ikinci şube 15 numaralı taharri komiser muavini Mahir Efendi naklen tayin edilmiştir.

Tekaüt edilenler :

Tokat 4 numaralı polis memuru Hasan Hulusi, İstanbul 319 numaralı Sabık komiser muavini Mustafa, İstanbul 427 numaralı Polis memuru Mustafa ve polis Mehmet Faruk, Adana 86 numaralı polis Osman Nuri Efendiler talepleri üzerine tekaüt edilmişlerdir.

Tasfiye edilenler :

Sabık Rize polis memurlarından İsmail Hakkı, Kırşehir Polis memurlarından Sait Efendiler tasfiyeye tâbi tutulmuşlardır.

—————

Takdirname alanlar

Sinop valisi Azmi beyin gösterdiği gayret ve faaliyete binaen Maarif vekâletince gösterilen lüzum üzerine takdirname ile taltifi icra edilmiştir.

24/8/930

İnzibat Komisyonları
kararları

Vekâlet İnzibat Komisyonunun
12 / 11 / 939 tarihli

Mukarreratı

58. — Maraş Vilâyeti encümeni dairesinden verilen takdirnamenin tetkikine dair Göksün Kaymakamı Şevki Beyin istidası okundu.

Taktirnameler Memurin kanununun sarahati dairesinde verilmek icap edeceğinden bu sarahata münafî görülen mezkûr takdirnamenin bir kıymeti kanuniyesi olmayacağıın mumailiye tefhimine,

59. — Halkı okutma sahasında şayanı takdir faaliyetleri görülen Söğüt Kaymakamı Fahri, ve Bozüyük Kaymakamı Rıdvan beylere verilen takdirnamelerin sicillerine dercine dair Maarif Vekâletinin işbu tezkeresi okundu.

Vekâleti müşarünileyha tarafından verilen bu takdirnamelerin sicillerine dercine,

60.— 928 senesi zarfında Kilis Kaymakamlığında bulunduğu sırada Ziraati tehdit eden Çekirge ve Süne haşeresinin imhası hususunda göstermiş olduğu faaliyeti taktiren iktisat Vekâletinden verilen taktirnamesinin sicilline derci istirhamına dair Beyoğlu Kaymakamı Sedat Aziz Beyin işbu arzuhali okundu, iktisat Vekâletinden verilen mezkûr taktirnamesinin sicilline dercine,

61.—Yol inşaatında faaliyeti görülen Mut Kaymakamı Samih Beyin Taktirname ile taltifine dair İçel Vilâyetinin işbu tahrirâtı okundu.

Tahriratta bildirilen sebeplerden bahisle Mumaileyhe taktirname itasına ve sicilline dercine,

62.— Âmirine hürmetsizlik ettiğinden ve bilâ mezuniyet köylere çıktığından Eskişehir Vilâyeti inzibat Komisyonunca tevbihi ile tecziyesine dair verilen karara itiraz eden Çiftlik Nahiyesi Nüfus memuru Kâmil Beyin itiraznamesi evrakı asliyesi ile tevhidden tetkik edildi. İtirazı vaki gayri varit görüldüğünden reddile kanuna muvafık olan kararın tasdik ve mahalline iadesine,

63.— Baklan nahiyesi sabık Müdürü Faik Beyin mecburî tahvil kararı tetkik olundu. Vekâlet inzibat Komisyonunca memurun müdafaası alınmadan karar ittihaz edildiği yolundaki nakız kararına mezkûr karar tarihinden sonra Büyük Millet Meclisince 35 inci maddenin tefsiri hakkında verilen karara binaen Vilâyetçe vaki olan İsrar muvafıktır. Ancak 35 inci maddenin tatbik edilebilmesi mumaileyh hakkında Kaymakamlıkça vaki olan iş ar üzerine mahalline bir müfettiş veya muhakkik gönderilerek keyfiyetin bir raporla tevsikine mütevakıf bulunmak itibarile kanunun tasrih ettiği merasime uygun görülmediğinden feshedilmiştir. An-

.....

cak Kaymakamlıkça vaki olup Vilâyetçe de kabul edilen mezkûr iş'ar üzerine tahvil edilmiş olan nahiye müdürünün yeniden eski memuriyetine iadesi nefsülemir ve maslahata muvafık görülmediğinden Dahiliye memurları kanununun 11 inci maddesi mucibince bu tahvilin Komisyonumuzca da muvafık görüldüğüne,

64. — Vazifeten muttali olduğu sırrı ifşa ettiğinden memurin kanununun 33 üncü maddesi mucibince memuriyetten ihracına dair Ordu Vilâyeti inzibat Komisyonunca verilen 26/5/930 tarihli ve 21 No.lı karara ademi kanaatle itirazda bulunan mezkûr Vilâyet mektubi Kalemi Başkâtibi Eyüp efendinin itiraznamesi ve mahallinden celbedilen evrakı asliyesi tevhit ve tetkik edildi. Vilâyet inzibat Komisyonunca ittihaz olunan kararın müstenit olduğu delil yalnız evrak mukayyidi Polis Mehmet efendinin Eyüp efendinin yazısını benzettim yolundaki ihbarından ibaret olmasına ve ihraç gibi bir hüküm için bu delilin mabihilistinat olamayacağı ve memurin kanununun 56 ncı maddesi mucibince Komisyon mukarreratı müdellel ve kanun ve nizamlara müstenit olması şart bulunduğuna binaen mezkûr kararın feshile mahalline iadesine,

65. — Makamı Vilâyete karşı hakaret amiz harekâta bulunduğu Çankırı Vilâyetinden bildirilen Nüfus Müdürü Necati Beyin talep edilen müdafaası müddeti muayyenesi zarfında vürut etmekle evrakı asliyesi ile birleştirilerek okundu. Vazifelerinin lâğvı dolayısıyla açıkta kalan iki efendinin Muhasebei Hususiye muamelâtına yardımda bulunması hakkında verilen emir üzerine Makamı Vilâyette yüksek sesle ve bağırarak suretile cevabı ret verdiği ve müteakiben daireyi kilitleyerek anahtarını ve resmî mühürü makama atarcasına bırakmak suretile hakaret amiz harekâta bulun-

duğu anlaşılan mumaileyhin Dahiliye memurları kanununun 20 inci maddesinin beşinci bendine tevfikân sınıfının bir derece tenziline,

66. — Mülga iskân Umum Müdürlüğü Evrak müdürü Nazmi ve Dosya memuru Baha Beyler hakkındaki işbu evrak tetkik edildi. Dosya muameleatında kayıtsızlık ve dikkatsizlik yüzünden Girit mübadillerinden Komisyoncu zade Şeh Mehmet efendiye ait dosyası kayda geçirmeden İzmir'e gönderdikleri anlaşılan mumaileyhimin memurin kanununun 28 inci maddesi mucibince ihtarla tecziyeleri için Nüfus işleri Umum Müdürlüğüne tevdiine,

67. — İzin müddetini geçirmesinden dolayı Maaş kati cezasile tecziyesine dair Urfa Vilâyeti inzibat Komisyonunca hakkında verilen karara ademi kanaatla itirazda bulunan Yaylak kazası tahrirat Kâtibi Yusuf Ziya efendinin itiraznamesi evrakı asliye ile birlikte tetkik ve mütalea olundu, itirazı vaki gayri varit görüldüğünden reddile kararın tastikine,

68. — Hususî idare varidatı tahsilinde ihmalleri görüldüğünden haklarında inzibatî ceza tatbikine dair Antalya Vilâyetinin vaki iş'arı üzerine müdafaaları talep edilen Serik, Fenike, Elmalı ve Akseki kazaları Kaymakamları tarafından gönderilen müdafaanamerin de Yol mükellefiyeti batkında bazı metalebat dermeyan edilmekte olduğundan bulların tetkikile mütalea ve müdafaalarının varit görülüp görülmediğinin iş'arı zımında evrakın takımıle Mahallî idareler U. Müdürlüğüne tevdiine,

69. — Ulukışla Kaymakamı Bedri beyin emrazı sariyenin men'i sirayeti hususunda gösterdiği alâkadan dolayı taktirname ile taltifine dair Niğde Vilâyetinin işbu tahrirâtı o-

.....

kundu. Kaymakam Bedri Beyin bu hususta gösterdiği alâka vazifesi icabı olup taktirname ile taltif edilmesi için kanunun aradığı şartlar mevcut olmadığından taktirname ile taltifine lüzum görülmemiş olduğu ve yalnız mesaisi mucibi memnuniyet bulunduğunu Vilâyete cevaben işaretine,

70.— Sebmeden hizmetlerinin taktirine ait Vilâyetten gönderilen tezkerenin tasdikile sicilline derci istidasına dair Gercüş Kaymakamı Geçip imzasile verilen işbu arzuhal okundu. Mezkûr tezkereler Vilâyetin salâhiyeti dahilinde beyanı teşekkürü mutazammın olup taktiri mucip görülmediğinden mumaileyhe iadesine,

71.— Vazifesine muntazaman devam etmediği Mülga Tâbiyet Müdürlüğünden bildirilen ve müdafaası istenildiği halde muayyen müddet içinde mazeretini ve müdafaasını bildirmediği anlaşılan Nüfus işleri ikinci Şube Memurlarından Nuri Zeki Beyin memurin kanununun 30 uncu maddesi mucibince üç günlük maaşının kat'ını,

72. — İzin istihsal etmeden memuriyet mahallini terk ettiği Gazi-Antep Vilâyetinden bildirilen Mektupçu Avni Beyin müdafaanamesi okundu. Vilâyet makamından şifahen izin aldığı yolundaki iddiası şayanı kabul görülmediğinden vazife icabını takdir ve ifada müsamaha gösteren mumaileyhin memurin kanununun 29 uncu maddesi mucibince tevbihine,

73. — Mülga iskân Umum Müdürlüğünden müdevver ve geçmiş senelere ait 861 adet müterakim evrakın muktazi muamelelerinin ikmali hususunda şayanı takdir gayret sarfettikleri Nüfus İşleri Umum Müdürlüğünden bildirilen Şef Gafur ve memur Cemal Kâzım ve Cemal Şevket Beylerin taktirname ile taltiflerine,

74.— Vazifelerinde devamsızlıkları dolayısıyla Kocaeli Vilâyeti inzibat Komisyonunca maaş kat'î suretile tecziyelerine dair verilen karara ademi kanaatla itiraz eden Muhasebei Hususiye kâtiplerinden Mustafa ve Bedri efendilerin itiraznameleri tetkik edilerek, gayri varit görüldüğünden reddile kararın tasdik ve mahalline iadesine,

75.— Mecburî tahvile tâbi tutulduğundan hakkında Gazi-Antep Vilâyeti inzibat Komisyonunca verilen karara itiraz eden sabık Akça-Koyunlu Nahiyesi Müdürü Süleyman Sırrı Beyin istidası evrakı asliye ile birleştirilerek okundu. İtiraz gayri varit ve kararı mahalli kanuna uygun görüldüğünden tasdikine ve yalnız mumaileyhin yeni memuriyetine gitmediğinden müstafî addedilmesi ve harcirahı hakkındaki müddeiyatının Vilâyetçe tetkik edilmesine ve şikâyetnamede mevzuubahs olan diğer maddeler cezaî takibatı müstelzim görüldüğünden bu noktadan takibatın ikmali ve idare heyetinden geçirilmesi zımında evrakın mezkûr Vilâyete irsaline,

76.— Tirebolu Kaymakamı Süleyman Sırrı Beyin salâhiyeti memuresini istimalde aciz gösterdiğinden tecziyesi talebine dair Giresun Vilâyetinden vaki olan iş'ar üzerine mumaileyh tarafından gönderilen müdafaaname okundu. Numerotaj bedeli hakkında Vilâyet İdare heyetinden verilen kararı belediyeye tebliğ etmekle vazifesini ifa ettiği ve salâhiyeti istimalden aciz izharına dair bir gûna emmare görülemediğinden hakkında inzibatî ceza tatbikine mahal olmadığına,

77.— Mecburî tahvile tâbi tutulduğundan bahsile hakkında Çorum Vilâyeti inzibat komisyonunca verilen karara itiraz eden Sungurlu kazası tahrirat kâtibi Ömer efendinin

.....

itiraznamesi evrakı asliyesile birleştirilerek okundu: irtikâbından dolayı ayrıca takibatta bulunduğu anlaşılan mumaileyhin hakkında bir çok şikâyetler vaki olmasından ve kendisine ait olmayan işlere karışmasından ve bilhassa yerli olmasından dolayı hakkında verilen mecburî tahvil kararı muvafık ve itirazı gayri varit görüldüğünden reddile kararın tasdik ve mahalline iadesine,

78. — Zimmetine para geçirmesinden dolayı memuriyetten ihracına karar verilen Kocaeli Muhasebei Hususiye Tahsildarı Ahmet efendi, hakkındaki karara itiraz ettiğinden itiraznamesi evrakı asliyesile birleştirilerek okundu. Mumaileyhin ihracına sebep olarak gösterilen zimmeti sabit olmadığından müstantiklikçe men'i muhakemesine karar verildiği anlaşılmamasına binaen mezkûr kararın nakzına ve mahalline iadesine,

79. — Erbabı mesalihe sui muamelede bulunduğu bir haftalık maaşının katma dair İstanbul Vilâyeti inzibat komisyonunca hakkında verilen karara ademi kanaatle itirazda bulunan sabık Adalar kazası Nüfus memuru Nuri efendinin itiraznamesi evrakı asliyesile birleştirilerek okundu.

Mumaileyhin vaki olan itirazı gayri varit görüldüğünden reddile kararın tasdikine ve mahalline iadesine,

80. — Hanende Nilüfer ve Şükran hanımları cebren gece otelden götürdüğü ve makamı resmiye celp ederek saatlerce muhabbet ettiği ve huduttan kaçak suretile eşya geçirdiği ihbar ve şikâyet edilmesi üzerine Mülkiye Müfettişliğince yapılan tahkikat neticesinde hakkında inzibatî muamele tatbikine lüzum gösterilen Nizip Kaymakamı Hayri Beyin istenilen müdafaası muayyen müddet içinde vürut etmekle evrakı asliyesile tevhit ve tetkik edildi :

.....

Mezbure Nilüfer ve Şükran Hanımların cebren otelden götürülmediği yalnız makama bir defa tayyare bayramında yapılacak müsamere için celbedildikleri hatta bu esnada Jandarma Kumandanı da hazır bulunduğu hakkındaki ifadatı kanaatbahş görülmekle hakkında tayini muameleye lüzum olmadığına, fakat huduttan kaçak eşya kaçırmadığına dair olan ifadesi kâfi olmadığından bu hususun ayrıca tetkiki lâzım geleceğine karar verildi.

—

Vekâlet inzibat Komisyonunun**20 / 11 / 930 tarihli****Mukarreratı**

81. — Soma Kaymakamı Tahsin Beyin kaçakçılığın men i ve takibi hususunda gösterdiği faaliyetten bahsile mumaileyhin takdirname ile taltifini mutazammın Maliye Vekâletinin işbu tezkeresi okundu. Maliye Vekâletinin takdiri mutazammın tavsiyesi hakkında beyanı mütaleaya Komisyonumuz salâhiyettar olmadığından keyfiyetin makamı vekâlete arzına,

82. — Nüfus Umum Müdürlüğü ikinci Şube Memurlarından Celâl Beyin Şef Hilmi Beye karşı hüremetsizlikte bulunduğu hakkındaki Nüfus U. Müdürlüğünün iş arı üzerine mumaileyhten istenilen müdafaaname evrakı asliyesi ile birleştirilerek okundu. Tetkikat neticesine nazaran mumaileyhin şef Hilmi Beye karşı hüremetsizliği anlaşıldığından hareketinin temas ettiği memurin kanununun 29 uncu maddesi mucibince tevbihle tecziyesine,

83. — Verilen emri ifa etmediği ve mafevkine karşı hüremetsizlikte bulunduğu Şebin-Karahisar Vilâyetinden bildirilen Mes'udiye kaymakamı Hilmi Beyin müdafaanamesi evrakı aslisi ile birleştirilerek okundu.

Mafevkine karşı hüremetsizliği anlaşılan mumaileyhin hareketinin temas ettiği memurlar kanununun 29 uncu mad~

desi mucibince tevbihle tezciyesine ve işten el çektilmesi hakkındaki kararın tetkiki usulen devlet Şûrasına ait olduğundan keyfiyetin o veçhile mumaileyhe tefhimine,

84. — Memuriyet haysiyetini muhil ve vakara münafi hareketi ihbar ve şikâyet edilen sabık İncesu Kaymakamı Adil Bey hakkında Kayseri Vilâyetinden gönderilen işbu evrak tetkik edildi. Mumaileyh hakkında icra kılınan tahkikat neticesinde muhbirin namı müstear kullanarak asılsız ihbarat yaptığı ve mumaileyhin haysiyet ve vakara münafi hareketi anlaşılmadığı cihetle hakkında tayini muameleye mahal olmadığına,

85. — Millet mektepleri teşkilâtı sırasında makamda toplanan bir heyet huzurunda muallim Fehmi efendiyi tahkir ettiği bildirilen sabık Reşadiye Kaymakamı Mahmut Celâl Beyin Müdafaanamesi evrakı asliye ile birleştirilerek okundu. Yapılan tetkikata nazaran muallim Fehmi Ef. davetsiz olarak heyete iştirak ettiği ve müzakere sırasında müşkülât çıkarmak istediğinden kendisine nazikâne yol gösterildiği ve Celâl Beyin mucibi tecziye bir hareketi görülmediği cihetle hakkında tayini muameleye lüzum olmadığına,

86. — Kazayı devr ve teftiş etmesi hakkında Vilâyetten verilen emri ifa etmediği ve Vilâyete cevaben yazdığı telgraflarda âmirine karşı hürmetsizlikte bulunduğu bildirilen Ünye Kaymakamı Şerif Beyin müdafaanamesi evrakı asliye ile birleştirilerek okundu. Mumaileyhin mafevkine karşı hürmetsizlikte bulunduğu anlaşıldığından hareketinin temas ettiği memurin kanununun 29 uncu maddesi mucibince tevbihle tezciyesine,

87. — Sabık Şemdinan Kaymakamı Remzi Bey hakkındaki işbu evrak tetkik edildi, ümerotaj için toplanan ve

.....

hükümet konağına sarfedilen para ile telefon tesisatı için toplanan para hakkındaki evrakın cem'i ianat Nizamnamesi mucibince mecrayı kanunisine ircai için Dairei aidesine şevkine,

88.— İstanbul Polis müdüriyeti dördüncü Şube Müdürü Sadettin ve Muavini Ziya beylerin bulğar tebaasından İsak nam şahsı kanunun tayin ve tasrih ettiği usul hilâfına Bulğaristana iade ettikleri fezlekedeki dermeyan edildiğinden cezaî takibatı müstelzim mezkûr fiillerinden dolayı mumaileyh Sadettin Beyin iradei Milliye ile naspedilen memurlardan olmasına ve diğerlerinin hakkında ona tebaan muamele ifa edilmesi esasına binaen mezkûr evrakın devlet şûrasına şevkine karar verildi. ,

—

Vilâyet İnzibat Komisyonları

kararları

Kayseri

1 — Bünyan kazasının Elbaşı nahiyesi Müdürü Hüseyin Hüsni Beyin Ekrek köyünde evvelce satın aldığı arazide ziraat yapmak maksadile vaktini çok zaman mezkûr köyde geçirdiği ve bu sebeple nahiye işlerde kâfi derecede iştigal etmemekte bulunduğu ve sığır ticareti de yaptığı söylenmekte bulunduğu ve nahiye halkından bazıları ile hususiyet tesis etmesi ve tarafgirliğe mütemayıl bulunması hasebile artık orada bakası caiz görülmediği anlaşıldığından memurin kanununun 35 inci maddesi mucibince mecburî tahvile tâbi tutulmasına ve memurin muhakematı kanununa tevfikan diğer icabın ifası için evrakın Bünyan kaymakamlığına iadesine,

2.— Develi kazasının Tomarza nahiyesi müdürü Cemil Beyin mezkûr nahiyede dört sene kalarak son zamanlarda nüfuzu hükümeti bihakkın irae edememekte bulunduğu ve geçen sene haysiyeti şahsiyesini muhil olarak sebebiyet verdiği bir hadise dolayisile de Tomarza halkı arasında mevki tezelzüle uğradığı ve mezkûr nahiyede bundan sonra muvaffakiyet elde edemeyeceği, bittetikik anlaşılmasına mebni me-

.....

murin kanununun 35 inci maddesi mucibince mecburi tahvile tâbi tutulmasına ve evrakın vilâyet makamına tevdiine vilâyet inzibat komisyonunca müttefikan karar verilmiştir.

Kocaeli

Hendek muhasebei hususiye memuru Recep ve Karamürsel muhasebei hususiye memuru Mehmet efendilerin 1928 senesinden beri yol ve maarif vergileri tahsilatında gösterdikleri muvaffakiyetsizliklerinden dolayı memurin kanununun 77 inci maddesi mucibince mahalleri tebdil edilmiştir.

Manisa

Vilâyet tahrirat ikinci kâtibi Murat Efendi vazifesinde göstermiş olduğu faaliyetinden dolayı takdirname ile taltif edilmiştir.

Akhisar iskân memuru sabıkı İbrahim Efendi âmirine itaatsizlik gösterdiğinden ve iskân memuru sabıkı vekili Mustafa Efendi vazifesine geç geldiğinden dolayı tevbih ile tecziye edilmişlerdir.

Demirci Muhasebei Hususiye memuru Salim Efendi hilafı hakikat iş'aratta bulunduğundan ve Kula muhasebei Hususiye tahsildarı Ali Efendi tahsilatta betaet gösterdiğinden dolayı tevbih ile tecziye edilmişlerdir.

—————

T.B.M.M Kararları

**Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Beye
beyanı itimat olunduğu
hakkında**

Karar No. 585

Gümüşhane Mebusu Ali Fethi Beyin, belediye intihabatına karıştırılan fesat ve yolsuzluklar hakkında vaki istizahı üzerine cereyan eden müzakerat neticesinde Umumî Heyetin inikadınının 3 üncü celsesinde Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Beye 225 rey ile beyanı itimat olunmuştur.

15/11/1930

.....

İcra Vekilleri Heyeti
Kararnameleri

Kararname No. 9813

Yeni Belediye Kanununun 109 uncu maddesine tevfiikan İstanbul Belediye zabıtası vazifesinin devlet zabıtasına tevdi ve Eylül iptidasında tatbik edilmek üzere Dahiliye vekâletince tanzim olup vekâleti müşarünileyhanın 9/8/ 1930 tarih ve 726/78 Nolu tezkeresile tevdi olunan merbut esaslar İcra Vekilleri Heyetinin 10 /8 / 1930 tarihli içtimaında tetkik edilerek kabulü tekarrür etmiştir.

—————

.....

**İstanbulda Belediye Zabıtası vazifesinin
Devlet Zabıtasına tevdiine dair**

Esaslar

— — — — —

A. — 1 Eylül 1930 dan itibaren İstanbul Belediye zabıtası işleri Polise verilmiştir.

B. — Mevcut Belediye zabıtası memurlarından Polis evsaf ve şeraitini haiz ve sicilleri temiz olanlar ayrılarak İstanbul Polis müdüriyeti emrine verilecek ve bunlar Polis elbisesi giyeceklerdir.

C. — Emniyeti Umumiye bütçesi müsait olmadığı cihetle İstanbul Polis Müdüriyeti emrine verilecek elan zabıta memurlarının tahsisat ve teçhizat bedelleri İstanbul Belediyesi bütçesinden verilecektir.

Ç. — İstanbul Polis Müdüriyetine merbut olmak üzere bir belediye zabıta müdürlüğü ihdas olunacak ve tahsisatı da Belediye bütçesinden verilecektir. Belediye zabıtası ve seyrüsefer işleri Polis Müdüriyetinin mürakabe ve idaresi altında bu şube tarafından tedvir olunacaktır.

D. — İstanbulun her kazasında Polis merkez memurunun belediye zabıtası işine yardım edecek bir muavini olacaktır.

H. — İstanbul'un her nahiyesinde Polis Komiserinin belediye zabıtası işine yardım edecek bir muavini olacaktır.

K. — Polis emrine verilen bu memurların esas işleri belediye zabıtası olmakla beraber icabında diğer polis işlerini görebilecekleri gibi asıl polisler de belediye zabıtası işine bakabileceklerdir.

— — — — —

.....

**Dahili İstihlâk Vergisi hakkındaki
1718 numaralı kanunun sureti
tatbikiyesine dair**

Kararname

—

Kararname No. 10072

Dahili istihlâk vergisi hakkındaki 1718 numaralı kanunun suveri tatbikiyesine dair Maliye ve iktisat Vekâletlerince hazırlanan merbut talimatnamenin tasdiki Maliye Vekâletinin 23/9/1930 tarih ve 4769/11 numaralı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 15/10/1930 tarihli içtimamda kabul olunmuştur.

15/10/1930

—

Talimatname

Verginin mevzuu

Madde 1.— Kanunun birinci ve ikinci maddelerinde gösterildiği üzere dahilî istihlâk vergisi iki madde üzerine mevzu olup imal dolayisile alınır.

A. — Dahilî fabrikalarda istihsal edilecek şekerden,

(Buradaki şeker tabiri küp, kare, toz halinde bilcümle şekere şamildir.) Kanunda şeker tabiri mutlak olarak zikredilmiş bulunmasına mebni gerek pancardan ve gerek şeker kamışından ve saireden istihsal olunsun dahildeki fabrikalarda istihsal edilecek şekerler vergiye tâbidir .

Vergi şekerden alınacağından şeker istihsal edildikten sonra kalan küsbeler ve melâslar vergiye tâbi değildir. Ancak bunlardan ikinci bir ameliye ile tekrar şeker çıkarılırsa bittabi bu şekerler de vergiye tâbi olur.

Dahilî istihlâk vergisi dahildeki fabrikada istihsal edilecek şekere münhasırdır. Hariçten gelen şekerlerden bu vergi alınmaz.

B. — Dahildeki menbalardan istihsal veya hariçten ithal edilen 15 santigrat derecede 0,860 dan fazla kesafetli mazot ve emsalinden ^tasfiye, taktir suretile veya kimyevi

usullerle elde edilecek daha az kesafetli petrol ve sair mayi madenî marhukattan,

Dahilde istihsal edilecek petrol ve sair mayi madenî mahrukatin vergiye tâbi olması bunun mevadı iptidaiyesini vücude getiren 15 santigrat derecede ve 0,860 dan fazla kesafetli mazot ve emsali gerek dahildeki menbalardan istihsal ve gerek hariçten ithal edilmiş olsun gerek tasfiye ve taktir suretleri ve gerek kimyevî usullerden her hangi birile olsun 0,860 dan daha az kesafetli bir hale getirilmiş bulunması kâfidir.

İmal ve istihsal ister kuvai muharrike ile müteharrik sınaî müessesede olsun, ister her hangi bir imalâthanede olsun vergiye tâbidir.

Verginin nisbet ve miktarı

Madde 2. Kanunun birinci maddesinde yazılı olduğu veçhile dahilî istihlâk vergisi kilo başına alınır.

Dahildeki fabrikalarda istihsal edilecek şekerden alınacak vergi miktarı aşağıda yazılı malî senelere göre mütebeddil olup berveçhi atidir

1930	malî	senesi	zarfında beher	kilodan	4	kuruş
1931	malî	senesi	zarfında beher	kilodan	5	kuruş
1932	malî	senesi	zarfında beher	kilodan	6	kuruş
1933	senesile andan sonraki senelerde			kilo başına	7	kuruştur.

.....

Aşağıdaki maddelerde görüleceği veçhile dahilî istihlâk yergisi istihsal edilen mevat satıldıkça tahakkuk ettirilir ve verginin hesabında istihsal hangi malî seneye tesadüf ediyorsa o malî seneye ait resim miktarı esas ittihaz olunur.

Meselâ, 1931 malî senesi içinde istihsal edilen şekerlerden 1932 senesinde satılanların vergisi 1931 malî senesi için yukarıda tayin edilen kilo başına beş kuruş üzerinden hesap edilerek alınır.

Dahildeki fabrika veya imalâthane ve müesseselerde istihsal olunacak petrol ve sar mayi madenî mahrukat için verginin miktarı kilo başına sekiz kuruştur.

**Dahilî İstihlâk Vergisine tâbi mevat istihsal
eden fabrika, imalâthane ve müessese
sahip ve mümessillerinin vazife ve
mecburiyetleri**

Beyanname itası

Madde 3.— Dahilî istihlâk vergisine tâbi mevat imal ve istihsal eden fabrika, imalâthane, sair müesseselerden.

A. — İşbu kanunun meriyete girdiği tarihte mevcut olanlar kanunun meriyete girdiği 17 haziran 1930 tarihinden itibaren bir ay zarfında,

B. — Kanunun meriyete girdiği mezkûr 17 haziran 1930 dan sonra teessüs edecek fabrika ve imalathaneler için sahipleri bunların işlemeğe başlamalarından en az 15 gün evvel

.....

Bir beyanname tanzim ederek mahallin en büyük mal memuruna makbuz mukabilinde vermeğe mecburdurlar .

Madde 4.— Üçüncü maddede yazılı beyannameler aşağıdaki hususati muhtevi olacaktır.

A. — Fabrika ve imalâthanenin günlük ve senelik kudret ve istihsal kabiliyeti,

B. — Mütemudi surette veya mevsim itibarile mi işlettikleri,

C. — İmal için kullandıkları iptidaî maddelerin nev i (pancar, şeker kamışı, mazot ilâh... gibi) ve kullandıkları iptidaî maddelerin miktarları,

D. — İstihsal edilecek maddelerin nev i (küp, kare, toz şeker... kesafette petrol sair mayi madenî mahrukat ilâh... gibi).

E. — istihsal edilecek mevaddın miktarı,

Fabrika ve imalâthane yeniden tesis edilmiş ise işlemeğe başlayacağı tarih :

Fabrika ve imalâthaneler faaliyetlerini tatil edipte tekrar işe başladıkları takdirde istihsale başlamadan evvel sahip veya mümessilleri aynı surette ve faaliyete başlayacakları tarihi de gösterir surette bir beyanname ile keyfiyeti mahallin mal memuruna ihbara mecburdurlar.

Defter tutmak mecburiyeti

Madde 5.— Kanununun 8 inci maddesi mucibince şeker ve petrol fabrika ve imalâthaneleri sahip ve mümessilleri

.....

mahalleri Maliye dairesinden musaddak olmak şartile aşağıda yazılı defterleri tutmağa mecburdurlar.

1. — Ambar defteri
2. — Satış defteri
3. — Fatura defteri

Madde 6.— Ambar defteri, imal ve tasfiye için fabrika ve imalâthaneye giren iptidaî maddelerin nevi ve miktarı ile bunlardan imal ve tasfiyeye verilecek mamul hale ifrağ edilenlerin nevi ve miktarlarının kaydına mahsustur.

Şeker fabrikalarında kaydedilecek mevaddı iptidaiye miktarları, mevaddı iptidaiyenin imale sevk edilmeden evvel son defa olarak tartılması suretile elde edilen miktarlardır.

Satış defteri: bu deftere mevaddı iptidaî'eden mamul hale ifrağ edilen şeker, petrol gibi vergiye tâbi maddelerin nevi ve miktarile bunlardan satış veya harice ihraç suretile fabrikadan veya depolardan çıkan maddelerin nevi ve miktarları kaydedilir. Yapılan satışlar üzerinden tahakkuk edecek vergi de bu defterlere kayıt ve irae olunmak mecburidir.

Fatura defteri : fabrika ve imalâthane veya depolardan satılan mamul maddelerin nevi, miktarını, kime satıldığını, satış fiyatını ve harice ihraç edilecek ise nereye sevk edileceğini muhtevi ve numunesine muvafık ve kopyalı olarak tutulacaktır.

Madde 7. Fabrika ve imalâthane sahip ve mümessilleri tutmağa mecbur oldukları defterler münderecatını evrakı müsbitelerile tevsika ve defterlerle evrakı müsbitelerini

verginin tahakkuk ettiği sene nihayetinden itibaren üç sene muhafazaya mecburdurlar.

Madde 8.— Fabrika ve imalâthane sahip ve mümessilleri kanunen tutmağa mecbur buldukları yukarda yazılı defterleri her malî sene iptidasında şayet müessese yeniden işlemeğe başlamış ise işlemeğe başladığı günde tecdit ve tasdik ettirmeğe mecburdurlar. Defterler mal memurlarınca mühürü resmî ile defterin her sahifesinin faslı müştereki temihir ve kaç sahifeden ibaret olduğu nihayetine şerh verilerek tasdik olunur. Bu meşruhat resmî mühür ile beraber mal memurunun da imzasını muhtevi olmak lâzımdır.

Muhafaza ve takyidat

Madde 9.— Kanunun beşinci maddesinde gösterildiği veçhile dahilî istihlâk vergisine tâbi mevat imal ve istihsal eden fabrika ve imalâthanelerin imalât ve istihsalât miktarları sahip veya mümessilleri ile mâliyece tayin edilecek memurlar tarafından günü gününe tesbit ve bir zabıt varakasile tevsik olunur. Bu varakalar satış defterine kayıt edilecek imalât miktarının evrakı müsbitisini vücade getirir.

Madde 10.— İmalât, fabrika ve imalâthane içinde muhafaza olunur. Şayet imalâtın fabrika ve imalâthanenin haricinde bir depoda muhafazası icap ederse deponun mevkii kal ve heyeti ve hacmi istiabi bir beyanname ile bildirilerek mahallî en büyük mal memurunun malûmatı altında bu depolara konulabilir.

Madde 11.— Fabrika ve imalâthanenin istihsalâtından yukarıki madde veçhile tesbit ve deftere kayıt edilmiş bulu-

.....

nan istihsalattan her hangi bir sebeple bir daha fabrikasyon «imale» tâbi tutulması icabeden miktar olursa fabrika ve imalâthanenin sahip veya mümessili ile mal memuru tarafından tekrar imalâta tâbi tutulacak maddelerin nevi ve miktarını gösterir numunesi veçhile (nümune) bir zabıt varakası imlâ ve tasdik edilerek satış defterinden indirilir.

Bu maddeler tekrar ameliye görerek mamul hale geldikten sonra evvelce tenzil edilmiş olan mevaddın mamul olduğu şerhi verilerek yeniden tesbit ve satış defterine kaydedilir.

Şayet kanunun neşrinden evvelki istihsalâtta mevcut mal dahi her hangi bir sebeple yeniden fabrikasyona tâbi tutulmak icabederse yukarıdaki şekil ve suret dairesinde bu mal dahi yeniden imale tâbi tutulur. Bu imalâtın kanunun neşri tarihinden sonraki istihsalât ile alâkası olmadığından yalnız zabıt varakası tutulmakla iktifa olunur ve kanunun tayin ettiği resimler aranılmaz.

Verginin suret ve zamanı tahakkuk ve tahsili

Madde 12.— Kanunun 6 inci maddesinde gösterildiği veçhile gerek şekerden ve gerek petrol ve madenî mayi mahrukattan alınacak vergi bu mevaddın imalâthanelerden ve imalâthane haricinde depolara konulmuş ise bu depolardan satıldıkları zaman tahakkuk eder. Satış vukubuldukça fa-

.....

brika sahibi ve mümessilleri sattıkları malın nev ini ve miktarını ve bu miktarlara göre kilo başına alınacak vergisi miktarını satış defterine kayda mecburdur.

Şayet müstahsalâtan bir kısmı fabrikanın tâbi bulunduğu maliye dairesinden başka bir vilâyet veya kaza dahilinde bulunan bir depoya nakledilmiş ise, malın satışı deponun bulunduğu mahalde yapılsa bile o deponun kâin bulunduğu mahalde fabrika sahibi veya mümessili tarafından bu mal için yalnız bir fatura defteri tutulacak ve bu fatura defteri fabrikanın tâbi olduğu mal dairesine tasdik ettirilecektir. Bu fatura defteri, iki kopyalı olacak bir kopyası malın teslimini müteakip fabrika muhasebesine gönderilecek orada muhafaza ve icabında memurini mâliyeye ibraz olunacaktır. Bu suretle satılan malın istihlâk resmi, yukarıda yazılı olduğu üzere fabrika sahibi veya mümessili tarafından miadında fabrikanın tâbi olduğu maliye dairesine verilecektir.

Şekerden kilo başına alınacak ve satıldıkça tahakkuk ettirilecek olan verginin hesabında ikinci maddede yazılı olduğu veçhile istihsali hangi malî seneye tesadüf ediyorsa, o malî seneye ait vergi miktarı esas ittihaz olunur.

Madde 13.— Bir ay içinde vaki olacak satışlara ait vergiler, satılan malların nevi, kilo hesabı miktarını, kimlere satıldığını ve vergi miktarlarını gösterir (nümüne) bir bordro ile ertesi ayın nihayet 15 inci günü akşamına kadar mal dairesine tesviyeye mecburdurlar. Bu müddet zarfında tediye edilmeyen vergiler tahsili emval kanunu ahkâmına tevfikan derhal tahsil edilir.

**Ecnebi memleketlere ihraç edilecek
ve müstahsalât vergilerinin
sureti terkini**

Madde 14.— Kanunun 7 inci maddesi hükmüne göre ecnebi memleketlere ihraç edilecek müstahsalâtın tahakkuk etmiş olan vergileri terkin edilmek icap ederse kanundaki terkin kaydından da anlaşılacağı veçhile bu kısım mevaddında vergileri bidayeten tahakkuk ettirilerek kanunun gösterdiği şerait dairesinde ecnebi memleketlere ihraçları tahakkuk edince mütehakkik verginin terkini suretile muamele olunacaktır.

Mezkûr 7 inci madde hükmüne göre ecnebi memleketlere ihraç edilecek müstahsalâtın mütehakkik vergilerinin terkini için :

1. — İhraç edilecek mevaddın fabrika veya müessesenin bulunduğu mahallin mal memurundan alınacak nakliye tezkeresile nakledilmiş olması.
2. — Nakliye tezkeresinin alındığı tarihten itibaren üç ay zarfında bu mevât ve müstahsalâtın aynen ihraç edildiğini mübeyyin gümrük idaresinden alınacak vesikanın ibraz edilmesi şartlarının tahakkuku lâzım gelir.

Nakliye tezkeresi

Madde 15.— Nakliye tezkereleri :

A - Harice ihraç edilecek mevaddın nev'ini, miktarını,

B - Kapların nev'ini, adedini, markalarını,

C - Hangi gümrükten ihraç edileceğini muhtevi bulunmak lâzımdır.

Nakliye tezkereleri (nümune) bir koçanı üç parçadan mürekkep olacak ve her üç parçası da yukarıda yazılı hususat ile imlâ edilecektir. Bu parçalardan ikisi sahibine verilerek malkalemde kalacak olan üçüncü parça üzerine diğer iki parçanın tarafından alındığına ve münderecatı bu parça münderecatına muvafık bulunduğu dair meşruhatı havi mahalli alâkadara imza ettirilerek mal kalemde hıfzolunacaktır.

Madde 16. — İhraç edilecek mevât ve müstahsalât gümrüğe gelince gümrük memuru ibraz edilecek nakliye tezkeresi münderecatını nakil ve ihraç edilen mevât ve müstahsilât ile bittatbik nev i ve miktar ve kaplarının nev i adedi ve markaları, ihraç edileceği gösterilen gümrük itibarile muvafık bulunduğu kanaat getirirse ibraz edilen iki parça nakliye tezkeresinden bir parçasının ihraç beyannamesine raptile alıkoyar. Diğer parçasını da gümrük ihracat beyannamesinin tarih ve numarasile ibraz edilen nakliye tezkeresinin tarih ve numarasını ve çıkarılan malların, nevi ve miktar ve gümrük noktasından nakliye tezkeresi münderecatı mutabık bulunduğunu mübeyyin (nümune) tanzim ve tasdik edeceği vesika ile birlikte mal sahibine iade eder.

.....

Nakledilen mevaddın nevi ve miktarı veya kaplarının nevi ve adedi ve markaları veya ihraç edilecek gümrüğü itibarile nakliye tezkeresi münderecatına tevafuk etmediği görüldüğü takdirde fark ve mübayinet cihetini bir zabıt halinde tesbit ve sahip veya mümessillerinden mübayinetin sebepleri hakkında alınacak malûmat nakliye tezkeresinin zahrına derç ve zaptedilerek mal sahip veya mümessili ile birlikte gümrük memuru tarafından müştereken imza, şayet sahibi imzadan imtina eyleser bu ciheti de ilâve ile gümrük memuru tarafından imza olunur. Bu suretle tanzim edilecek zabıt nakliye tezkeresile birlikte sahibine verilir.

Madde 17. — 16 inci madde mucibince gümrük idarelerinden alınacak vesikalarla birlikte nakliye tezkereleri sahipleri tarafından mal memurlarına ibraz olunur ve mal memurlarınca da gümrük idaresinden verilen vesika münderecatına göre nakliye tezkeresinde gösterilen mevaddın aynen ihraç edildiğine kanaat hasıl edildiği takdirde nakliye tezkeresinin mal memuru nezdinde kalan ve dip koçanına merbut bulunan parçasına raptile muhafaza edilerek ihraç edilen mevât ve müstahsalâtın mütehakkık vergisi alelusul terkin olunur.'

Madde 18.—Gümrüklerden verilip ibraz edilen vesika münderecatına göre nakliye tezkeresi münderecatı arasında mübayinet görüldüğü takdirde bu mübayinet aşağıda yazılı hallere ayrılabilir.

A - İhraç edilecek malın nevinde mübayinet hali,

Bu halde kanunda çıkarılacak malın aynen ihraç edildiğinin sabit olması şart ittihaz edilmiş olduğuna göre verginin terkin cihetine gidilmiyeceği gibi nakliye tezkeresi alınmaksızın mal nakledilmiş olacağından buna müteallik aşağıdaki

.....

maddelerde münderiç cezalar da ayrıca tatbik edilmek icap eder.

B - Miktarında tefavüt hali.

Bu tefavüt nakliye tezkeresinde yazılı miktardan noksan ise bu noksanın sebebi sahibinden sorularak alınacak cevaplar bir hile ve ketmin vukuunu gösterecek mahiyette bulunduğu ve tefavüt yalnız miktardaki noksandan ibaret kalarak fabrika ve imalâthaneden de bu miktarda çıkarılmış bulunduğu tahakkuk eylediği takdirde çıkan kısma ait verginin terkinde iktifa edilir.

C - Kapların nevinde mübayinet hali,

Bu takdirde malın aynen çıktığı tesbit edilmemiş addederek (A) fıkrası mucibince muamele olunur.

D - Kapların adedinde tefavüt hali,

Kapların adedi eksik ise miktarca tefavüt mahiyetini alacağından (B) işaretli fıkra hükmüne tâbi tutulur. Şayet fazla ise nakliye tezkeresiz malı nakledilmiş bulunacağından kanunun buna müteallik olup aşağıda görülecek ahkâmı tatbik olunur.

E - Kapların markasında değişiklik olursa.

Bu takdirde sebebi sahibinden sorularak verdiği cevaplar kanaatbahş görüldüğü ve malın nevi ve miktarı ve kapların nevi itibarile de başka bir mübayinet bulunmadığı takdirde çıkarılan miktarın vergisinin terkinin cihetine gidebilir.

Şayet malın nakliye tezkeresinde gösterilen gümrükten başka bir gümrükten çıkarılmak zarureti hasıl olursa sahibi tarafından esbabı mucibesi ve hangi gümrükten çıkarılacağı

.....

mal gümrükten çıkarılmazdan evvel nakliye tezkeresinin alındığı mahal mal memurluğuna tahriren ihbar olunmak lâzımdır. Bu ihbarda mahallinden evvelce alınan nakliye tezkeresinin tarihi ve numarası da irae olunmalıdır.

Bu suretle ihbar vaki olmuş ise malın mütahakkık vergisinin terkinin tecviz edilir.

Cezaî hükümler

Madde 19. — Kanunun 10 uncu maddesine göre aşağıdaki hal ve hareketler cezayı müstelzimdir.

A - Beyanname vermeksizin istihsale başlamak,

3 üncü maddede yazıldığı üzere fabrika ve imalâthanelerle müesseseler mevcudiyetleri hakkında muayyen beyannameyi vermedikleri veyahut tatili faaliyet ettikten sonra tekrar işlemeğe başlayacaklarını tahriren ihbar etmeksizin istihsale başladıkları takdirde hal ve hareketleri cezayı müstelzim addolunur.

- Kanunun tutulmasını emrettiği defterleri kısmen veya tamamen tutmamak veya tasdik ettirmemek,

Bu fıkra hükmüne göre :

1 - Kanunen tutulması lâzımgelen ve isimleri 5 inci maddede yazılı olan ambar, satış ve fatura defterlerini hiç tutmamak ;

2 - Bu defterlerden her hangi birini tutmamak ;

3 - Bu defterleri kâmilten tasdiksiz olarak bırakmak ;

.....

4 - Bu defterlerden her hangi birini tasdiksiz bırakmak cezayı müstelzimidir.

C - Mevat ve müstahsalâtı kısmen veya tamamen musaddak defterlere kaydetmemek ;

Kanunen tutulması lâzımgelen defterlere :

1 - Mevaddı iptidaiyeyi kısmen veya tamamen ambar defterine kaydetmemek ;

2- -Müstahsalâtı kısmen veya tamamen satış defterine geçirmemek ;

3 - Satışlarını veya harice ihraç edecekleri mevaddı satış ve fatura defterlerine geçirmemek ;

Bu fıkra mucibince cezayı mucip ahval ve harekâtтан sayılır.

D - Müstahsalâtтан bir kısmının veya tamamının vergisini tahakkuk ettirmeden çıkarmak veya saklamak veya satmak ;

Bu fıkraya göre de :

1 - Müstahsalâtтан bir kısmının vergisini tahakkuk ettirmeden depoda çıkarmak ;

2 - Müstahsalâtтан tamamının vergisini tahakkuk etmeden depodan çıkarmak ;

3 - Müstahsalâtтан bir kısmının vergisini tahakkuk ettirmeden depoda saklamak ;

4 - Müstahsalâtтан tamamının vergisini tahakkuk ettirmeden saklamak ;

5 - Müstahsalâtтан bir kısmının vergisini tahakkuk ettirmeden satmak ;

6 - Müstahsalâtın tamamının vergisini tahakkuk ettirmeden satmak ;

Cezayı muciptir.

Binaenaleyh fabrika ve imalâthane sahibi müstahsalâtı deftere kaydettiği halde vergisini tahakkuk ettirmeden tamamını veya bir kısmını depodan çıkarsa, saklasa veya satsa hakkında kanun mucibince lâzımgelen ceza tatbik olunur. Müstahsalâtın deftere kaydedilmiş bulunması cezadan kurtulmağı istilzam etmez.

Madde 20.— 19 uncu maddede yazılı muhalifi kanun hal ve hareketlerden dolayı kanunun 10 uncu maddesinde iki nevi ceza tayin ve her iki cezanın birden tatbiki icap edeceği tasrih edilmektedir. Bu cezalar şunlardır :

1 - Verginin iki kat olarak alınması,

Bu ceza hâzinenin hukuku şahsiyesinden madut olup hükmü hâkime tevekkuf etmeksizin doğrudan doğruya mal memuru tarafından tatbik ve tahsili emval kanununa tevfikân tahsil olunur.

2 - Fabrika ve imalâthane sahip veya mümessillerine yüz liradan bin liraya kadar ayrıca para cezası hükmolunması.

Bu ceza hukuku umumiyeden mütevellit olup mahkeme hükmile tatbik olunur.

Madde 21. 19 uncu maddede envai yazılı muhalifi kanun hallerden beyanname vermeksizin istihsale başlamak veya kanunun emrettiği defterleri kısmen veya tamamen tutmamak veya defterleri tasdik ettirmemek gibi A ve B işaretli fıkradaki hallerin meydana çıktığı tarihe kadar istihsal edilmiş olan mevaddın vergileri iki kat olarak alınır.

.....

Mevat ve müstahsalâtı kısmen veya tamamen deftere kaydetmemek veyahut vergisini tahakkuk ettirmeksizin depodan çıkarmak, satmak, saklamak suretile vukua gelen ve C, D işaretli fıkralarda gösterilen hallerde ise deftere kaydedilmeyen yahut vergisi tahakkuk ettirilmeden depodan çıkarılan veya satılan ve saklanan mevadda ait vergiye ceza tatbik ve yalnız bu kısmın vergisi iki kat olarak istifa olunur.

Madde 22.— Para cezasının tatbiki için salâhiyettar mal memurları tarafından yukarıki maddelerde sayılı hallerden birinin vukuu görüldüğü takdirde vukuuhali mübeyyin bir zabıt varakası tanzim ve müessese sahibi veya mümessili ile birlikte müştereken imza ve temhir olunur.

Müessese sahibi veya mümessili zabıt varakasını imzadan imtina eylediği takdirde imtina keyfiyeti zabıt varakasına şerh verilerek mal memuru tarafından imzalanır. Bu suretle tanzim edilecek zabıt varakaları Hazine vekilleri tarafından mahkemeye ibraz ile para cezasının hüküm altına alınması talep ve takıp olunur.

Madde 23. Kanunun 11 inci maddesinde sarahaten gösterildiği veçhile gerek dahilî istihlâk vergisinin aslı ve gerek bu vergiye ilâve olunacak bir kat cezalar tahsili emval kanunu mucibince tahsil olunur.

Mahkemelerce yüz liradan bin liraya kadar hükmolunacak para cezalarının tahsili ahkâmı mahsusuna tabidir.

Teftiş ve kontrol salâhiyeti

Madde 24.— Dahilî istihlâk vergisine tâbi mevadî istihlâk eden fabrika, imalâthane ve müesseselerin biltümle

.....

muamele ve hesapları kanunun 9 uncu maddesinde gösterildiği veçhile bu vazifeye tayin edilen memurlar ile Maliye müfettişleri tarafından her zaman mürakabe ve teftiş edilebilir. Teftiş ve mürakabe salâhiyetini haiz olan mal memurlarile Maliye müffetişleri kanuna muhalif olarak gördükleri fiil ve hareketler üzerine icap eden muameleye tevessül, yukarıki maddelerde yazılı cezaları tatbik ve para cezalarının hüküm altına alınması için icap eden takibatı ifa ederler.

Müteferrik hükümler

Vergi reddiyatı

Madde 25.— Kanunun 14 üncü maddesi hükmüne göre memleket dahilinde yapılan şekerlerle, helva, şekerli maddeler harice ihraç edildikleri takdirde terkiplerindeki şekere tekabül eden ve Maliye ve iktisat Vekâletlerince tayin olunacak miktar için gümrük tarife kanununa merbut tarifinin 203 üncü maddesinde yazılı gümrük resimleri iade olunur.

Madde 26. Yukarki madde mucibince mezkûr resimlerin iadesi kanunen dört şartın tahakkuk ve sübutuna mütevakkıftır.

A - İhraç edilecek şekerleme, helva ve şekerli mevaddın dahilde imal edilmiş olması,

B - Harice çıkardıklarının isbat edilmesi,

C - İhraç edilen şekerleme, helva ve şekerli mevaddın terkinde gümrük tarife kanununun 203 üncü maddesinde

.....

yazılı nevilerden hangi nevinden ne miktar şeker bulunduğunun tesbiti,

D - Bu şekerlerin vaktile gümrük vergisi verilerek memlekete ithal edilmiş bulunduğunun sübutu,

Madde 27.— Dahilde yapılmış olan helva ve şekerli maddelerden ecnebi memleketlere ihraç edilecekleri için sahipleri hini şevklerinde ihraç edecekleri malın,

A - Hangi imalâthanede imal olduğunu

B - Cinsini ve miktarını

C - Nakil edilecek kapların nevi ve adedini

D - Mezkûr mevaddın tarife kanununun 203 üncü maddesinde yazılı «usare halinde» ve ham şeker ve nim veya tamamen tasfiye edilmiş şeker nevilерinden hangisinden imal edilmiş olduğunu,

E - Terkibinde bulunan şekerlerin miktarını,

F - Hangi gümrükten ihraç edileceğini,

G - Gümrük ithalât resmi verilmiş şekerlerden yapıldığını gösterir nümunesine tevfikan (nümune) bir beyanname ile bulunduğu mahallin en büyük mal memuruna müracaatla bir nakliye tezkeresi almağa mecburdurlar.

Verilecek bu beyannamelerden malın ne kadar müddet zarfında ihraç edileceği gösterilecektir.

Nakliye tezkereleri, beyannamelerde gösterilmesi icap eden mezkûr hususati ihtiva etmekle beraber malın ne kadar müddet zarfında ihraç edileceği de işaret edilecektir.

Madde 28.— Harice ihraç edilen şekerleme, helva ve şekerli maddelerin terkibinde dahil olup gümrük resmi iade edilecek şekerin miktarı Maliye Vekâletile İktisat Vekâleti arasında tayin ve tesbit edileceğinden iadesi icap eden, Gümrük resminin hesabında bu miktarlar esas tutulur. Fazla şe-

ker olduğu hakkında vaki olacak iddialar nazarı itibara alınmaz.

Madde 29.— İhraç edilecek şekerli mevaddın terkindeki şekerin vaktile gümrük vergisinin verilmiş olduğunu tevsik için :

Bu şekerler doğrudan doğruya imalâthane sahibi tarafından ithal edilmiş ise gümrük reminin verildiğine dair gümrük idaresi makbuzları şayet diğer bir tacirden alınmış ve mal transit deposundan tesellüm edilmiş ise bu tacir tarafından verilen gümrük resmi mukabilinde malın imalâthanece satıldığına dair gümrük idaresinin meşruhatile ciro edilen makbuzlar.

Evvelce ithal edilmiş şekerden ise satan tacir tarafından vaktile tediye edilen gümrük resmi mukabilinde aldığı makbuzun musaddak bir suretile bu makbuz mucibince gümrük resmi eda edilmiş bulunan şekerden satılan miktarını ve bu şekerin vaktile gümrük resmi eda edilmiş şekerlerden olup aksi sabit olduğu takdirde tevellüt edecek Hazine zararının tarafından tazmin edileceğini mutazammın vereceği taahhüt senetleri varakai müsbite addolunur.

Madde 30.— Harice ihraç edilecek şekerleme ve helva ve şekerli mevad gümrüğe gelince nakliye tezkeresi münderecatının nakledilen şekerli mevaddın nevi ve miktar ve kaplarının kezalik nevi ve adedi ve miktarı ile mutabakatı bittetik anlaşıldıktan ve gümrük kimyageri, gümrük kimyageri bulunmadığı takdirde mahallî resmî veya nimesmî müessesatın kimyagerleri marifetile de terkindeki şekerin tarife kanununun 203 üncü maddesine göre nev'i tayin edildikten sonra Maliye ve iktisat Vekâletlerince müştereken tayin edilen miktara tekabül edecek şekerin gümrük resimleri

.....

hesap ve gümrük idarelerince sahiplerine ret ve tesviye olunur.

**Muamele ve duhuliye
vergilerinden muafiyet**

Madde 31.— Kanunun 12 nci maddesi mucibince aşağıda yazılı mevat ve müstahsalât 21 mayıs 1927 tarihli ve 1039 numaralı muamele vergisi kanunu mucibince imal ve ihraç dolayisile alınan muamele vergisinden ve duhuliye resminden muaftırlar :

A - Şeker ile petrol ve müştakkatından dahilde imal olunan mevat, şekerleme, helva ve sair şekerli mevat Türkiye dahilinde sınaî bir müessesede imal olunsa bile imal dolayisile muamele vergisine tâbi olmaz. Gerek imal ve gerek ithal dolayisile duhuliye resmi de aranılmaz. Kezalik bu mevattan ihraçlarında da ihraç muamele vergisi alınmaz.

B - Dahilî istihlak vergisine tâbi fabrika; imalâthane ve müessesatın istihsal eyedikleri şeker, petrol ve mayi madenî mahrukat kezalik imal dolayisile muamele vergisinden gerek ithal dolayisile duhuliye resminden muaftırlar.

Madde 32. Dahilî istihlâk vergisi kanununun 13 üncü maddesi mucibince dahilî istihlâk vergisine tâbi şeker ve petrol ve mayii madenî mahrukat istihsali maksadile yeniden fabrika ve imalâthane tesis edecekler hükümetçe bu gibi tesisat hakkında tesbit edilecek şeraite riayete mecburdurlar.

.....

Madde 33. istihlâk vergisi kanununun neşri tarihinden muteber olup mezkûr kanun Resmî Gazete ile 17 haziran 1930 tarihinde neşredilmiş bulunmasına göre mezkûr tarihten itibaren meriyete girmiştir.

Binaenaleyh mezkûr tarihten itibaren bu kanunun hükmü dahiline giren ve bu kanun mucibince vergiye tâbi mevat istihsal eden fabrika ve imalâthane ve müesseseler haklarında yukarıki maddelerde yazılı hükümlerin tatbikile vergilerin istifası icap eder.

Kararname No. 10176

1525 numaralı Şosa ve Köprüler Kanunu mucibince naktı yol mükellefiyetinden vukubulan tahsilattan % 50 Vekâlet hissesi olarak Ziraat Bankalarına tevdi olunan mebalığın bütçeye sureti kayıt ve sarfi hakkında tanzim edilmiş olan merbut muaddel talimatnamenin tasdiki; Nafia Vekâletinin 3/11/1930 tarih ve 3146/6123 numaralı tezkeresile yapılan teklifi üzerine icra Vekilleri Heyetinin 9/11/1930 tarihli içtimanda tasvip ve kabul olunmuştur.

9/11/1930

Talimatname

Türkiye Cumhuriyeti dahilindeki Millî şosalarla büyük köprülerin inşa ve tamiri 1525 numaralı ve 10/6/1928 tarihli Kanun mucibince Nafia Vekâletine tevdi edilmiş ve yol parası namile mükelleflerden alınacak paralardan Nafia Vekâletinin hissesi olarak % 50 sinin Millî sosa ve büyük köprüler için açılacak bir hesaba kaydedilmek üzere Ziraat Bankalarına verileceği mezkûr Kanunun 22 nci maddesinde tasrih edilmiş olmasına binaen Ziraat Bankalarına tevdi edilecek mebalîğ hakkında aşağıda yazıldığı gibi muamele yapılacaktır.

1 - Yol parasından Vilâyetlerce yapılacak tahsisatın % 50 si tahsisatın vukubulduğu tarihi takip eden günden itibaren azamî bir hafta zarfında İdarei Hususiyelerden mahallî Ziraat Bankalarına verilecektir.

2 - Ziraat Bankası İdarei Merkeziyesi işbu kanunun 22 nci maddesinde tasrih edildiği üzere şube sandıklarına tevdi edilecek bu mebalîğ merkezde bir hesabı mahsusta temerküz ettirerek her ay için kaza itibarile müfredatlı bir cetvelini Nafia ve Maliye Vekâletlerine gönderecektir.

Ziraat Bankası yevmî olarak Nafia Vekâletine verdiği hesabı cari pusulalarını vermekte devam edecektir. Ziraat Bankası İdarei Merkeziyesi her ay nihayetinde bir hesapta toplanan paraları hazine hesabına nakledecek ve Nafia Vekâletile hazineye bildirecektir.

3. Ziraat Bankası İdari Merkeziyesinden tahsilata ait Hâzineye gönderilecek cetvelin muhteviyatı Hâzinece bir taraftan varidat bütçesinde açılacak faslı mahsusa irat kayıt ve diğer taraftan Nafia Vekâleti bütçesinde (sosa ve köprüler) namile açılacak bir faslı mahsusa tahsisat kaydedilecektir. Tahsilatı mübeyyin vürüt edecek cetvelin bir sureti Divan ile Nafia Vekâleti Muhasebe Müdürlüğüne tebliğ edilecektir.

4 - Nafia Vekâletinin faslı mahsustan tanzim edeceği tediye emirleri muhteviyatı alelusul muamelesi yapıldıktan sonra nakit işleri müdürlüğü bu hesabın karşılığını teşkil eden varidattan mahallerinde ihzar etmekle mükelleftir.

5 - Tediye emrine istinaden muhasiplerce sarfiyata ait evrakı müsbite umum hesap talimatnamesinde tespit edilen esasat dairesinde sair evrakı sarfiye gibi hâzineye gönderilecektir.

6 - Bu suretle varidat ve tahsisat kaydedilecek olan mebalighden sene gayesinde sarfedilmeyen kısmı ertesi sene bütçesine devrolunur.

7 - Şosa ve köprüler Kanunu mucibince toplanıp vekâlet hissesi olarak ayrılan ve Ziraat Bankasına verilen paradan, bütçenin yollar ve köprüler inşaat faslından yapıldığı gibi Vilâyetlerin aynı işlerine muavenet tarzında verilecek kısım o baptaki icra Vekilleri Heyeti kararında işbu muavenet tabiri zikir ve tasrih olduğu takdirde bütçedeki paradan yapılan muavenetin tâbi olduğu şekilde doğruca hususî idarelere verilebilir. Ve bu paranın idarei hususiyelerce yalnız verildiği maksada sarfolunması şarttır.

Talimatname

Türkiye Himayei eşcar Cemiyeti Umumî
Merkezi tarafından tanzim
olunan ağaç bayramı
Talimatnamesi

1. — Himayei eşcar Cemiyeti şubeleri tarafından ağaçların çoğalması, dikilmesi, muhafazası ve ağaç muhabbetinin uyandırılması maksadile her sene ağaç bayramları tertip olunacaktır.

2. — Ağaç bayramları günü, iklim şartları nazarı dikkata alınarak son veya ilkbaharda olmak üzere mahallî, ziraat, orman, müdür ve memurlarının, bulunmayan yerlerde ağaç işlerinde mütchassis olan zevatın mütalaaları alındıktan sonra cemiyet şubeleri heyeti idareleri tarafından tatil günlerinden birisine isabet etmek üzere tesbit ve ilân olunur.

3. — Ağaçlar eşhas uhdesinde bulunmayan umuma mahsus arazi ile belediyelere ve idarei hususiyelere ait olan veya eşhas tarafından bu maksat için cemiyete terk ve teberru edilen ve mümkün olduğu kadar suya yakın bulunan yerlere dikilir.

4. — Mülkiyeti Himayei eşcar Cemiyetine ait olmyan ve fakat ağaç bayramlarında cemiyet delaletile garsiyyat yapılan yerlerin bakım ve muhafazasını ve ağaçlardan atiyen edilecek intifa cihetlerini şubelerimiz alakadar idarelerle anlaşarak bir mukavele ile tesbit etmelidir.

5. — Ağaçların dikileceği yerlerde çukurlar; bayram günü olarak tesbit edilen günden laakal bir ay evvel dikilecek fidanların miktarına göre hazırlanmış bulunmalı ve her fidan için bir kazık tedarik edilmelidir.

6. — Bayramda dikilecek fidanlar mümkün olduğu kadar ağaç bayramı yapılacak mntakadan veya ona en yakın bir mevkidten tedarik edilmeli, ve fidanların; mütehassısların nezaret ve malûmatı tahtında fennî bir surette çıkarılıp nakledilmesine ve derhal dikilmesine ve ileride yaprak ve meyvesinden veya ahşabından istifade edilecek nevilerin tercih edilmesine çalışılmalıdır. Meselâ dut, badem, ceviz, kestane, fındık, Antep fıstığı, çam fıstığı, kavak, söğüt, akasya ve sıcak mntakalar için okalıptos ilâh. gibi.

7. — Fidanlar dikilmeden evvel dikilmeğe salih olup olmadıkları birinci maddede gösterilen zevat tarafından muayene edilmelidir.

8. — Ağaçların nasıl dikileceği bayram yerinde bulunan halka, mütehassıslar tarafından anlatılır ve gösterilir. Bundan sonra fidanlar yukarıda yazılan mütehassısların nezaret ve talimatı altında dikilir ve her fidanın yanına evvelce tedarik edilmiş kazıklar konup çukurlar kapatılır. Çukurlara birer teneke su döküldükten sonra fidanlar kazıklara bağlanır.

9. — Ağaç bayramlarından matlup gayeye erişebilmek için ağaçlanan yerin insan ve hayvan tecavüzünden kat'î su-

rette muhafaza edilmesi şartı aslı olduğuna göre ağaçlanan yer, mahallin vesaitine göre çaltı, çit, duvar, ve dikenli tel gibi manialarla çevrilmeli ve korucular veya mümkün ise istihdam edilecek hususî bir bekçi tarafından daimî nezaret ve muhafaza altında bulundurulmasına bilhassa dikkat ve itina edilmelidir.

10.— Fidanlar ilk dikildiği sene sık sık, müteakip senenin yaz aylarında ve hasseten kurak senelerde ihtiyaç nispetinde sulanmalıdır.

11.— Ağaçlanan yerin bütün ihtiyacatını daimî olarak temin için cemiyet; azasından birisini mesul murahhas olarak intihap ve tavzif etmelidir.

12.— Şubelerimiz senelik bütçesinde bu programın tatbiki için bir fasıl açarak lâzımgelen tahsisatı temin etmelidir. Merkezi umumî ; ağaç bayramları için münasip miktarda nakdî yardımda bulunmağa çalışacaktır.

13.— Halka ağaç muhabbetinin telkini ve ağaç dikim ve bakımının öğretilmesi, hastalıklardan ve tecavüzlerde» vikayesi ve ağaç cinslerinin ıslahı ve çoğaltılması gibi gayelerle teşekkül eden cemiyetimiz; ağaç bayramlarında umumî alâkayı azamî derecede vücude getirmek istediğinden mektep muallim ve talebelerinin ve asker ve memurların ve bütün memleket ahalisinin iştirakleri, her türlü ilân ve yardım vesaitinden istifade edilerek temin edilmeli ve bilhassa matbuatta neşriyat yapılmalı ve icabeden yerlerde konferanslar verdirilmelidir.

14.— Bayram günü ağaç dikilen yerlerde ağaç mevzuu üzerinde müessir hitabeler irat ettirilmelidir.

15. — Cemiyet şubeleri ağaç bayramlarında bu programın tatbikî ve umumî faaliyetin temini için mahallin en büyük mülkiye memurunun riyaseti altında çalışmalıdır.

16. — Ağaç bayramlarında cemiyetin neşriyatı, halka meccanen tevzi olunur.

17.— Ağaç bayramları her sene yapılacağına göre ; teşcir sahası için sahanın vüs'atine ve şubenin kudretine göre senelere ayrılmış bir program ve bir plan hazırlanmalıdır.

18.— Ağaç bayramları cemiyetin yevmi mahsusu olduğundan bugün; hazırlanan rozetler mektep talebeleri tarafından tevzi olunur.

19.— Bu esaslar üzerine mahallince yapılacak ağaç bayramları programı berayi malûmat cemiyet umumî merkezine bildirilmelidir.

20.— Bayram gününde dikilen ağaçların cins ve miktarlarına ve talimat ahkâmının tatbikına müteallik bir rapor bayramdan sonra umumî merkeze gönderilmelidir.

Tamimler

Emniyet İşleri

Ş. 1

HÜLÂSA:

Şapka kanununun temammî
tatbiki hakkında :

No. $\frac{5307}{256}$

Türkiye halkının giymeğe kanunen mecbur olduğu şapkalar malûm ve muayyendir. Buna rağmen son zamanlarda bazı Vilâyetlerimizde şapkaya benzetilmiş külâh ve acayip şekillerde serpuşlar kullananların artmakta olduğu görülmektedir.

Muayyen şapka şekillerinin haricinde, bu kabil uydurma ve acayip serpuşların derhal ortadan kaldırılarak halkın, medenî memleketlerce kabul ve istimal edilmekte olan şekildeki şapkaları kullanmaları esbabının temin ve bu baptaki kanun hükmünün temammî tatbikına itina olunması tamimden tebliğ olunur Efendim.

5/11/1930

HÜLÂSA:

Abraham nam şahsın Türkiyeye
avdetine müsaade edilmemesi
hakkında :

No. 5171

Fotoğrafi merbut ve ismi aşağıda yazılı olan şahs ecanip kanununa
tevfikan hudut haricine çıkarılmıştır. Bir daha memleketimize girmesine
müsaade olunmayacaktır Efendim.

İsmi ve babasının ismi : Yakop oğlu Abraham Berger
Milliyeti : Musevi
Tabiiyeti : Rusya'nın Kişnef şehri
Sebebi ihracı :Ecanip kanununa tevfikan

HÜLÂSA:

Ali nam şahsın Türkiyeye avdetine müsaade edilmemesine dair :

No. 5183

Fotoğrafi merbut ve ismi aşağıda yazılı olan şahs ecanip kanununa tevfikân hudut haricine çıkarılmıştır. Bir daha memleketimize girmesine müsaade olunmayacaktır Efendim.

İsim ve babası ismi	: Medet oğlu Ali
Milliyeti	: İranî
Tabiiyeti	: İnan
Memleketi	: İnan Rummy şehri
Sebebi ihracı	: Ecanip kanununa tevfikân

HÜLÂSA:

Davit Halfan ile karısı hakkında vatandaşlık kanununun sekizinci maddesi hükmünün tatbikine dair :

No. $\frac{5184}{952}$

Aslen Türk vatandaşlarından olup, Avusturya tebaalığına geçmesine İcra Vekilleri Hey'eti celilesinin 4 / 6 / 930 tarihli içtimanda müttehaz kararlar müsaade edilmiş olan İzrail oğlu Davit Halfan ile karısı Marinin fotoğraflarından birer tanesi leffen gönderildi.

Haklarında 1312 numaralı vatandaşlık kanununun 8 inci maddesi ahkâmının tatbiki zımmında tamimen tebliği keyfiyet olunur Efendim.

1/11/1930

HÜLÂSA:

Jozeî oğlu Ferdinant nam şahs hakkında vatandaşlık kanununun sekizinci maddesi hükmünün tatbikine dair :

No. 782

Aslen Türk vatandaşlarından olup, Avusturya tebaalığına geçmesine icra Vekilleri Hey'etinin 29/7/930 tarihli içtimaında müttehaz kararla müsaade edilmiş olan Jozeî oğlu Er. Ferdinant Kılayın namındaki şahsın fotoğrafından bir tanesi leffen gönderildi.

Mumaileyh hakkında 1312 numaralı Türk vatandaşlığı kanununun 8 inci maddesi ahkâmının tatbiki zımında tamimen tebliğı keyfiyet olunur Efendim.

4/11/1930

HÜLÂSA:

Iskatı tabiiyet hakkında :

No. 5316

İsmi ve hüviyeti aşağıda yazılı olan şahs Türk vatandaşlığından ıskat edilmiştir. Bir daha memleketimize girmesine müsaade olunmayacaktır Efendim.

İsmi ve babasının ismi : Yorgi oğlu Mihailidis
Doğum tarihi :
Memleketi : İstanbul
Müseccel olduğu yer :
Yeni tabiiyeti : İngiliz
Iskatı sebebi : 1312 No. kanuna tevfikan
Hey. Vek. kararı tarihi : 25/7/929

8/11/1930

HÜLÂSA:

Iskatı tabiiyet hakkında :

No. 5317

İsmi ve hüviyeti aşağıda yazılı olan şahs Türk vatandaşlığından ıskat edilmiştir. Bir daha memleketimize girmesine müsaade olunmayacaktır Efendim.

İsmi ve babasının ismi : Mehmet oğlu İsmail namıdiger
çerkes Harun
Doğum tarihi : 1305
Memleketi : Yozgat
Müseccel olduğu yer : Boğazlıyan kazasının karabacak
köyünde 10 No. lu hane
Yeni tabiiyeti : Suriye
Iskatı sebebi : Resmî izin almadan ecnebi
askerlik hizmetini kabul ettiği için
1312 No. lu kanun mucibince
Hey. Vek. kararı tarihi : 24/7/930

8/11/1930

HÜLÂSA:

Dimitri nam şahsın Türkiyeye avdetine müsaade edilmemesi hakkında :

No. 5352

Fotoğrafı merbut ve ismi aşağıda yazılı olan şahıs Ecanip kanununa tevfikan hudut haricine çıkarılmıştır. Bir daha memleketimize girmesine müsaade olunmayacaktır Efendim.

İsmi ve babasının ismi: Dimitri oğlu Vasil

Milliyeti : Rum

Tabiiyeti : Yunan

Memleketi : Yunanistan

Sebebi ihracı : Ecanip kanununa tevfikan

9/11/1930

HÜLÂSA:

Vatandaşlıktan ıskat hakkında :

No. 5353

İsmi ve hüviyeti aşağıda yazılı olan şahs Türk vatandaşlığından ıskat edilmiştir. Bir daha memleketimize girmesine müsaade olunmayacaktır Efendim.

İsmi ve babasının ismi : Karabet oğlu Ağop ve kardaşı
Ohannes Divinvan
Doğum tarihi : 315/320
Memleketi : İstanbul
Müseccel olduğu yer : İkinci daire hacı İsa mahallesi hacı
rıza sokağı 24 / 54 numaralı hane
Yeni taabiiyeti :
İskatı sebebi : 1041 No. kanuna tevfikan
Hey. Vek. kararı tarihi : 20/11/929

9/11/1930

HÜLÂSA:

Vatandaşlıktan ıskatı hakkında:

No. 5488

İsmi ve hüviyeti aşağıda yazılı olan şahs Türk vatandaşlığından ıskat edilmiştir. Bir daha memleketimize girmesine müsaade olunmayacaktır efendim.

İsmi ve babasının ismi : Tarakçı oğullarından Anderyas oğlu Masis
Doğum tarihi : 1305
Memleketi : Karahisar Şarkî
Müseccel olduğu yer :Beyoğlu Feriköy mahallesinin kapulubağ sokağı bilâ No. lu hane-
Yeni tabiiyeti :
İskat sebebi : 1312 No. lu kanuna tevfikan
Hey. Vek. karar tarihi : 22/5/930

18/11/1930

HÜLÂSA:

Polonyaya gidecek vatandaşlar hakkında :

Ş. IV**No. 2304**

Polonyaya gitmek isteyen vatandaşlarımızın takyidi bir muameleye tabi tutuldukları hakkında Varşova Elçiliğimiz tarafından verilen malûmat üzerine mukabelei bilmisil olarak bu mesele hakkında Hariciye Vekâleti encümenince ittihaz edilip Vekâleti müşarünileyhadan gönderilen mukarreratın bir sureti leffen gönderilmiştir.

Münderecatına göre muamele ifası mütemennadır efendim.

16/11/1930

Suret

Encümen kararı

Polonya'ya azimet etmek isteyen vatandaşlarımızın takyidi bir muameleye tâbi tutuldukları hakkında Varşova Elçiliğimizden verilen malûmat üzerine meselenin tetkikile bir karar ittihazı hususunda Konsolosluk işleri Müdürlüğü tarafından verilir. 3 üncü daire Umum Müdürlüğü tavassutile Hariciye Vekâleti Encümenine sevk edilen müzekkere encümenin 21/8/1930 tarihli içtimasında tetkik ve tezekkür olundu.

Varşova Elçiliğinin 11/7/1930 tarih ve 495/86 numaralı tahriratında : 1) seyyahat veya ticaret maksadile Lehistana gitmek isteyen vatandaşlarımıza Polonya Konsolosları tarafından daima viza verildiği,

2 - Amele sıfatile çalışmak isteyen ve pasaportlarında amele oldukları yazılı bulunan vatandaşlarımızın ise umumiyetle Lehistana seyahatlerine müsaade edilmediği ve Lehistanda temdidi ikametini arzu eden amele sınıfına mensup vatandaşlarımızın ise bu arzuları ancak Elçiliğimizin teşebüsatile temin olunabildiği,

HÜLÂSA:

Muvazzaf etibbanın ilâvei
memuriyet vazifeleri hakkında :

No. $\frac{457}{102}$

Muvazzaf Etibbanın ilâvei memuriyet vazifeleri hakkında Maliye Vekâletinin 3/8/1930 tarihli ve 15 Muhasebat Umum. Müdürlüğü numaralı tamini veçhile muamele ifası temenni olunur efendim.

29/11/1930

Vilâyetler İdaresi

HÜL A S A :

Harcirah tahsisatı kalmadığına
dair :

Ş. I

No. 5059

1930 senesi bütçesine mevzu Dahiliye memurları harcirahı tertibinden tahsisat kalmamıştır. Yeniden munzam tahsisat alınmasına imkân yoktur. Binaenaleyh badema harcirah tahsisatı istenilmemesi tamimen tebliğ olunur efendim.

4/11/1930

HÜLÂSA:

Mezuniyet hakkında :

No. 5088

Kaza kaymakamları, mektupçular ve merkezden mansup mülhakat dahiliye memurları tarafından mezuniyet için resen vekâlete müracaatlar vuku bulmaktadır. Teselsül usulüne mugayir olan bu müracaatlar üzerine tabiatile Vilâyetlerden mütalaa sorulmakta olduğundan mezuniyet işinin bilakis uzamasını da mucip olmaktadır. Badema Vilâyet makamları vasıtasile müracaat edilmesinin alâkadarana tebliği tamimen temenni olunur efendim.

5/11/1930

HÜLÂSA:

Hayvan yem bedeli hakkında :

No. 5060

Hayvan Besleyen Nahiye müdürlerini aylık 725 Kuruş üzerinden tevziat yapılmış ve tediye emirleri bu suretle tanzim edilerek gönderilmiştir. Nahiyelere bu hesap üzerinden taksimat icrası tamimen tebliğ olunur efendim.

4/11/1930

HÜLÂSA :

Hayvan yem bedeli hakkında :

No. 5612

4/ 11/1930 tarih ve 5060 No. Tamime zeyildir.

Hayvan besleyen nahiye müdürlerinin yem bedeli aylık hesabı 725 Kuruş üzerinden değil 630 Kuruştan % 5 Kazanç vergisi kesildikten sonra tevziat yapılmış ve tediye emirleri bu suretle tanzim edilerek gönderilmiştir.

Nahiyelere bu hesap üzerinden taksimat icrası tamamen tebliğ olunur efendim.

HÜLÂSA :

Mısırda yapılan haşîş kaçakçılığının men'ine dair :

Ş. II

No. 3412

Türk sancağım hamil bazı vapourlarla Mısırda haşîş kaçakçılığı yapıldığına dair İskenderiye başkonsolosluğumuzdan iktisat Vekâletine gönderilen tahriratın bir sureti leffen irsal kılındı. Mezkûr kaçakçılığın önüne geçilmek üzere muktezi tedabirin ahzile neticesinden malûmat verilmesi temenni olunur efendim.

Sahil Vilâyetlerine yazılmıştır.

6/11/1930

Suret

Mısırda haşış kaçakçılığı eden Mahmut Nedim hakkında İskenderiye baş konsolos- luğumuzdan alınan tahrirat

Mısırda haşış ve emsalinin kaçak olarak çok sarf edildiği ve hükümetin de o nisbette kaçakçıları takip ettiği malûmudur. Buna rağmen bilhassa burada bulunan Yunanlıların kaçak teşkilâtının mükemmeliyeti ve para ve zabitanın göz yumması sayesinde kaçakçılık şiddetle devam etmektedir.

Maalesef Türklerden bazılarının ve Türk vaporlarında son zamanlarda işbu kaçakçılık faaliyetine fazla miktarda iştirak ettiklerini konsolosluğa hususî surette haber verilmektedir.

Meselâ tahminen bundan beş ay evvel İskenderiye gelmiş olan Türkiye vaporu mühim miktarda yüklettiği kaçak haşışı kontratosu mucibince İskenderiye açıklarında atacak iken yanlışlıkla Portsaidi İskenderiye zan ederek oraya atmış ve mütebaki bir miktarın vaporda mevcudiyeti vaktinde acenta tarafından haber alınarak hükümetçe haber alınmazdan evvel kaptanı icbar edilerek denize atılmıştır. Elyevm limanda bulunan ve Rusyadan kömür hamulesile gelen ikhal vaporunda kaçak mal bulunduğunu haber verdiler.

Velhasıl Yunan vaporlarında olduğu gibi bizim vaporların da burada adı çıkmağa başlamış ve her gelen vapor mutlaka bir defa aranılmakta bulunmuştur.

Bu kaçakçılığı yapanların başında muntazam pasaportla İskenderiye gidip gelen yüzbaşılıktan mütekait Giritli

.....

Mahmut Nedim bulunmaktadır. Bura hükümeti tarafından şahsı malûm olan ve takip ettirilmekte bulunan bu zat ancak anlattığım veçhile Yunanlı kaçakçılar ve rüşvet sayesinde yakalanmamaktadır.

Mamafî nihayet gidip gelmekte devam ederse bir gün ele düşeceği ve haps dileceği tabiidir. Bu zat fazla olarak buradaki muhaliflerle de temasta bulunmakta olup kendisi hakkında evvelce memlekete ihbaratta bulunduğu vakıf olduğuna ve buradan yazılan her şeyden kendisinin oradan haberdar edildiğini ve tanıdığı mühim şahsiyetler sayesinde kimsenin kendisine ilişemeyeceğini açıkça söyleyip durmakta imiş. Esasen istihbarat bürosunun 226161/1930 tarih ve 55/27 numaralı tahriratıyla takdim etmiş olduğum raporunda İstanbulda fabrikaların faaliyeti mevzuubahs edilmekte idi. Türklerin Mısırdaki kaçakçılığa vasıta oldukları ve Türk vaporlarının kaçak mal getirdiği hakkında bunlarda kuvvetli bir zan hasıl olmuş ve faaliyetlerini taz'if etmişlerdir. Eğer kaçak mal bir iki defa tutulacak olursa her halde iyi bir tesir yapmıyacaktır. Ve belki de hükümetimize resmen müracaat vukuuna sebep olacaktır.

Kapitüler hükümetler gibi kaçakçıları himaye edecek vaziyette olmadığımızdan tutulanlar en aşağı iki sene hapse mahkûm olmaktadırlar. Binaenaleyh mümkün ve muvafık, görüldüğü taktirde vapurların böyle kaçak eşya kabulünden men edilmesi ve Nedim gibi meşhur kaçakçıların muvafık bir sebep göstermedikçe sık sık Mısır seyahatlerine müsaade edilmemesi ve bu cihet kabil görülmüyorsa hiç olmazsa hareketlerinin kontrol edilmesi hususunun devairi aidine tebliğini rica ederim, efendim.

9/11/1930

—————

HÜLÂSA:

Hariciye Vekiline Maliye Vekili vekâlet edeceğine dair .

No. 3432

Tahdidi teslihat Konferansına iştirak etmek üzere Avrupaya giden Hariciye Vekili Dr Tevfik Rüştü bey fendinin avdetlerine kadar mezkûr Vekalet işlerinin Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü beyfendi tarafından vekâleten tedviri Reiscümhur hazretlerinin yüksek tasviplerine iktiran ettiği Başvekâleti Celileden bildirilmiştir, tamimen tebliğ olunur efendim.

9/11/1930

HÜLÂSA :

M. M. Vekili M. Abdülhalik Beyefendiye S. ve İç. Vekili Dr. Refik Beyfendinin vekâlet edeceği hakkında:

No. 3548

Rahatsız bulunan M. M. Vekili M. Abdülhalik Beyfendi iadei âfiyet edinceye kadar Vekâleti müşarünileyha işlerinin Vekâleten S. ve İç. Muavenet Vekili Dr Refik Beyfendi tarafından tedviri Reiscümhur hazretlerinin yüksek tasviplerine iktiran eylediği tamimen tebliğ olunur efendim.

19/11/1930

HÜLÂSA:

Memleketimizin güzel bir manzara resmi ile Milli kıyafetleri ve sanatı mimarî noktainazarından haiz mebani resimlerinin gönderilmesine dair:

No. 3493

Memleketimizin muhtelif menatıkındaki sanatı mimari ve arkeoloji noktai nazarından haizi kıymet ve ehemmiyet mebanii cesimeyi ve harabeleri gösteren bir albüm tertibile bütün dünyaya tevzi ettirmek tasavvurunda bulunduğundan en güzel bir manzara ve kıyafeti milliyeye göre temiz giydirilmiş bir aile veya ayrı ayrı erkek ve kadım resimleri ve mevcut ise sanatı mimari ve arkeoloji noktai nazarından haizi ehemmiyet mebani ve harabe resimlerinin aldırılarak gönderilmesi Türkiye Turing Kulübü murahaslığından bildirilmiştir.

Talep edilen resimlerin ihzarile irsalini rica ederim efendim. Vilâyetlere yazılmıştır.

16/11/1930

HÜLÂSA:

Son zamanlarda intişara başlayan gazeteler hakkında:

No. 3562

Son zamanlarda her tarafta intişara başlayan ve çoğu muhalefete mensup bulunan gazetelerin Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından takibini temin için bunların akabi intişarında dörder nüshasının mezkûr Umum Müdürlüğe gönderilmesi ve bu gazetelerin sahibi imtiyaz ve mesul müdürleri başlıca muharrirlerinin kimler olduğunun tafsilen mezkûr müdürlüğe bildirilmesi tamamen tebliğ olunur efendim.

Vilâyetlere yazılmıştır.

20/11/1930

HÜLÂSA :

Sahil sıhhiye teşkilâtı olmayan yerlerde nahiye müdürlerinin yapacakları muameleye dair :

No. 3601

Sahil sıhhiye teşkilâtı olmayan yerlerde gemilerin muamelâtı sıhhiyesini ifâ eden nahiye müdürlerinin yapacakları muamele hakkında Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletinden gönderilen tezkerenin bir sureti leffen irsal kılındı efendim.

Muğla vilâyetine ve sahil vilâyetlerine yazılmıştır.

24/11/1930

HÜLÂSA :

Bozburun nahiye müdürlüğünce alınan ceza parası ile Sahillerde bulunan nahiye müdürlerine yapılacak tamim hakkında :

Suret**Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâletinin****18 Teşrinisani 1930 tarih ve 304****11578 numaralı tezkeresi**

Hudut ve sahiller sıhhat umum müdürlüğünden alınan bir tezkerede sahil sıhhiye teşkilâtı mevcut olmaması sebebiyle gemiler muamelâtı sıhhiyesini ifa eden Bozburun nahiye müdürü tarafından 6 mart 1930 tarihinde vize almaksızın «Sönbeki» adasına gidip gelen Söğütlü Koca Osman oğlu Hüseyin reisten 15 Lira ceza parası alınarak Mermeris sahil sıhhiye muhafaza memurluğuna teslim edilmek üzere Bozburun jandarma karakoluna mensup Davazlı jandarma Mustafaya tevdi edilmiş ise de bu para memura getirilip teslim edilmediği gibi mumaileyh jandarmanın da terhis edilmiş olduğu işar kılınmaktadır. Sahil sıhhiye teşkilâtı bulunmayan limanlarımızda gemiler muamelâtı sıhhiyesini tedvire memur edilen mahalfî nahiye müdürlerinin veya liman reislerinin veya gümrük memurlarının ceza almıya salâhiyetleri olmayup ancak cezayı müstelzim halâtın hudusu takdirinde

keyfiyeti patenteye şerh etmekle iktifa eylemeleri iktiza ettiğinden badema bu suretle muamele yapmaları lüzumu hakkında Vekâleti Celileleri tarafından sahillerde bulunan nahiye müdürlüklerine tamimen tebligat yapılmakla beraber gemiler muamelâtı sıhhiyesinin Liman reisleri veya gümrük memurları tarafından ifa edildiği mahallerde tamim muhteviyatının bu memurlara da bildirilmesi hususunun tefhimine ve ceza parasını teslim etmemiş olan sabık jandarma Mustafadan 15 Liranın istirdadile Mermeris sahil sıhhiye muhafaza memurluğuna teslim edilmesinin teminine ve neticesinin iş'arına müsaade buyrulmasını rica ederim efendim.

HÜLÂSA:

Cumhuriyet Merkez Bankası
hakkında:

No. 3626

Zeyl: 27/10/1930 tarih 3335 No. lı umumî tebligata:

Memurlara tevzi edilmek üzere Maliye Vekâletinden gönderilen Cümhuriyet Merkez Bankasına ait muhtıradan 8 adet leffen irsal kılındı efendim.

26/11/1930

HÜLÂSA:

İstanbulda teşkil edilen ticaret ofisinden istenilecek malûmat hakkında :

No. 3633

Ticarî istihbaratı idare etmek ve haricî ticaretin teşkil ve inkişafına matuf faaliyetlerde bulunmak üzere İstanbulda teşkil edilen ticaret ofisinden beklenen vazife ve hizmetlerin hakkile ifâ edilebilmesi için mezkûr ofişçe hükümet devair ve müesseselerinden istenilecek malûmatın süratle verilerek teşekkülünden beklenen hizmet ve faaliyeti işkâl edecek teahhurata meydan bırakılmaması esbabının temini Başvekâleti Celileden emir ve iş'ar buyrulmuştur. Mezkûr ofişçe istenilecek malûmatın derhal istasının temini ve bu hususta teahhur vukuuna meydan verdirilmemesi tamimen tebliğ olunur efendim.

Bilûmum Vilâyetlere ve Birinci U. Müfettişliğe ve Vekâlet Dairelerine yazılmıştır.

27/11/1930

Suret

Ş. III

No. 307

Yeni Türk harfleri kanunu mucibince 1 Haziran 1930 tarihinden sonra bir daha istimaline imkân bulunmayan eski yazılı bir çok boş evrak ve defterler her tarafta daireleri ve ambarları fuzulen işgal etmekte olup bunların zaman geçtikçe lüzumsuz ve faidesiz işlerde kullanmak suretile heder olacağı mülahazasile bir taraftan Hazîneye varidat temin etmek diğer taraftan da daireleri fuzulen işgal etmemek için işbu evrak ve defterlerden malsandıklarında mevcut bulunanların mal memurlarının riyasetinde Belediye ve İdare heyetlerinden iltihak edecek birer azadan müteşekkil heyetler marifetile sattırılması muvafık görülmüştür. Ancak 1 Haziran 1930 tarihinden sonra istimaline imkân kalmayan eski yazılı evrak ve defatir yalnız Maliye dairelerinde mevcut olmayıp diğer devairde de bu gibi kullanılmamış ve bir daha kullanılmayacak olan eski yazılı boş Defter ve evrak bulunacağı şüphesizdir. Esbabı maruzeye binaen bunların da hâzineye devrile satılması hazînenin menfaati iktizasından bulunmuştur. Esasen Muhasebei Umumiye kanununun 16 ve 17 inci maddeleri; bilumum varidatın Hazine veznelerine gi-

.....

receğini ve muvazenei umumiye dahil devaire ait emvali menkule ve ayniyat mal memurları hazır bulunmadıkça satılamayacağını âmiridir. Binaenaleyh; muvazenei umumiye dahilinde bulunan bilumum devair de bu gibi istimalden sakit evrak ve defatirin her daire tarafından ayrı ayrı satılması fazla meşgaleyi mucip olacağı gibi muhasebei umumiye kanununun mezkûr maddesi hükmünce her tarafta mal müdürlerinin aynı satış için iki şekilde meşgul olması mümkün olmayacağından bunların da Maliye dairelerindeki defter ve evrakla birlikte toptan ve bir elden satılması Hazine menfaatine daha uygun görülmüştür. Vekâleti Celilelerine tâbi bilumum devair ve müesseselerde de mevcut eski yazılı boş defter ve evrakın tadat ve tesbitile müfredatlı bir liste ile birlikte ve ilmühaber mukabilinde malsandıklarına devir ve teslimi hususunun icabedenlere emir ve tebliğ buyrulması arz olunur efendim.

30/10/1930

Maliye vekâletinden alınan 30/10/1930 tarih ve 16480 numaralı tezkerenin sureti balâya çıkarılmıştır. Mündericatına göre iktizasının ifası tebliğ olunur.

Vekâlet dairelerine yazılmıştır.

6/11/1930

—

Dahiliye Vekâletinde istizah

Gümüşane mebusu Ali Fethi Bey Belediye intihabatına fesat karıştırıldığına dair Dahiliye vekilinden istizah icrası hakkında bir tahrir vermiş ve Dahiliye vekilinin istizaha 15/11/1930 tarihinde cevap vermesi kararlaştırılmış idi.

Büyük Millet meclisinin üçüncü devresinin dördüncü içtima senesi beşinci inikadında Fethi Beyin Şu tahriri okunmuştur.

Büyük Millet Meclisi Riyasetime :

Son belediye intihabatında hemen her intihap dairesinde müntehiplerin serbestçe intihap haklarını kullanmalarına Hükümet kuvvetleri tarafından gösterilen mümanaat ve müdahaleler ile umumiyetle intihap işlerine karıştırılan fesat ve yolsuzluklar hakkında Dahiliye Vekilinden istizahta bulunmak üzere müzakere açılmasını teklif ederim efendim.

Gümüşane Mebusu

Ali Fethi

Fethi Bey tahririni izah ettikten sonra müteaddit mebuslar söz almışlar ve nihayet Dahiliye vekili bey iki defada Şu beyanatta bulunmuşlardır :

Dahiliye Vekili Şükrü Kaya B. (Muğla) — Muhterem efendiler Serbest Cümhuriyet Fırkası Lideri Fethi Beyin istizah mevzuu yaptığı ve bu kadar uzun münakaşalara sebebiyet veren belediye intihabı hakkında bilhassa Dahiliye Ve-

kâletinin takip ettiği tarzı hareketi sahih ve idari noktai nazardan tahlil edebilmek için bende arkadaşlarım gibi bu intihabata takaddüm eden bazı hadisat ve intihabat esnasında cereyan eden vukuatı bir defa muhtasar bir surette gözden geçirmek mecburiyetindeyim. Türkiyede Cumhuriyet ve demokrasiyi tarsin için Serbest Fırka tesis edildiği sırada Fethi Beyefendi bir seyahat yaptılar. İzmir, Manisa, Balıkesire gittiler, İzmirde, Manisada ve Balıkesirde bir takım tezahürat oldu ve bir takım vakalar tahaddüs etti. Bu vakaların İçtimaî mahiyetini ve siyasî seciyyesini tayin etmek lâzım gelirse bunları müşterek ve müttehit siyasî bir akidenin tezahürü gibi telâkki etmek çok güç olur.

Vakia bu tezahüratta bulunan vatandaşlar arasında siyasî akideleri itibarile bizden uzaklaşan ve uzaklaştırılan vatandaşlar vardır. Fakat bunlar arasında siyasî ve şahsî emellerini yeni fırkaya rapteden vatandaşlar da vardır. Serbest Fırkanın ilk gününden itibaren dalga dalga memleketin bütün helvasını istilâ eden cazip, muğfil ve hakikatten uzak propagandalara rapti hayat etmiş vatandaşlar da vardır. Serbest Fırkanın teşekkülünden itibaren memleketin havasında uyanan ve uyandırılan propagandanın başında bu fırkanın sebebi tesisini en eyi bilenler tarafından bu fırka Cümhuriyet Halk Fırkası ve onun hükümetini en az bir zamanda istihlâf etmek maksadına müstenit olduğu mürşidane ve dervişane tavurlarla yeni bir tarikat telkin eder gibi kulaklara fısıldandı. Uzun harp ve feci istilâların bıraktığı harabeler unutulurak milletin ve Devletin bu harabelerin imarları için gösterdiği hamleler, boş gayretler ve emekler gibi gösterildi.

İmparatorluk zamanında liberalizm prensibinin ahtı liberalizmin zebunu olan türk çiftçisini türk sanatkârını korumak için alınan en İlmî ve amelî İktisadî esaslar millete

.....

tahammül edilmez bir boyunduruk gibi gösterildi. Hürriyetin hududu dalgalı, gölgeli bırakıldı. İnkilâbın yaptığı eserlerin bir gün birer birer zail olacağı ve bir gün birer birer ortadan kalkacağı, ihtimal zihinlerde yerleştirildi. Serbest fırkanın gönüllülerinin şurada ve burada yaptıkları propaganda memlekette herkesin emeline göre bir dava ve herkesin nabzına göre bir şerit gibi sürülürken belediye intihapları da başlamış bulunuyordu. Belediye intihabatını geçmiş senelerin belediye intihabatından ayıran vasfı mümeyyizinin belediye intihabatının yeni evsaf ve esasatı muhtevi bulunması idi. Belediye intihabı ilk olarak Türkiyede bir dereceli reyîâmı kabul ediyor ve yine ilk defa olarak Türkiyede kadınlarımızın filhakika lâyük oldukları rey hakkını tanıyordu. Belediye intihabatının esaslarının ve usullerinin yeniliği tatbikatta bir takım İdarî müşkülâtı ihdas edeceği tabîi idi.

Bu müşkülâta belediye intihabatında zuhur edebilmesi muhtemel olan ve evvelden tahmin edilen vakalar da inzimam etti. Ekilen tohum malûmunuz olduğu için biçilecek mahsulün ne olduğunu bilmek tabîi idi. Binaenaleyh her şeyden evvel memleketin emniyet ve asayişini ve vatandaşların haklarını ve hürriyetlerini mahfuz ve masun bulundurmakla mükellef olan Hükümet icap eden İdarî tedbirleri evvelden aldı, intihap başlar başlamaz tahmin edildiğini arzettiğim vakalar birer birer zuhur etmeğe başladı. Devletin kanunlarına otoritesine tecavüz edildi. Polislere tecavüz olundu. Hatta bazı yerlerde zabıtaya kurşun atıldı. Bunların hepsinin fevkinde ve daha feci olarak intihap mücadelesi bahanesile halkın hakkına ve hürriyetine taarruz edildi. Çok mukaddes olan bu hakkın demokrasinin ve millî hakimiyetin esası olan intihap hakkının hürriyetine mümanaat edilmek istenildi. Fakat Hükümetin aldığı tedbirler her yerde zamanında tatbik edildi. Şunu arzedeiyim ki Hükümet bu manî tedbirleri lü-

zum ve icabında haddi gayesinde istimal etti. Çünkü memleketin intihap mücadelesi ilk defa olarak başlıyordu. Vatandaşları intihap mücadelesinde serbest bırakmak ve halkımızı bir derece intihaba alıştırmak lâzımdı.

Efendiler, bilirsiniz ki Hükümetlerin vazifesi her şeyden evvel memleketin emniyet ve asayişini millî hakimiyetin ifadesi olan kanunlarını, Devletin otoritesini, vatandaşların hak ve hürriyetlerini muhafaza etmektir.

Bu esaslar her kim tarafından olursa olsun küçük bir tecavüze hattâ bir istihfafa maruz kalırsa Hükümet derhal müdahaleye mecbur olur. Çünkü Devletin otoritesi kalmıyan yerde kanunun hükmü de kalmaz. Devlet otoritesine istinat etmiyen kanunlar müeyyedesiz darbi meseller ve formüller gibidir (Alkışlar). Hiç bir kanun kendi kendine işleme- Bir memleketin mukadderatını istikbalini vatandaşların hak ve hürriyetini Devlet fevkinde muhayyel bir kuvvete istinat ettirmek memleketlerin istikballerini tılsımlarla idare etmek gibidir. Vatandaşların hak ve hürriyetinin esası olan inkişaf kabiliyetlerinin tahakkuku ancak kavi bir Devletin idaresinde kabil olabilir. Bir Devlet otoritesinin sahası ne kadar genişlerse ve bu kudret ne kadar kavi olursa olsun vatandaşın hak ve hürriyetinin ve kabiliyetinin inkişafı da o nisbette mütezayit olur. Gerek vatandaşın hak ve hürriyetini muhafaza ve gerek hakkı reyinin serbest surette istimalini temin için Hükümetin lüzumunda ve icabında müdahalesini Fethi Beyefendi intihaba müdahale suretinde tefsir ettiler. Her zaman intihapta Devletin murakabe ve himayesi bazı kerre lâzım ve hattâ zarurî olur. Bunun gayesi reye müdahale edilmemek ve vatandaşın reyini serbest verebilmesidir. (Doğru sesleri). Eğer icabında vatandaşın hakkı ve hürriyeti Devletçe müdafaa edilmezse bu haklara eli sopahılar hâkim olur.

(Alkışlar). Fethi Beyefendi doğrudan doğruya makamımı ve benimle beraber bütün idare âmirlerini ve zabıta memurlarını hedef ittihaz ederek benim verdiğim emir ve direktif her yerde aynı sistem dahilinde intihabata müdahale olduğunu iddia buyurdular. Ben ve faaliyetlerinin mes'uliyetlerini üzerimde taşıdığım idare arkadaşlarım bu işte hakikaten çok çalıştılar. Fakat mesailerinin yegâne hedefi memleketin asayişinin muhafazası ve vatandaşlarının rey haklarının mahfuziyetidir. (Bravo sesleri).

Bu yeknesak çalışma tarzını ve her hangi bir taarruz halinde Devlet kuvvetlerinin derhal ileri sürülmesini Fethi Beyefendi merkezden alınmış sistematik bir emrin ifası gibi telâkki ettiler. Hayır Fethi Beyefendi, bu günkü Cümhuriyetin idare âmirleri tahsil görmüş. Cümhuriyet ve demokrasinin icabatını ve idare kanunlarını bilir tecrübeli kimselerden ibarettir (Bravo sesleri). Tabiiyatta hattâ içtimaiyatta her müessir aynı şerait dahilinde aynı neticeyi verdiği gibi bu gün idare makinasında her hangi bir müdahale karşısında aynı tedbirleri her yerde göreceksiniz ve daima görülecektir. Bunun için her hadise için her yere ayrı ayrı emirler vermeğe hacet yoktur. Tahmin buyrulabilir mi ki (800) bin bu kadar kilometre murabbaındaki on dört milyon nüfusa malik olan bu memleketin her hadisesi emirle ifa edilmiş. Buna maddeten imkân yoktur. Demokraside idare esası taksim ve tefriki vazaif ve kanunlarımızın teyit ettiği tevsi mezuniyettir. Eğer bir idare âmiri icap ettiği bir meselede lâzım gelen tedbiri almazsa merkezden emir ve talimat almadım diye mesuliyetten kurtulamaz. Bir idare âmiri bir memlekette asayişin muhtel olduğuna ve muhtel olacağına kani olursa elindeki bütün kuvvetleri ve ona inzımam edecek askerî kuvvetleri muavin olarak bilâ tereddüt kullanabilir. Bir

.....

idare âmiri her hangi bir ihtilâlde veya harpte muharriklerinin vaziyet, sıfat ve mevkileri ne olursa olsun derhal zabıtası marifetile nezaret altına alır ve Adliyeye tevdi eder, işaret ve tariz buyurduğunuz harekât hep bu tedabir cümlesindedir. Suçlunun suçunun derecesini tayin etmek mahkemeye aittir. Bununla idare âmiri kat'iyen meşgul olmaz. Ve olmamalıdır. Hâkimin maznunu mevkuf veyahut gayri mevkuf olarak muhakeme etmek hususundaki salâhiyeti vasidir. O doğrudan doğruya kendi takdiri zatisine aittir. İster mevkufen muhakeme eder isterse gayri mevkuf muhakeme eder. Binaenaleyh eğer şurada burada yakalanan bazı kimseleri mahkemeler gayri mevkuf veya mevkuf olarak muhakeme etmiş ise bundan idare memuru ile aralarında bir tezdâdî rüyet ve ihtilâf manası çıkarılamaz.

Vatandaşların en mukaddes haklarının hürriyet olduğu ve hakikaten hürriyetin demokrasi ve cümhuriyetlerde esas olduğu muhakkaktır. Fakat hürriyet her kesin istediğini yapması veyahut yapmak istemesi ve elinin altına geçen her şeyi alması demek değildir. Hürriyet kanunlarla mahdud ve muayyendir ve hududu tabiiyesi olduğu gibi teşkilâtı esasiye kanunumuzda kanunî hatları da vardır.

Hürriyeti bu kanunlar haricine çıkaran mezhepler de vardır.

Bilmiyorum bizim dünkü arkadaşlarımız bu günkü liberaller hürriyeti hakikaten bu derece ifrata vardırırmışlardır. Hürriyetin bu tarzı telâkkisi derhal haber vereyim ki doğrudan doğruya anarşistlerin tarzı telâkkisidir. Bu hürriyet dünyada mevcut olmıyan hayalî ve pek çok zararlı bir mefhumdur. (Naçiyef) in açtığı bu yoldan ve bu yolun geçtiği memleketlerin akibeti ve hali malûmdur. Bizim takip ettiğimiz

.....

sistem bu değildir. Bizim takip ettiğimiz sistem milli hâkimiyetin timsali olan devlet otoritesini ve onun kanunlarını her zaman ve her yerde her kese karşı hâkim kılmaktır. Maamafih ; hürriyetperverlikte de Serbest Fırkadan ders alacak değiliz, intihabatta da bu kanunları hâkim kıldığımızı kaniiz. Eğer intihabın neticesinden şu veya bu fırka memnun olmamışsa onun kusuru kanunlara ve kanunları tatbik edenlere ait değildir.

Bu memnun olmıyan fırkanın ya pek fazla olan hayalinin suktudur veyahut tedbirdeki noksanıdır. Bundan dolayı memurları, kanunları ittiham etmek doğru bir şey değildir. Memlekette (502) belediye intihabı olmuştur. (502) belediyenin yirmi ikisini yeni fırka kazanmıştır. Aşağı yukarı Meclisteki nisbetlerle de mütenasıptir. Acaba, Fethi Beyefendi intihabata çıkar çıkmaz bir efsunla, bir tılsımla beş yüz belediyenin hepsini kazanmak mı istiyorlardı ? Belediye intihabatı cereyan ederken bir çok yerlerden, bir çok vatandaşlardan şikâyetler aldık. Şikâyetlerin bir kısmı intihabat esnasında idi. Bir kısmı da intihabattan sonra gelmiştir. Şikâyetleri üç kısma tefrik edebilir. Birincisi doğrudan doğruya zabıta ve adliye vukuatından bahis şikâyetlerdir. Bu gibi vakayı ve hadiset temamilen adliyeye devrolunmuştur. Mahkemelerimizin adil hükümlerine intizar etmek zaruridir. ikinci şikâyetler belediye usulsüzlüklerine ait şikâyetlerdir ki Fethi Beyefendi burada bunları saydılar ve bu şikâyetleri intihap esnasında tetkik etmek kimsenin hakkı değildir. Ne Dahiliye Vekâleti buna karışabilir nede hatta Meclisi Âli. Kanun bunlara ne vakit ve nasıl karışılacağı tayin etmiştir. O kanun değişmedikçe kanunun hükmünü tatbik zaruridir. Çünkü vazii kanunun maksadı belediye intihabatı esnasında vaki olacak her hangi bir şikâyet üzerine idari makamat do-

ğrudan doğruya rey sandıklarına el uzatırsa bilfiil müdahaleyi kendisi yapmış olur ve hiç bir vakit hiç bir yerde intihap zamanı el muamelâta değmez. Ancak, maniler, hailler kaldırılır. Bunun içindir ki böyle şikâyetler daima intihabat sonuna bırakılır, intihabattan sonra gelen şikâyetler mülkiye heyeti teftişiyesine devrolunmuştur. Mühim merkezler ve mühim şikâyetler doğrudan doğruya mülkiye müfettişleri tarafından tetkik olunmaktadır. Bunlardan bir kaç tanesinin fezlekese gelmiştir ve bunlar da hemen Devlet Şûrasına verilmiştir. Küçük yerlerde, küçük merkezlerde işkâyetleri tetkika civar kaymakamlar memur edilmişlerdir. Gelecek fezlekeleri Devlet Şûrasına takdim edeceğiz. Devlet Şûrasının vereceği karar iptal veyahut tasdik kararı her ne olursa olsun behemehal tatbik olunacaktır. Fethi Beyefendinin söyledikleri şikâyetler bizde kâmilten mevcuttur. Arkadaşlarımın işaret buyurdukları gibi hakikaten Fethi Beyefendi aldıkları haberlere fazla itimat buyuruyorlar. Alınan bir haberin sıtkı, kizbe ihtimali olduğu şarkta eskidenberi tedris olunan bir kaidedir.

Eğer idare makamları her gün kendisine vaki olan imzalı veya imzasız ihbarlara inanmak mecburiyetinde bulunsaydı ve bu ihbarlara inansaydı her işi bırakıp bu ihbarların peşinde koşması lâzım gelir. Alınan ihbarlar bir defa tetkik ve tahlil olunur. Eğer hakikate mutabıksa veyahut mutabık olması ihtimali varsa o zaman yine tahkik ve tesbit olunduktan sonra vesika olarak gösterilir. Defterde isimler yok dediler. itirazlarını cümle cümle aldım. Filhakika belediye intihabatında defter usulü caridir. Bu belediyenin eski intihabında da böyle idi. Muhtarlar defterleri yazarlar. Defterler talik olunur, müddeti muayyene zarfında vatandaşlar itiraz etmezlerse defterler üzerinde ilâve olunur, isimleri ol-

mıyan vatandaşların defterleri tetkik edip bakması lâzımdı ve deftere girmemek bizzat Fethi Beyefendinin kendi başlarına gelmiştir. Kendileri usul bilmedikleri için (kanun yenidir) rey vermek üzere gitmişlerdir. Fakat defterde isimleri olmadığı için reylerini verememişlerdir. Filhakika kanun bunu amirdir. Böyle kendilerinin çok yakından tanıdığı bir çok arkadaşlar intihap defterine isimlerinin girmediğinden dolayı bunlardan biri de Ekrem Hayri Bey de müracaat etmiş fakat kendisinin Doktor Hayri Bey suretinde yazılmış olduğu anlaşılmış ve bilâhare reyini istimal etmiştir.

Adanadaki Serbest Cümhuriyet Fırkasının liderlerinden Akif Bey de böyle bir şikâyetle bulundu. Kendisi İbretiye Mahallesinde olduğu mukayyet olduğu yer gösterilmiştir ve reyini vermiş midir ve yahut vermemiş midir. Orasını bilmiyorum.

Rey verenlerin azlığından şikâyet ettiler. Efendiler, bilhassa ben bu cihete çok dikkat ettim ve memlekette bu sene belediye intihabatında geçen senelere nisbeten ne kadar kişinin rey verdiği, ne kadarının erkek ve ne kadarının kadın olduklarını ve hangi meslek erbabının daha çok rey verdiği ihşaî olarak toplatmaktayım. Şimdiye kadar gelen malûmata göre rey verenlerin adedi bazı yerlerde rey sahiplerinin nısfı hattâ üçte biridir. Fakat, rey verenler geçen senelere nisbetle her yerde üç mislinden daha çoktur.

Binaenaleyh vatandaşlar belediye intihabatına hakikaten alâkadar olmuşlardır ve reylerini vermişlerdir, irtica, komünistlik, anarşi lekeleri sürülmek istenildi dediler, Fethi Bey bu renklerin sizin fırka için biraz da mukadder bir şeydir. Çünkü fırkanın bidayeti teşekkülünden bir hafta sonra bütün memlekette şubeler açıldı. Halbuki bidayette nizamnameniz mucibince teklif ve hüviyet varakaları vardı. Bunlar tetkik

olunacaktı. Hüviyetleri tesbit olunacaktı. Ondan sonra fırkaya alınacaktı. Hattâ bu adamlar içerisinde bazı fena ve menfi adamların bulunabileceği ihtimaline binaen Dahiliye Vekâletinin de yardım etmesi mevzubahstı. Fakat bir gün memleketin her tarafında fırkalar teşekkül ettiğini haber aldık. Bir de Vanda teşekkül etmiş fırkaya bu suretle devşirme olarak girenlerin tabiidir ki seciyeleri kadar akidei siyasiyeleri de muhtelif olacaktı. Elbette ki bunların içerisinde fevkalâde münevverler, en ileri Cümhuriyetçiler, komünistler, anarşistler, mürteciler hulâsa her nevi ve her çeşit kimseler bulunacaktı. Her kes vakayı gözile görür amma akide hükmeder. Siz her şeyi hissinizle görüyor ve hissinizle hükmediyorsunuz. İrticai memurların sezmeleri lâzımdı diyorsunuz. Sezmedikleri neden malûm. Sezdikleri şununla sabittir ki bu sıfatla takip edildikleri için bu gün burada kendilerinden şikâyet olunuyor.

Polisin ve zabıta kuvvetlerinin bilhassa vali ve kaymakamların halkı daima Serbest Fırka lehine rey verecek sırada tazyik ettiğini, halk fırkası lehine rey verdiklerini ve halkı tazyik ettiklerini söylediler. Fethi Beyefendinin iddiasını, mebus beylerin nutuklarını dinlediniz. Her iki taraftan da şikâyet var. Bu da gösteriyor ki idare memurları vazifelerini bitarafane yapmışlar ve vatandaşların tam ve serbest bir surette rey vermelerini temine çalışmışlardır. Fethi Beyefendinin belediye intihapları hakkındaki burada saydıkları meselelerden bir kaç tanesini Dahiliye Vekâleti tetkik ettirmiştir. Tetkikatın bir kısmını müsaade buyurursanız okuyayım.

Antalya belediye intihap muamelâtındaki kanunsuzluktan şikâyeti mutazammın Antalya merkezinden çekilen 17/10/1930 tarih ve 981 mahreç numaralı Camiiatik ma-

.....

hailesinden Abdullah oğlu Ahmet imzalı telgraf kopyasının leffile tahkikat icrası Vekâleti Celilenin 22/10/1930 tarih ve 7646/78 numaralı emirnamelerinde bildirilmiş olduğundan 26/10/1930 akşamı Antalyaya muvasalât ve evrakı intihabiyeye vaziyet edilerek ve icra edilen tetkikat neticesinde intihabatın aşağıda arzolunduğu şekilde cereyan ettiği görölmüştür :

1927 tahriri cedidine nazaran 33 mahallede 8924 erkek ve 8711 kadın olmak üzere ceman 17635 nüfus muhteviyatı olan Antalyada intihap hazırlıklarına eylül iptidasında başlanarak; 2/9/ 1930 da 88 numaralı tezkere ile encümen zabıt defterlerinin vilâyet idare heyetince tasdiki talep olunmuş ve aynı tarihte kanunun 32 inci maddesine tevfikan belediye intihap hakkını haiz ikişer kişinin reyî hafi ile intihap olduğuna dair cevabî tezkereleri vürüt etmiştir. 33 tezkerede yazdı 66 kişinin esamisi tarafımdan da tetkik edilerek mutabakatı görölmüştür. 3/9/1930 da vukubulan davet üzerine işbu 66 kişiden 27 zat huzurile cümlesinin ismine kura çekilerek içlerinden kur'a sırasile sekiz zat seçilip intihap encümeni teşkil edilmiştir. Bu sekiz zat şunlardır: (Müsaade buyurursanız isimlerini okuyacağım). 1/9/1930 işbu encümen âzasından Kar'î zade Memet Bey ile Komisyoncu Hasan Bey hariç olmak üzere diğer altısı belediye reisi Galip Beyin riyasetinde biliçtima Komisyoncu Hasan Beyin okuyup yazma bilmemesi ve Kar'î zade Mehmet Beyin de Antalyada bulunması dolayısıyla yerlerine Morali Devriş Efendi ve Karakaş zade Hüsnü Beyi yine kura ile tefrik etmiş ve bundan sonra vukubulacak inhilâl için de yine kura ile 6 zat daha ihtiyat olarak ayırmıştır.

Encümenin bu kararı bilâhare 14/9/1930 da şubat teşkili için toplanan heyeti umumiyede tasdik olunmuştur.

9/9/1930 encümenin ekseri âzasının iştirakile vuku bulan içtimada 17 mahallenin defterleri tetkik ve tasdik edilmiştir.

11/9/1930 da 954 numaralı kararlar belediye meclisince halka kolaylık olmak üzere kanunun 33 üncü maddesinin verdiği salâhiyet üzerine kasaba merkezinden maada daha altı şubei intihabiyeye tefrik edilerek mezkûr şubelerin reisleri belediye âzası meyânında kura ile seçilmiş ve bulunacakları mevkiler tasrih olunmuş ve bu karar vilâyetin tasdikına iktiran etmiştir. 13/9/1930 da intihap encümeni mütebaki 16 mahallenin defterleri de tasdik olunarak 14/9/1930 da defterlerin 20 eylül cumartesi sabahı talikına, 25 eylül perşembe gününe kadar 6 altı gün asılı kalarak perşembe akşamı kaldırılmasına ve defterlerle isimleri yazılı olmayanların bu müddet zarfında itirazlarının kabul edileceğine ve bu müddetin hitamından sonra hakkı itirazları kalmayacağına ve intihabın 7 teşrinievvelde başlayıp tatil günleri müstesna olmak üzere altı gün devamı ederek 13 teşrinievvel pazartesi günü saat 18 de hitam bulacağına ve sandıkların bu müddet zarfında nerelerde bulunacağına ve şubatı intihabiye merkezlerinin nereleri olacağına ve her intihap şubesinin hangi mahalleleri ihtiva ettiğine dair verilen karar (evrak merbut: No. 5) Zümrüt Ova gazetesinin 17/9/1930 tarih ve 279 numaralı nüshasile ilân olunmuştur. Bermucibi karar defterlerin 20 eylül saat 8 de belediye ve Hükümet kapıları önünde ve Kapı ağzı mevkiinde talik bulunduğu ve 25 eylül perşembe günü saat 18 de muallak bulunduğu mahallerden indirilerek belediye dairesine teslim edildiği, üç belediye memuru ve üç te ahaliden altı imzalı zabıt varakalarile tesbit olunmuştur. (Evrak merbut No. 4)

14/9/1930 mahallâtan muntahap heyeti umumiye davet edilerek 31 zatın iştirakile biliçtîma şüabatı intihabiye lâzım olan encümenlerin teşekkülü için kur a ile daha iki yüz seksen zat tefrik ve evvelce ihtiyaten kura ile ayrılmış olan 6 zatın intihabını da tasdik etmiştir. 22/9/1930 daki kararda merkezle beraber teşkil olunan 7 mıntaka için tefrik ve intihap olunan encümen reis ve âzalarının bulunacakları mevkilerin sakf altında olmaması ve sonbahar sonunun hulûlü münasebetile yağmur yağması mahzuru nazarı dikkate alınarak sandıkların gösterilen mevkilere yakın ve civardaki cami, mescit ve binalar dahiline konması münasip görüldüğü gibi bazı mıntakaların mesafe uzaklığı nazarı dikkate alınarak ahaliye teshilât maksadile aynı şubei intihabiye dahilinde intihap sandığının müteaddit mahallere nakil ve vazedilmesi tekrâr etmiş ve bu karar da vilâyetin tasdikine iktiran ederek (evrakı merbuta numarası 2) Zümrüt Ova gazetesinin 283 numaralı nüshasile ilân olunmuştur.

20 eylülünden 25 eylüle kadar defterlerin muallâk bulunduğu 6 gün zarfında vuku bulan itirazlar 32 istidada 526 nüfustur. (Evrakı merbuta numarası 6) bunlardan 228 memur 298 i ahaliyedir. Bittetik cümlesinin reylerinin kabulüne karar verilmiştir. Yalnız Ziraat Mühendisi Akif Beyin verdiği istidada kendi isminin defterlerde mukayyet olmadığını bildirmesi üzerine bittetik isminin ve ailesi isimlerinin Rağbetiye Mahallesinde mukayyet oldukları görülerek kendisine o yolda cevap verilmiş ve bilâhare rey atılmasına başlandıktan sonra 9/10/1930 da verilen iki istidada müddeti kanuniyesi zarfında verilmediği cihetle hakkı itirazlarını kaybetmişlerdir. 2/10/1930 da (1006) numaralı meclisi belediye kararında altıncı şubei intihabiye sandığının teşrinievvel 7-8-9 uncu günleri konacağı mahal bir ev olup vakıa

.....

tahliye edilmiş ise de hususî bir ikametgâh olması dolayısıyla münasip görülmiyerek Keçilik Caddesi üzerindeki mescide konulmasına karar verilmiş ve bu karar da makamı vilâyetin tasdikına iktiran etmiştir. Evvelce tekarrür ettiği ve ilân olunduğu veçhile teşrini evvelin yedinci günü yedinci şubei intihabiyede rey atılmağa başlanmış ve beş gün muntazaman rey atılmağa devam edilmiştir. 11 inci günü bütün şubabı intihabiye reisleri ile âzadan bir kısmı mühiminin istifa etmeleri üzerine (evrakı merbuta numarası 8) 11 ve 12 inci günleri encümenler teşekkül edemediği cihetle rey atılması da mecburen inkitaa uğramıştır. 14 teşrini evvelde belediye heyeti verdiği kararda belediye intihabatının teshilen icrası maksadile mahallatta teşkil olunan intihap encümenleri reislerinin tamamen ve âzalarının kısmen istifa eylemiş bulunması ve halen yeniden intihap encümenleri teşkiline teşebbüs edildiği takdirde ismine kur'a isabet etmiyen âzanın şube teşkiline kâfi gelmiyeceğine ve intihabın 20 teşrinievvelde kadar behemehal neticelenmesi zarureti kanunîyesine binaen şubabı encümenlerinin lâğvile intihabata merkez encümeninde devam edilmesi muvafık görülmüş bulunduğundan keyfiyetin makamı vilâyete arzile tasdik buyrulduğu takdirde ertesi günden itibaren o suretle intihaba devam edilmesi karargir olmuş ve işbu karar aynı günde vilâyet makamınca da tasdik olunarak keyfiyet münadi ile ilân edildiği Antalya gazetesinin 13/10/1930 tarih, 1493 numaralı nüshasile de ilân olunmuştur. Ertesi gün yani 13/10/1930 da belediye dairesinde intihaba devam edilmiş ve o gün aksam saat 18 de intihap müddeti hitam bulduğu halde bittetikik müntehip adedinin henüz nısfının reye iştirak etmediği anlaşılarak gerek belediye heyetince ve gerek intihap encümenince intihap muamelâtının 20 teşrinievvelde ikmalini teminen rey atılması müddetinin teşrinievvelin 18 inci cumartesi günü akşamı-

na kadar beş gün temdidine 13/10/1930 da karar verilmiş ve bu karar da vilâyetin tasdikına iktiran ederek Antalya gazetesinin 14/10/1930 tarih ve 1494/6 numaralı nüshasında ilân olunmuştur.

(Evrakı merbuta numarası 10)

18 teşrinievvel 1930 akşamı encümen âzasından Reis Ali Galip ve Karakaş zade Hüsnü, Saitoğlu Memet Kaptan ve Hacı Mustafa zade Celâl Morali Derviş, Kerimoğlu Ahmet Hakkı Çavuş zade Memet Ali Bey ve Efendiler huzurile sandıklar açılarak rey pusulalarile musaddak intihap defterlerinde seçim hakkını haiz kimselerden hizalarında imzaları bulunanların miktarları tatad edilerek yekdiğerlerine mutabakatı anlaşıldığı ve 9364 müntheipten 3234 zatın intihaba iştirak ettiği ve rey puslularından bir adedinin olbaptaki zabıt varakasına merbut bulunduğu üzere (evrakı merbute numara 11) bir müntehip tarafından ısrar ile mükerrer rey atılmasından ve bir adedinin de yine zabıt varakasile tesbit edildiği vecih üzere (merbut No. 11) henüz müddeti ikameti altı aya varmıyan bir müntehibin rey atmasından dolayı mezkûr iki puslanın nazarı itibare alınmayarak umumî yekûndan tenzil edildiği ve muteber sayılan pusulaların tasnifi neticesinde en çok rey kazananlardan başlanarak 1912 şer reyle Doktor Münir, tüccardan Ak Hüseyin, Hacı Murat zade Osman, Yozgatlı zade Ali Rıza, Kara Taş zade Hüsnü, Toyğar zade Cemal, Hafız Memet, Seyit zade Memet Kaptan Hacı Ahmet zade Ali Rıza, Şekerci zade Ali Refik, Kesikçi zade Memet, Diş Doktoru Remzi, Seyfullah, Yürük zade Fuat, Mühendis Hamdi, Kaba Dayı zade Hüseyin, Hasan Basri, Cafer zade Memet Kaptan, Yüzbaşı zade Adil, Hancı zade Emin, Doşine Hasan, Kum Hasan, Şekerci Morali Mustafa, ve 1901 rey ile Hacı Mustafa zade Celâl Bey ve Efendi-

lerin azalığa ve 1896 reyle mütekait kaymakam Celâl Bey ve 1885 rey ile istikbal şirketinden Cacı Veli Bey ve 1883 rey ile Kerpeli İzzet, Yelkenli zade Şevket, Fabrikatör Hacı Kadir, Yürük Hüseyin zade Rıza Beyler ve 1880 reyle Ömer Reis zade Salih, Yahya zade Rifat, Ekmekçi Mustafa Kaptan zade Memet, Bahçivan Osman, Çalık Hacı Abdürrahman, Bahçivan Memet Çavuş zade Hasan, Ak Hüseyin zade Hacı Hasan, Demirci Osman, Lokantacı Hüseyin, mübadil Kahveci Hüseyin, Atmacı İbrahim, Kraç zade İsmail Sarraf Abdullah, Kasap İbros, Hacı Hüseyin zade Murat Genç zade Emin, Osman Efendi zade Hacı Mustafa, Çıklı zade Osman Bey ve Efendilerin yedek âzalığa intihap edildikleri taayyün ettiğini ve intihabın devamı müddetince belde hemşehrileri tarafından intihabın kanuna muhalif bir şekilde yapıldığına dair bid iddia vaki olmadığını tasrihan 18 teşrinievvelde mazbatası tanzim olunmuştur. (Evrakı merbut numara : 12) bilâhare 20 teşrinievvelde fevkalâde olarak (20) âza iştirakile içtima eden meclis beledinin reyi hafi ile yaptığı riyaset intihabı neticesinde : İki müstenkife ve bir rey Doktor Münir Beye verildiği ve mütebaki 17 reyle Karakaş zade Hüsnü Beyin ihrazı ekseriyet eylediği anlaşıl原因 olarak o suretle mazbatası tanzim ve vilâyete takdim olunmuştur.

(Evrak merbut No. 13)

İntihap muamelâtının yukarda tafsil olduğu veçhile icra ve ikmalinde kanun mugayir hiç bir fiil ve hareket görülmemiş ise de müştekilerin bu bapdaki iddia ve metalibatını da tetkik zarureti bulunduğu için bunlar da birer birer tahlil edilecektir. Şöyle ki :

Evvelâ, Antalya intihap muamelâtında kanunsuzluk vukuundan bahseden ve Vekâleti Celilece tahkikata esas ittihaz buyrulan şikâyetname Antalya merkezinden 17/10

1930 tarihinde 981 mahreç numarasile ve Camii atik Mahallesinden Abdullahoğlu Ahmet imzasile çekilen telgraftı. (evrakı merbuta numarası 16)

Bu telgrafta valinin icraatı gayri kanunisinden ve ihdas ettiği kanunsuz vaziyetten milletin muztarip olduğundan ve valinin ihdas ettiği faciada asker binnisbe mutedil davranmış olmasaydı makineli tüfenk karşısında cinayetin faili de kalmayacağından ve bu hareketin her halde vali için takdire lâyük görülmeyeceğinden bahsedilmiş ve intihap muamelâtında ne suretle yolsuzluk yapıldığı hakkında maddeten hiç bir şey zikrolunmamış.

Yalnız reylerin atıldığı bir günde belediye önünde içtima eden ahalinin nümayişlerine mani olmak için Hükümetin kuvvei askeriyyeye müracaatı vesilei şikâyet ittihaz edilmiştir.

Saniyen, Antalya merkezinden muhtelif makamata keşide edilen ve Vekâleti Celilenin emri üzerine kopyaları alınan dört telgraf vardır, (evrakı merbuta numarası 15) bunlardan

Biri ; yine Abdullahoğlu Ahmet imzasile 17/10/1930 da yani diğer telgrafın çekildiği günde Reiscümhur Hazretlerine keşide edilmiştir. Bu telgrafta da aynı meseleden bahsedilerek intihap muamelâtına maddeten temas edilmemiştir.

İkincisi ; sabık dava vekillerinden Ali Rıza imzasile 18/ 10/1930 da Başvekâlete ve Dahiliye, Adliye ve Millî Müdafaa Vekâletlerine keşide olunan yine aynı mealdeki telgraftır.

Üçüncüsü ; Antalya kazası Halk Fırkası mutemetliğinden ayrılan avukat Edip imzalı Serbest Fırka Lideri Fethi

.....

Beye ve birer sureti Son Posta ve Yarın gazetelerine keşide edilen ve validen aynı mealde şikâyeti mutazammın olan 13/10/1930 tarihli telgraftır.

Dördüncüsü ; Antalyanın Rağbetiye Mahallesinden ve müntehiplerden Akif imzasile bitaraf bir muhakkik izamı talebine dair Dahiliye Vekâletine keşide edilen 19/10 1930 tarihli bir telgraf olup bu zat Antalyaya vusulünün ertesi günü bana intihap muamelâtında vukua getirilen yolsuzlukları havi 22 madde üzerinde bir de şikâyetname vermiştir (Evrakı merbuta numarası 14).

Asıl tahkikata esas ittihaz edilecek bu şikâyetnamedir. Çünkü bunda intihap muamelâtında vukua getirildiği iddia olunan yolsuzluklar madde madde tasrih edilmiştir.

Yukarıda zikrolunan diğer dört telgraf valinin şahsından ve bilhassa 14 teşrinievvelde belediye önünde vuku bulan bir içtimam kuvvei müsellaha ile dağıtılmasından şikâyeti muhtevi bulunduğu cihetle kanunun tarif ettiği intihap muamelâtının haricinde kalan ve memleketin asayışı ile alâkadar olan bu meselenin intihap işleriyle karıştırılmıyarak ayrıca tahkiki lâzım gelirse de bu da valinin asker kuvvetlerine müracaatı bir az evvel Fethi Beyefendi tarafından müdahale olarak telâkki edildi. Fethi Beyefendi bir vak a da jandarma kuvveti kâfi gelmez. Asker gelir. Askere taş atılır. Kumandanın başı yarılırsa bu toplanişa alelâde bir toplanma nazarile bakılabilir mi? ve bu tecemmü mennedilirse sizce müdahalemi sayılır? Eğer bu adamlar hakikaten rey vermek için gelmiş olsaydılar ve maksadı mahsusları olmasaydı askeri görür görmez ilk ihtarda derhal çekilmeleri lâzımdı. Devlet kuvvetlerinin müdahalesi için behemehal ihtilâller olması ve kanların akıtılması mı bekleniyor. Saniyen bu hadise ancak bir kaç saniye devam etmiş. Raporu okuyayım:

Müştekiler bu içtimain intihap işleriyle alâkadar olduğu ve içtimain asker kuvvetile dağıtılması yüzünden halkın tethiş edilerek bir çok vatandaşların istimali reyden mahrum bırakıldıklarını ileri sürmekte oldukları cihetle bu hadisenin sureti ceryanı ve intihap neticesine müessir olup olmadığı hakkında da muktazi tahkikat icra edilmiş ve neticei kanaat tamamen aksi şekilde tebellür etmiştir. Şöyleki: gerek şikâyet telgraflarından ve gerek Akif imzasile bana verilen şikâyetnameden anlaşıldığına göre müştekilerin tecemmu hakkındaki iddiaları şudur :

(Hadiseden üç gün evvel yedi mıntakada rey alınırken bunun bir yere yani belediyedeki sandığa hasrı o güne kadar reylerini henüz istimal etmemiş olan binlerce vatandaşın belediye önünde tabiatile toplanmalarını intaç etmiştir. Binaenaleyh bu tecemmu rey atma hakkını istimal için vuku bulmuştur, gayri kanunî bir içtima değildir.)

Filhakika belediye önüne toplanmış olan ahali birer birer gelmiş ve tabiatile orada bir kalabalık hasıl olmuş bulunsaydı ve reye atmak için sükûnetle sıralarını beklemiş bulunsalardı böyle bir vaziyete elbette kanuna muhalif bir tecemmu denilemezdi. Fakat vaziyet tamamen aksi şekilde tecelli etmiştir.

1. — Halk belediye meydanına birer, birer değil toplu olarak ve evvelce reylerini istimal etmiş olan Serbest Fırka idare Heyeti rüesasile tevhibi hareket ederek gelmişlerdir. (Zabıt varakası ve evrakı merbuta numara 17)

2. — Bu içtimadan bir gece evvel Şeh Sinan Mahallesindeki Serbest Fırka idare merkezi binasında ahali toplanarak Heyeti İdare Reisi Doktor Burhanettin ve âzadan Akif Beyler tarafından tahrir âmiz nutuklar irat edilerek bu içtima ih

zar olunmuştur. (Zabıt varakası ve raporlar evrakı merbuta numara 20-29).

3. — İçtima günü sabahı bilâ istisna dükkânlar tehdit ile kapatılmıştır. (Zabıt varakası, evrakı merbuta numara 24-27-28).

4. — Doktor Burhanettin Bey vak'adan bir kaç gün evvel vali Faiz Beye makamı vilâyete (şahsıma muhabbetiniz yoktur fakat bu günlerde şehit olursam bari iyi bir cenaze alayı yaptırmak lûtfunu diriğ buyurmayınız) şeklinde beyanatta bulunmuştur.

5. — Akif keza vak'adan bir kaç gün evvel belediye dairesi önündeki kahvede otururken (bu akın umumidir. Cereyanın önüne durulamaz, durmak isteyen yıkar, halk bize müracaat ediyor, intihabattaki yolsuzluklardan şikâyet ediyor. Yolsuzluklar devam ederse 3 1 mart hadisesi burada tekerrür eder.)

6. — Serbest Fırka erkânı içtima esnasında intihap sandığının salondan aşağı belediye önüne meydana çıkarılması gibi kanunsuz mütaleatta bulunmuşlardır ve bu talepleri is'af olunmazsa dağılmayacaklarını ve sandık her halde aşağı inmelidir. Yoksa zorla indireceğiz, öleceğiz, şehit olacağız, buradan geri dönmiyeceğiz demek suretile halkı Hükümet ve zabıta kuvvetlerine karşı koymağa teşvik etmişlerdir. (Zabıt varakası evrakı merbuta numara 17).

7. — Encümen Heyeti vaziyetten korkarak sandığı terkile kaçmağa başlamışlardır .

8. — Mevcut polis ve jandarma ile temini sükûn ve inzibat kabil olamayacağı anlaşılarak valiye müracaat edilmiş ve vali mahalli vak'aya gelerek kanunî talepleri terviç oluna-

cağı cihetle dağılıp dükkânlarını açmaları lüzumunu tebliğ ettiği halde bilâkis muhtelif patırtılarla sözü kesilmiş ve dinlenmemiştir.

9. — Müçtemiin arasında evvelce reyini istimal ettiği halde yeni tecemmua iştirak edenlerin vücudu ve hattâ içtimai idare eden Serbest Fırka rüesasının bile evvelce istimali rey etmiş bulunmaları.

11.— Kıtaati askeriye bizzat kumanda eden Miralay Celâl Bey bile atılan bir sandalya ile başından mecruh olmuştur. Bu şerait altında bu içtimaa kanunidir demek ve yalnız rey vermek için toplanmış bir vatandaş kütlesi namı verebilmek imkânı var mıdır.

Böyle bir hal karşısında intihabın devamına imkân kalmadığı ve hattâ encümen âzasının korkarak sandık başını terkettiklerini ve müçtemiinin, bilhassa sandığı aşağıya getiriniz diye vukubulan kanunsuz müdahale ve mantıksız taleplerini isaf imkânı olmadığını ve taşkınlıkları gittikçe ziyadeleşmekte olduğunu gören bir Hükümet için bu gayri kanunî tecemmuu dağıtmak maksadile kuvvei müsellehaya müracaattan başka bir çare kalmaz.

Saniyen: bütün bu hâdise ancak bir saat kadar devam etmiş ve 14 teşrinievvelden intihap hitamına kaçlar yani 18 teşrinievvel akşamına kadar her iki fırka mensubini muntazam reylerini istimal etmişlerdir. Binaenaleyh bu hâdise intihap muamelâtına da hiç bir tesir yapamamıştır.

Akif Beyin şikayetnamesinde mevzubahsettiği mevada gelince: (evrakı merbuta numara 14)

Bunlar berveçhi ati 22 maddede telhis olunmuştur :

1. —Şuabatın lâğvile intihabın bir sandığa hasrı, mahallâttan evvelce intihap edilerek kura ile encümenlere ayrılan bir kısım âzaların belediyeye vermiyerek iki gün rey atılmasına mani olduğu.

2. — İntihap müddetinin bir hafta temdit edilmiyerek dört gün temdidi ve bilâ sebep iki gün tatil olunması. Osmaniye intihap Encümeni istifa etmediği halde Belediye Reisi Galip Bey sandığı vermiyerek iki gün rey atılmasına mani olduğu.

3. — Hem müddetlerin taksiri hem de sandıkların tevhibi ile 6.000 reyın hariç bırakılması.

4. — Defterlerde isimleri yazılı olanlara isminiz yoktur, diye reylerinin reddedilmesi ve bu memnuiyete polislerin memur edilmesi.

5. — Derfterde ismi olmıyan ve müddeti zarfında müracaat etmiyerek hakkını iskat edenlerden Halk Fırkasına rey atacakları deftere ilâve ve senelerdenberi Antalyada olmıyanların ve hatta vefat etmiş bulunanların namına rey kabulü.

6. — Bir şahsın iki mahallede nüfusu bulunmasından bilistifade aynı şahsın her iki mahalle namına ve mütellâka bulunan zevcesi gıyabında rey atması.

7. — Encümen âzaları Halk Fırkası tarafından belediyeye namzet gösterilmiş olmaları sebebiyle bitaraflıklarını ihlâl ettikleri gibi bitaraf âzaların da Galip Bey tarafından (senin vazifene hitam verilmiştir) diye vazifeden menedilmesi ve encümen heyeti tarafından müntehiplerin darp ve tehdit olunması.

8-34 üncü maddeye tevfikân âza intihap etmeğe hakkı olanların ve âza olmağa salâhiyeti bulunanların ayrı ayrı, defterleri yapılmaması.

9. — Müntehiplerin okuyup yazmak bilmemesinden bilistifade fırka kâğıdı yerine Halk Fırkası pusulası verdikleri ve bazılarına da ısrarla rey attırdıkları.

10. — İleride tasnif sırasında hesaba katmamak maksadile okuyup yazmak bilmiyen ve Serbest Fırkaya reylerini atanlara yalnız parmak bastırdıkları ve müntehibin emniyet ettiği adama pusla yazdırmağa müsaade edilmemesi.

11. — Rey sandıkları mahallâta bulunduğu sırada Serbest Fırkaya rey atmağa gelenlerin ellerinden pusulaları alınarak yırtılması.

12. — Sandıkların -tevhit edilerek 6000 vatandaş istimali reyden mahrum bırakıldığı gibi belediye namzetlerinden Ak Hüseyin evvelce reylerini istimal eden mahallâtan bir çok kadın ve erkekleri hanesine toplıyarak evvelki intihap bozuldu diye mutat hilâfına 18 teşrinievvel sabahı sabah namazı gelip tekrar reylerini para mukabilinde attırmış ve bu sebeple intihabın son günü olmak münasebetile bunu bekliyen bini mütecaviz kadın ve erkeklere polisler tarafından müşkülât gösterilerek sandık başına bırakıldıkları gibi Halk Fırkasına rey vereceklerin reyleri alınmış ve diğerlerine sandık kapandı beklemeyiniz; diye reyleri alınmamıştır.

13. — Rey vermek için gelenler defterde ismi arandığı sırada kendi ismi yerine imza veya parmak basıldığını görünce ben gelmedim diyenlerin bazıları ret, bazıları kabul olunmuştur.

14.— Halk Fırkası mensuplarından hüviyet cüzdanı aranmamış, Serbest Fırka mensubundan hüviyet cüzdanı aranmış.

15.— Sandıkların her gün badelmuayene küşadı iktiza ederken ekseriya bir âza bir de Halk Fırkası mutemedi huzurile açılarak 33 üncü maddeye muğayir hareket edilmiş.

16. — Altı aydan az oturanlar reye iştirak ettirilmiş memurlar ve aileleri Halk Fırkası lehine reye iştirake mecbur edilmiş.

17.— Reylerin tasnifinde puslalar adedile defterlerdeki imza adedi karşılaştırılmak lâzım gelirken yapılmamış.

18.— Encümen âzaları adedi kanunîden noksan olmakla beraber bazılarının reyi atıldığı zamanda kendi işlerde hariçte meşgul buldukları ve bunda Karakaş zade Hüsnü şekerçi Ali Refik ve Celâl Beylerin Halk Fırkası belediye namzedi bulunmaları hasebile bitaraf olmayacaklarından sandık başında Serbest Fırkadan bir kimse bulunmadığı ve bitaraf bir memur bulundurulması valiye def'atle söylendiği halde nazarı itibare alınmamış.

19.— Berayi tasnif sandıkların küşadında her sandığın kendi encümeni huzurunda açılması lâzım iken bunlar davet edilmiyerek bir kaç mahdut ve gayri kanunî şahıslar tarafından sandık açılmış.

20.— Şaranpol sandığına atılan reylerin yekûnu encümeni mahsusun tesbitile 438 sey olmuş iken ve reyler kamilen Serbest Fırkaya atılmış iken sandık açılınca rey miktarı 424 ten ibaret olduğu görülmüş ve bu miktar içinde Halk Fırkasına ait bir pusla bile bulunmaması icap ederken 30 rey pusulası Halk Fırkası namına çıkmış.

21. — Vali intihaptan evvel Kaçarlı zade Süleyman ve Ahmet Beyleri huzuruna çağırarak intihaptan vaz geçmelerini ve her türlü hile ve tazyıka müracaatla beraber 52 inci alayın süngülerini karşılarında göreceklerini ihafe suretile tehdit etmiş.

22. — İntihabın devamı müddetince intihap sahası ve mıntakası polis ve jandarma muhasarasında bulunup Serbest Fırkaya rey vereceklerin 200 metre uzakta bırakılarak Halk Fırkasına rey vereceklere teshilât gösterilmesi ve Serbestçilerin polisler tarafından tehdit edilmesi ve belediye dairesi önünde de polislerin sandık başına kadar dizilmiş bulunması ve bunlar aldıkları emir dairesinde Halk Fırkasını kazandıрмаğa çalıştıkları ve 14 teşrinievvel sah günü hadise malûmenin vukuundan itibaren toplanan ve rey vermeğe çalışan halkı askerle dağıtarak neticei intihaba kadar süngülü asker, polis jandarma ve hattâ mitralyozlarla mücehhez asker beklemek suretile halkı korkutarak müsellaah kuvvetlerle intihap icrası ve cebir şiddetlerin intihabata tesiri ve Serbest Fırka mensuplarından binlercesinin Hükümet bodrum katında idareten hapsi.

İşbu mevadda mevzubahs edilen şikâyet üzerine yapılan tetkikat ve işbu şikâyetlerle tetkikat arasındaki münasebet ve şikâyetin varit olup olmayacağı birer birer tahlil edilecektir.

Birinci madde — Şubatın lâğvile intihabın bir sandığa hasrı ve mahallâtın evvelce intihap edilerek kura ile encümenlere ait ayrılan bir kısım âzaların belediyeye alınan sandık başına kabul edilmemeleri.

Belediye kanununun intihap şubelerine dair olan 33 üncü maddesinde (belediye intihabının teshili için belediye-

nün nüfusunun beş yüzden aşağı olmamak üzere intihap şubelerine tefriki caizdir) denilmesine nazaran böyle şubat teşkiline mecburiyet olmayıp ancak cevaz verildiği sarahaten anlaşılmaktadır.

Ancak yine mezkûr maddenin müteakip fıkrasında şube teşkili hakkındaki belediye meclisi kararının intihabattan en az altı ay evvel ilâm lüzum münderiç olduğuna nazaran altı ay evvel ilân edilmiş ve intihap esnasında ittihaz olunan bu kararla şubat teşkili doğru olmamıştır. Binaenaleyh hiç bir sebep ve vesile olmıyarak yalnız ilân edilmemesi dolayısıyla şubat lâğvedilmiş bile olsa idi yine bu lağv doğru olur ve muamelâtı intihabiye bu suretle kanunî bir şekilde irca edilmiş olurdu.

Kaldığı dört gün şubat vasıtasile intihabat icra edildikten sonra istifanemelerde tasrih edildiği üzere yani bizzat müştekillerin yaptığı müdahalelerden bizar olan şubat encümenleri reis ve âzaları intihabın beşinci günü müçtemian istifa etmişler ve sebebi istifalarını da istifanemelerinde tasrih etmiş olmalarına nazaran (evrakı merbuta No. 8) mahallattan vaktile intihap olunupta isimlerine kura isabet etmiyen zevatın miktarı bu şubeler için yeniden ve adedi beşten aşağı olmamak üzere yedi encümen teşkiline müsait olmadığı ve yeniden mahallattan ikişer kişi istiyerek adeta intihaba yeni baştan başlamağa zaman ve imkân müsait bulunmadığı ve şubatta devam eden beş günlük intihap zamanında belediye halkın bir kısmını esasen reylerini vermiş buldukları cihetle bundan sonraki reylerin yalnız belediyede müteşekkil bir sandıkta kabulü iztirarı karşısında kalmış ve esbabı mucibiye müstenit olarak bu bapta tanzim edilen karar makamı vilâyetin tasdikına iktiran ederek vesaiti münasibe ile de ilân olunmuştur. (Evrakı merbuta numara

9) Bunda hiç bir kanunsuzluk yoktur ; bilâkis yukarıda tafsil olunduğu üzere şubat için altı ay evvel ilân yapılmaması yüzünden vukubulan yolsuzluk hattâ islâh olunmuştur.

Bu maddedeki şikâyetin ikinci fıkrası evvelce mahallâtın intihap edilerek kur a ile encümenlere ayrılan bir kısım âzaların belediye alınarak sandık başına kabul edilmemeleri keyfiyettir. Buradaki bir kısım âzadan maksut şubelerde çalışan ve kendilerinin istifası ve şubelerin lâğvile açıkta kalan âza demek olacağı tabiidir.

Altı şubenin lâğvile açıkta kalan âza otuz kişidir. Belediye kanununun 32 inci maddesi her belediye şubesi için en çok on, en az beş âzanın kura ile ayrılacağını göstermekte olup belediyeden müteşekkil merkez şubesinde vaktile kur'a ile ayrılmış sekiz zat bulunduğu cihetle diğer otuz âzanın bu encümene iştirak edememeleri gayet tabiidir. Çünkü bunların bir kısmı esasen istifa etmiştir. Diğer kısmı da şubelerin lâğvile vazifeleri hitam bulmuştur ve esasen bir encümende on kişiden fazla âza bulunmaması da kanunun sarahati icabındandır.

İkinci madde — İntihap müddetinin bir hafta temdit edilmeyerek dört gün temdidi ve bilâ sebep iki gün tatil olunması, Osmaniye intihap encümeni istifa etmediği halde belediye reisi Galib Bey sandığı vermiyerek iki gün rey atılmasına mani olduğu. Belediye kanununun 41 inci maddesinin fıkrâi ahiresinde (sandığa rey atılması için tayin edilen son günün akşamı müntehiplerden yarısından ziyadesinin iştirak etmemiş olduğu bittetikik anlaşıldığı takdirde sandık açılmıyarak intihap encümeni kararile rey atılmak müddeti bir hafta temdit ve keyfiyet ilân olunur.) Denilmekte ise de intihap müddetini ve hitamını tayin eden 31 inci madde de

Belediye Meclisi intihabı eylül iptidasında başlar, teşrinievvelin yirmisinde biter.) Diye katiyet ifade edilmesine ve 44 üncü maddede (teşrinievvelin yirminci gününden evvel, gönderilecek olan intihap mazbataları üzerine kaymakam veya vali tarafından tezkere ile intihap keyfiyeti intihap olunan âzalara ve belediye reisine bildirilir.) Denilmesine nazaran bir hafta temdit keyfiyeti muamelâti intihabiye'nin yirmi teşrinievvel kadar intacı mümkün olduğu takdirde nazarı dikkate alınabilip yoksa intihap hazırlıkları ve sair suretlerle fazla zaman gâip edilmesi intihabın yirmi teşrinievvelden sonra tehirini imkân dahiline sokamaz. Bu bapta kanun sarıhtir. Binaenaleyh encümeni intihapta 18 teşrinievvel akşamına kadar tayin edilmiş olan beş gün temdit müddetinde kanunsuzluk yoktur. Bu maddedeki şikâyetin ikinci fıkrası büsbütün yanlıştır. Çünkü Osmaniye intihap encümeni denilen şube yedinci şubei intihabiye olur reisi bulunan Macit Bey de 11/10/1930 da istifa etmiş ve istifanamesi sureti evrakı merbuta meyanında bulunmuştur. (Numara 8)

Üçüncü madde — Hem müddetlerin taksiri hem sandıkların tevhidile altı bin reyin hariç bırakılması.

Bu madde birinci ve ikinci maddelerin tekrarından ibarettir. Vakıa neticei tasnifte 9964 müntehipten 3232 zatın iştirak ettiği ve 6732 müntehibin iştirak etmediği görülmüş ise de bunda encümenin bir sun'u taksiri olmayıp reye iştirak etmeyenleri sandık başına cebren getirmeye kudreti yoktur.

Dördüncü, beşinci, altıncı, dokuzuncu, on birinci, on üçüncü, on beşinci ve on altıncı maddelerde zikredilen vaziyetler, isim, zaman ve madde zikredilmiyerek aleliltak yapılmış şikâyetlerdir. Müşteki; bu maddelerde defterlerde isimleri yazılı olanlara isminiz yoktur dediler, bilâkis defter-

de ismi olmayıpta Halk Fırkası lehine rey vereceklerin reyleri kabul edildi. Bir şahsı da iki mahallede yazılı olmasından bilistifade iki kere reye iştirak etti. Encümen âzaları müntehiplerin okuyup yazma bilmemesinden bilistifade Serbest Fırka yerine, Halk fırkası pusulası verdiler .

Rey sandıkları mahallâta bulunduğu sırada Serbest Fırkaya rey atmağa gelenlerin ellerinden pusulaları alınıp yırtıldı. Altı aydan az oturanlar reye iştirak ettirildiği gibi bir takım mevat zikretmekte iseler de bu gibi yolsuzlukların ne zaman ve hangi müntehibe karşı yapıldığını tasrih edememişler ve hiç bir müntehip tarafından da kendisi hakkında böyle bir haksızlık ve kanunsuzluk yapıldı diye bir şikâyet vaki olmamıştır. Mahusus bu gibi iddiaların zamanında tesbiti ve encümene müracaat edilmesi lâzım olup kanun intihap muamelâtının selâmet ve intizamının temini vazifesini tamamen ahalinin müntehibi olan encümenlere ve mutlak surette vermiş olduğundan bunların tanzim ettikleri, zabıtalara itimat ta elzem ve zaruridir. Esasen bu gibi müddeiyatın ne tekkik ve ne de ispatı imkânı yoktur. Meselâ: dördüncü maddede defterde ismi yazılı olanlara isminiz yoktur; diye cevap verildi; deniliyor. Bu iddianın imkânı ispatı var mıdır ? Bu gün reye iştirak etmiyen 6 bin kişi gelse de bu iddiayı serdetse encümenin buna vereceği cevap; müracaat etselerdi bittabi reyleri kabul olunurdu demekten ibaret kalır. Bu 6 bin kişi yekdiğerine şahadet ederek müracaat ettiklerini ispata kıyam etseler bunların yeniden reylerinin kabulü mü lâzım gelecektir ? Keza 9 uncu maddede müntehiplerin okuyup yazmak bilmemesinden bilistifade kendilerine Serbest Fırka reyi pusulası yerine Halk Fırkası pusulası verildi. Ve Israrla rey atırıldı deniliyor. Müntehipler hiç bir zaman verilen bu pusulayı kabule mecbur değillerdiler. itimat ettikleri

kimseye reylerini yazdırabilirler. Aynı zamanda bu iddia ne ile ispat olunabilecektir. Bir kimse çıkipta ben Serbest Fırkaya reyimi vermiştim. Halbuki benim imzam ile çıkan kâğıt Halk Fırkası namzetleri pusulası olarak çıkmış dese bunu, bu müşteki nasıl ispat edecektir? ihtimal ki reyinden şimdi rücü etmek arzu ediyor. Eğer bunların kabulü lâzım gelirse intihap muamelâtının hiç bir safhasında istikrar ve selâmet temini imkânı kalmaz.

Beşinci madde defterde ismi olmıyan ve müddeti zarfında müracaat etmiyerek hakkını iskat edenlerden Halk Fırkası namına rey atacakları deftere ilâve ettiler deniliyor. Halbuki defterlerdeki esami adedi tamamen tatad olunmuş, böyle sonra da ilâve edilmiş bir isme tesadüf edilmemiştir. Muhtıranın tasdikından sonra defterlere ilâve edilmiş isimler varsada bunlar encümente defterlerin tetkiki sırasında kablettalik ilâve edilmiş isimler olup bunlar da ceman 117 isimden ibarettir. «Mahalle isimleri okunmuştur». Bunlardan başka bir de itiraz istidası üzerine kabul olunanlar vardır ki bunlar bittabi vesilei itiraz olamaz. Yukarıdaki 117 ismi farzı mahal olarak tamamen iddia olunduğu veçhile ilâve şeklinde kabul etsek bile yine intihap neticesi üzerinde bir tesiri olamıyacağı tabiidir. Çünkü aradaki rey farkı 593 tür. Encümen âzaları Halk Fırkası tarafından belediyeye namzet gösterilmiş, olmaları sebeble bitarafılıklarını ihlâl eyledikleri gibi bitaraf âzaların da Galip Bey tarafından; senin vazifene hitam verilmiştir diye vazifeden menedilmesi ve encümen heyeti tarafından müntehiplerin darp ve tehdit olunması.

Her hangi bir fırkanın encümen âzası meyanından namzet göstermesinin memnuiyetine dair kanunda bir sarahat yoktur, nitekim mahallât heyetlerince encümenler için intihap olunan 66 zat meyanında 16 kişide Serbest Fırka mün-

tesibi idi, keza kura neticesinde encümenlere tefrik olunan zevat meyânında yedi kişi de Serbest Fırka mensubudur.

Bunlardan biri üçüncü, biri dördüncü, biri beşinci, ikisi altıncı ve ikisi de intihap şubelerinde bulunmuşlardır. Bunların içinde de Serbest Fırka tarafından belediye âzalığına namzet gösterilmiş kimseler mevcuttur.

Kaldı ki bunların da bitarafılıklarını ihlâl eyledikleri hakkındaki şikâyet alelamya yapılmıştır. Madde tasrih olunmamıştır. Bitaraf âzaların da Galip Bey tarafından; vazifene hitam verilmiştir, denilerek vazifeden menedilmeleri şüabâtı intihabiye'nin lâğvile açıktaki kalan âza içindir ki bu madde yukarıda birinci maddeyi müştekânın tetkiki sırasında mevzu bahis edilmiştir.

Madde 8.— Aza intihap etmeğe ve âza intihap olunmağa salâhiyetleri olanların ayrı ayrı defterleri yapılmaması. Bu madde katıyen gayri vakidir. Kanunun 34 üncü maddesi mucibince âza intihabına rey vermeğe haklı olanlarla âza intihap olunmağa salâhiyeti olanların defterleri ayrı, ayrı yapılmıştır. Defterlerin bir kısmı 23 üncü madde mucibince 18 den 23 yaşına kadar olanları ve diğer defterler de 25 ini ikmal etmiş bulunanları muhtevîdir. Bu suretle bin altı yüz yetmiş dört kişinin yalnız intihap etmek hakkına malik olduğu anlaşılmaktadır. Birinci kısım 34 defter üzerinde, ikinci kısım 57 defter üzerindedir.

Onuncu madde — ileride tasnif sırasında hesaba katmamak maksadile okuyup yazma bilmiyen ve Serbest Fırkaya rey atanlara yalnız parmak basdırdıkları ve müntehibin emniyet ettiği adama pusla yazdırmağa müsaade edilmesi Bu madde hakkında yapılan tahkikat tamamilen müştekilerin aleyhine zuhur etmiş ve encümenlerin Halk Fırkasına taraftar

değil bilakis Serbest Fırkaya karşı hayırhahane bitarafılık izhar etmiş olduklarını ispat eylemiştir. Şöyle ki iddia olunduğu veçhile filhakika rey pusulalarının tetkik ve tasnifi sırasında 133 pusulada hiç bir adres, hüviyet ve imza görülmiyerek yalnız birer parmak işareti mevzu bulunduğu anlaşılmış olup kanununun 41 inci maddesine nazaran bunların tasnif harici bırakılması mümkün iken ve bu 133 pusuladan 118 pusula Serbest Fırka namzetlerini yalnız 18 pusula Halk Fırkası namzetlerini muhtevi bulunurken encümen burada Serbest Fırkaya hayırhahane bitarafılık göstererek ve parmak işaretlerini imza telâkki ederek kanunun 42 inci maddesinin 2 inci fıkrasına göre bu pusulaları da tasnif harici bırakmamış ve hesaba dahil etmiştir. Bu muamele bu şikâyetin tabiatile bir mukabelei tahciliyesi olmuştur.

On birinci madde de : Rey sandıkları mahallâta bulunduğu sırada Serbest Fırkaya rey atmağa gelenlerin ellerinden alınarak yırtılması, bu şikâyet de alelilâk yapılmıştır. Esasen böyle bir hadisenin vukuuna imkân da yoktur. Çünkü sandıklar mahallâta yani şubâtı intihabiyede bulunduğu esnada yukarıda da zikrolunduğu veçh üzere her şubei intihabiyedeki encümen âzası meyanında birer veya ikişer Serbest Fırka müntesibi mevcut idi. Bu zevatın böyle bir vakıta karşısında harekete geçmeleri ve derhal bir zabıt tanzim etmeleri ve hatta vazifelerini terketmeleri icap ederdi. Halbuki tarafından da böyle bir şikâyet serdedilmemiştir.

12 inci maddede sandıklar tevhit edilerek altı bin vatandaş reyden mahrum bırakıldığı gibi belediye namzetlerinden Ak Hüseyin evvelce reylerini istimal eden mahallâttan bir çok kadın ve erkekleri hanesine toplıyarak, intihap bozuldu diye mutat hilâfına 18 teşrinievvel sabahı sabah namazı gelip tekrar reylerini para mukabilinde attırmış ve bu se-

.....

beple intihabın son günü olmak münasebetile nöbet bekliyen bini mütecaviz kadın ve erkeklere polisler tarafından müşkülât gösterilerek sandık başına bırakılmadıkları gibi Halk Fırkasına rey vereceklerin reyleri alınmış ve diğerlerine sandık kapandı beklemeyiniz diye reyleri alınmamıştır deniliyor. Bunun birinci fıkrası olan sandıkların tevhidile altı bin vatandaşın reyden mahrum bırakıldıkları hakkındaki iddia birinci maddede tahlil olunmuş idi. ikinci fıkrasına gelince Filhakika intihabın son günü olan ve teşrinievvelin 18 inci günü Halk Fırkasının bazı propagandacıları ve ezcümle Ak Hüseyin daha geceden henüz intihaba iştirak etmemiş olan kendi fırkaları mensuplarından bir çok kimseleri ikaz ederek alessabah bunlarla beraber belediye önüne gelmişler ve rey sırasını kendileri almışlardır. Bu kafileden sonra gelenler de bittabi ilk gelenlerin arkasında ahzimevki etmeğe ve sıralarını beklemeğe mecbur olmuşlardır. İleri geçmek ve başka bir vatandaşın sırasını almak arzusunda bulunanlara da gayet tabiî olarak böyle mümaneat etmiştir, ileride yer tutanlar Halk Fırkası mensupları, geride kalanlar da Serbest Fırka müntesibini olmasına nazaran bu vaziyet te yukariki şekilde mucibi şikâyet olmuştur. Ancak bunun kanuna mugayir hiç bir ciheti yoktur ve maamafih geride kalan Serbest Fırka mensuplarının da rey atmalarına zaman kalmamasından reyden mahrum kalmış değillerdir. Çünkü akşam üstü saat 18 buçuğa kadar intizar eden ancak artık rey verecek kimsenin kalmadığını görmesi üzerine sandığın açılmasına karar vermiştir. Keza mükerrer rey istimali hakkındaki şikâyet te doğru değildir. Çünkü defterlerdeki imzalarla rey pusulaları adedi tamamen tetabuk etmiş ve yalnız bir pusla fazla zuhur etmiş olup bu da evvelce mükerrer rey atan ve bir zabıt varakası ile tesbit edilip neticesi tasnifte nazarı itibare alınmasına karar verilen rapor (evrakı merbuta numarası 11)

14 üncü madde : Halk Fırkası müntehiplerinden hüviyet cüzdanı aranmamış. Serbest Fırka mensuplarından hüviyet cüzdanı aranmıştır deniliyor. Hüviyet cüzdanı aramak encümenin vazifesidir. Encümen âzası bir müntehibi şahsan tanıyorsa hüviyet cüzdanı sormıyabilir, tanımadığından da bittabi cüzdan talebine mecburdur. Bu bir vesilei şikâyet olamaz ve diğerlerinden hüviyet cüzdanı sormadınız, benden de istemeyiniz iddiası pek vahi olur. 15 inci madde : sandıkların her gün badelmuaylene küşadı iktiza ederken ekseriya bir âza bir de Halk Fırkası mutemedi zuhurile açılarak 33 üncü maddeye mugayir hareket edilmiş deniliyor. Sandıklar her gün açılmaz. Yalnız ilk günü boş olduğu muayene edilerek temhir olunur ve akşamları deliğen üstü mühürlenir ve sabahları da encümen huzurunda mühürler açılır, bu muameleyi de tayin eden madde kanuniye 33 üncü değil 40 inci maddedir. Bu şikâyet te alelittâk yapılmıştır. Hangi sandık bu şekilde muayenesiz kapanmış veya açılmış tasrih edilmemiştir, bilâkis yedinci şubei intihabiyenin zabıt defterindeki 13 karardan 12 si hep sandığın sabah nasıl muayene olduğuna, öyle tatilinde nasıl kapatıldığına, öyle tatilinden avdette nasıl açıldığına, akşam nasıl temhir edildiğine dairdir. Vakıa diğer şubelerden bazılarının zabıt defterlerinde de böyle her gün için sandığın nasıl açılıp kapandığına dair müteaddit kararlar yazılmamış ise de bu muamelelerin her defasında zapta geçirilmesi icap edeceğine dair kanunda bir sarahat olmadığı gibi böyle bir zabıt tutulmamasına bir maksadı cürmî de tasavvur edilemez ve yukarda da yazıldığı veçh üzere her encümende Serbest Fırkaya mensup olan âzanın buna dikkat etmesi ve vazifesi başında bulunması ve aksi halde şikâyet encümeni, mühürler bozulmuş ise, zapta geçirilmesi icap ederdi.

16 inci maddede altı aydan az oturanlar reye iştirak ettirilmiş ve memurlar ve aileleri Halk Fırkası lehine reye iştirake mecbur edilmiştir deniliyor.

Tetkikat neticesinde bilâkis memurlardan bir kişinin altı ay ikamet etmediği halde reye iştirak ettiği anlaşılarak verdiği reyin tasnif harici bırakılması hakkında zabıt tutulmuş (evrakı merbuta numarası 1) ve hiç bir memur kanaati haricinde kendisine rey verildiği hakkında bir şikâyette bulunmamıştır.

17 inci madde de reylerin tasnifinde puslalar adedile defterlerdeki imza adedi karşılaştırmak lâzım gelirken yapılmamış deniliyor.

Halbuki tasnif neticesinde tanzim olunan mazbata da bu cihet tasrih edilmiş ve tarafından yapılan tetkikatta 3233 puslanın mevcudiyeti görülmüş ve defterlerde ise 3233 imza sayılmıştır. İmza adedine nazaran bir puslanın fazla zuhur etmesi olbaptaki zabıt varakasile de tesbit olunduğu üzere (evrakı merbuta numarası 11) bir kısmını mükerrer rey atmasından ileri geldiği cihetle 3232 olarak imza ve pusula miktarı yekdiğerine tetabuk etmiştir. Bunlardan da altı aydan az ikamet ettiği cihetle reyinin kabul edilmemesine karar verilen bir pusla hariç bırakılarak 3231 rey kabul edilmiştir. Bunlardan 1319 rey Serbest Fırka namzetlerinin ve 1912 rey Halk Fırkası namzetlerinden olup 593 fazla rey ile Halk Fırkasının kazandığı anlaşılmıştır.

18 inci maddede : Encümen âzaları adedi kanuniden noksan olmakla beraber bazılarının rey atıldığı zamanda kendi işlerle meşgul olmaları ve bundan da Karakaş zade Hüsnü, Şekerci Ali Refik, ve Celâl Beylerin Halk Fırkası belediye namzeti bulunmaları hasebile bitaraf olamayacakların-

dan sandık başında Serbest Fırkadan bir kimse bulunmadığı ve bitaraf bir memur bulundurulması valiye defaatle söylediği halde nazarı itibare almadığı bu maddenin birinci fıkrasına, yani encümenlerde belediye namzetlerinin âza olarak bulunamayacağına, dair bir sarahati kanuniye olmadığı evvelce serdölünmüştü. Serbest Fırkadan bir kimsenin veya bitaraf bir memurun encümende bulunması bahsına gelince buna katiyen mesajı kanunî yoktur ve vali bu talebi is af etmiş bulunsa idi ve meselâ, sandık başında bir memur bulundursaydı o zaman intihaba Hükümet müdahale etti diye vuku bulacak bir şikâyete ne cevap verecekti ? Kanun intihap muamelâtının selâmet ve intizamı cereyanını tamamilere ve bilâkaydüşart ahalice müntahap âzadan müteşekkil olan encümenlere bırakmıştır. Sandık başında kim bulunacaktır, kim bulunmayacaktır. Takdir hakkı tamamen encümene aittir. Hele bir memur bulundurulması hakkındaki talebin tervici hiç bir zaman münasip olamayacağı cihetle şikâyet olunan bu maddede isabet yoktur.

19 uncu maddede; berayı tasnif sandıkların küşadına her sandığın kendi encümeni huzurunda açılması lâzım iken bunlar davet edilmiyerek bir kaç mahdut ve gayri kanunî şahıslar etrafından sandıklar açılmıştır, deniyor. Encümenler lâğvedilmiş olduğuna nazaran böyle bir talep te makul olamaz. Mahdut ve gayri kanunî eşhas tarafından açıldığı sözü de doğru değildir. Çünkü sandık 18 teşrinievvel akşamı saat

18 de belediye ve encümen Reisi Ali Galip ve âzadan Karakaş zade Hüsnü, Seyitoğlu Memet Kaptan ve Hacı Mustafa zade Celâl, Morali Derviş, Kerimoğlu Ahmet ve Hakkı Çavuş zade Memet Ali Bey ve Efendiler huzurile kanun dairesinde açılmıştır.

20 inci madde Şeranbol sandığına yani 7 inci şubei intihabiye sandığına atılan reyler yekûnu encümeni mahsusun tesbitile 438 rey olmuş iken ve reyler kamilen Serbest Fırkaya atılmış iken sandık açılınca rey miktarı 424 den ibaret görülmüş ve bu miktar için de Halk Fırkasına bir pusla bile bulunmaması icap ederken 30 rey pusulası Halk Fırkası namına çıkmış. Bu iddia tamamen takdirsizce yapılmıştır. Filvaki 7 inci şubei intihabiyenin zabıt defterinde 9/10/1930 tarihli bir zabıtta sandığın akşam üstü sureti temhiri ve defterdeki imzalara nazaran 438 rey olması lâzım geleceği gibi bir şerh görülmüş ise de sehven yanlış sayılmış olması mümkün ve bahusus bütün reylerin Serbest fırkaya verildiği hakkındaki iddia semi itibara alınmağa değeri olmayacak kadar vahidir. Çünkü sandıktaki reylerin ne kadarı hangi fırkaya ait olduğunu bilmek imkânı yoktu. İhtimalki rey atanlardan bir kısmı Serbest Fırka rüesasını aldatmış ve diğer tarafa rey vermiştir. Bu iddia gayri makul olduğu kadar subutu da imkânsızdır. Esasen mevzuu şikâyet edilen 24 rey neticeye tesir etmiyecek kadar zayıftır.

21 inci maddede vali intihaptan evvel Kaçarlı zade Süleyman ve Ahmet Beyleri huzuruna çağırarak intihaptan vaz geçmelerini ve aksi halde her türlü hile ve tasnia müracaatla beraber 52 inci alayın süngülerini karşılarında göreceklarını ifade etmek suretile kendilerini tehdit ettiği hakkındaki iddianın da müştekilerin kavli mücerretlerinde kalacakları pek tabiidir. Bu iddiayı bu zevat intihaptan evvel vukuu anında dermeyan ve şikâyet etmeleri lâzım gelirdi. Bahusus belediye önündeki içtimain müsebbipleri olarak tevkif edilenler meyanında bulunan mumaiyleh Süleyman ve Ahmet Beylerin bu gün vali aleyhinde, böyle bir şikâyette bulunmalarında mevcut husumetin de tesiri olacağı tabii ve valinin inkârına karşı bu iddianın subutu mümkün olamayacağı bedihidir.

Kaldı ki bu şikâyet intihap muamelesine müessir bir vaziyeti de tesbit etmemektedir.

22 inci maddede intihabın devamı müddetinde intihap sahasında tatbik olunan tedabiri inzibatiyeden şikâyet olunmakta olup bu da Hükümet makamının takdirine tabi bir mesele olduğu gibi bahusus tecemmü hadisesi esnasında ve ondan evvel ve sonra tedabiri inzibatiyenin teşdidî Hükümetin de gayet tabî bir hak ve bir vazifesidir.

Netice

İntihap muamelâtının şekli cereyanına ve tetkik edilen evrak ve kuyudatı intihabiyeye ve encümen zabıtalârına ve şikâyatı vaktânın birer birer yapılan tetkik ve tahlilleri neticelerinin verdiği kanaate nazaran Antalya belediye meclisi intihabatının hiç bir safhasında kanunen feshetmiş hiç bir yolsuzluk görülmemiştir ve mahallâta yapılan intihabatın tamamen bitarafane cereyan ettiğini müntehip 66 zatin içinde 10 kişinin Serbest Fırka müntesibi olmasile ve kura ile tefrik edilmiş encümenlerde keza 7 zatin aynı fırka mensubu bulunmasile sabit olmuş ve tefrik edilen yedi şubei intihabiyenin her birinde birer ve ikişer Serbest Fırka mensubunun bulunmuş olması ve bilhassa merkez encümeninin son tasnifte Serbest Fırka namzetlerini muhtevi yalnız parmak işareti 115 pusulayı tasniften hariç bırakmaması Serbest Fırkaya karşı ve Hükümeti temsil eden polis müdürünün Serbest Fırka Reisi Dr. Burhanettin Beyle birlikte bir arabaya binerek bütün şubâtı intihabiye merkezlerini ziyaretle intihabın ne kadar bitarafane cereyan ettiğini bizzat iraeve çalış-

ması gerek encümenlerin gerek Hükümetin Serbest Fırkaya karşı bitarafıktan ziyade hayrîhahane hareket ettiklerini ispat etmekte bulunmuştur. Buna karşı Serbest Fırka, muvaffakiyeti tamamen avamfiribane ve biraz da irticakârane propagandalardan beklemiş ve Hükümeti mahalliyenin mumaşatkârane harekâtından aldığı cür'et ve cesareti kanunsuz içtimalar akdine ve Hükümet makamında Hükümeti temsil eden valiye karşı reislerinin (bu uğurda şehit olursam bana hiç olmazsa eyi bir cenaze alayı tertibine müsaade edersiniz.) maalinde ve hadisei malûmeyi vukuundan evvel bildirerek tenditkârane mahiyette beyanatta bulunmağa kadar ileri götürmüşlerdir. Bu günkü bütün şikâyattan bütün gaye de kanaatimce intihabı feshe çalışarak esnayı muhakemede kendilerine bir müdafaa zemini ihzar etmekten ibarettir, işbu tahkikat fezlekesi ve merbutu 31 parça evrak Dahiliye Vekâleti Celbesine takdim kılındı.»

Bunlar da Akif Beyin burada yaptığı şikâyetlerdir. Bu şikâyetler müfettiş tarafından birer birer tahlil edilmiş ve bu tahlil şu suretle tesbit olunmuştur. Şimdiye kadar müfettişlikten gelen evrakın adedi yirmi altıdır. Müsaade buyursanız bunları da birer birer okur ve Dahiliye Vekâletinin bunları nasıl ciddiyetle takip ettiğini gösteririm. Ancak Fethi Beyefendi, Serbest Fırkanın belki muayyen bir emir ve direktif dairesinde yaptığı muntazam ve muttarit bazı hareketleri vardır. Bu her yerde aynı suretle tecelli etmiştir.

- 1 . — Miting yapılarak intihabın neticesine itiraz edilmek.
- 2 . — Makamata telgraf çekilerek şikâyetlerde bulunmak.
- 3 . — Arzı mazhar yapmak

Bundan maksat hakikaten bir arkadaşımın dediği gibi daima efkârı umumiyeiy müteheyyiç bir halde bulundurmadır. Bu propagandalar ve intihap mücadelesi neticesinde vatandaşlar arasında hakikaten nazarı dikkate alınacak bir gerginlik ve soğukluk vardır.

Kendim bizzat İzmirde, Manisada ve Balıkesirde bunların eserlerini gördüm. Bu fırkacılık yüzünden vatandaşlar birbirlerine selâm vermemekte ve birbirlerine boykot etmektedirler. Bu halin zamanla zail olacağına çok ümitvarım- Fethi Beyefendinin de arkadaşlarına, arkadaşım dediği zevata, bazı çok müfrit ve çok ileri varan kimselere açık tavsiyede bulunarak bir takım demagojik propaganda ve tahrikattan sarfi nazar ettirilmeleri de lâzımdır. Bir misal söyleyeceğim. Kendisi burada hazır olmadığı ve kendisini müdafaa edemeyeceği için ismini zikretmek doğru olamaz. Fakat bu haleti ruhiyenin ve demogojinin güzel bir misalidir. Manisa Valisi Cümhuriyet bayramı dolayısıyla bir balo veriyor. Balo tabii çok mutavazi bir şekildedir.

Serbest Fırka Heyeti idaresinden münevver olması lâzım gelen ve hakikaten münevver olan bir zata bir davetname gönderiyor. Avukat filân Bf.ye Davetnameyi okuyorum.

(Efendim; 29/1/1930 tarihine müsadif perşembe günü Cümhuriyet bayramını tesit için verilecek büyük baloya maaaile teşrifleriniz rica olunur).

Vali

Fuat

Bu davetname iade olunuyor ve iade olunan kartın arkasında kendi yazısı ile şöyle bir yazı vardır. (Memleketin karnı doyduğu vakta tehir ve iade ediyorum). Serbest Fırka heyeti idaresinin bir âzası Cümhuriyet bayramına gelmi-

yor ve daveti demogojik bir bahane ile hem reddediyor ve hem de kötü bir tarzda tahrikatta bulunuyor. Maamafih bunu söyledikten sonra diğer bir şeyi de söylemeği vicdan borcu bilirim. Akhisarda bir vatandaş (Beni Serbest Fırkaya mensupsun diye Cümhuriyet bayramına davet etmediler dedi) müteessir oldum ve derhal tahkikata giriştim. Heyetlere yazılmıştır. Hiç kimseye bir ferde yazılmamıştır, cevabini aldım ve memnun oldum. Öbür serbestçi ne kadar gayri samimî ise bu da o kadar Cümhuriyetçi bir vatandaş imiş. Fethi Beyefendinin çantasına vurarak işte vesikalar buradadır diyerek öğündükleri delillerin nasıl şeyler olduğunu arz etmek isterim. (Bir istida göstererek) Bu karamandan gelmiştir. Karamanlı hemşehrilerimiz kendilerinin hakkı reylerine riayet edilmediğinden şikâyet ediyorlar. Tabii haklarıdır. Şikâyet edebilirler. Bu kâğıtta 120, 150, hattâ 500 tane kadar parmak izi vardır. Hepsisi de kadın ismi ve kadın parmağıdır. Bu hemşerilerimizin kocaları intihaba iştirak etmiş kendileri iştirak etmemişlerdir. Yalnız tuhafıma gitti. Şayanı hayret bir şey. Karaman hanımlarının parmak izlerinin hepsi bir birlerine benziyor. Merak ettim, beş on tanesini toplattım. Fotoğrafını aldirttim. Tetkik ettirdim garip değil mi hepsi birbirin aynı, bu iki üç yüz iz bir kaç parmağın eseri. Anlaşılan zavallı hemşireyi iğfal etmişler ve başkalarının hesabına parmak bastırmışlar. Saf adamları sahtekârlığa sevk etmek doğru değildir. Bu da Adanın meşhur olan istidasıdır. Serbest Fırka iki meselede bütün cihan rekorlarını kırmış olmakla iftihar edebilir. Biri sürati teşekkül ve inkişaf, diğeri de propaganda da ve istidada, zannederim ki dünyanın hiç bir tarafında böyle bir istida mevcut değildir. (Alkışlar).

Büyük istidanın haiz olduğu garabet bundan ibaret değildir. Vatandaşlar toplanırlar müçtemian istida verebilirler

(Referandum) buna hiç bir şey diyemem fakat burada asıl nazarı dikkati calip olan diğer şeyler de vardır. Bir çok imzalar aynı yazı ile yazılmış. Sonra mühürler de bir çoğu bir birinin aynı. Parmak izleri de vardır. Vakit olmadığı için bunları tetkik ettiremedim. Fakat birbirinin aynı olduğu derhal göze çarpıyor. Bu (8848) imzayı havi olan bir istidadır. Ancak biri birinin aynı olan ve birbirlerinin yerine atılan imzaları tabiatile tenzil etmek icap edecektir. Bakalım doğru dürüst kaç imza kalacaktır. Eğer Vatandaşların saydığı bu yirmi iki maddelik istidayı tek bir vatandaş fakat kendi hakikî imzasile vermiş olsaydı daha müessir olurdu. Eğer maksat adedi çok göstermek ise ve Adana (yedi bin) (sekiz bin) vatandaşın intihaptan hariç kaldığını ve binaenaleyh intihabın iptali lâzım geldiğini ihsas etmekse bunun neticeye hiç bir tesiri olmayacaktır. Çünkü kanunlarımız buna müsait değildir. Belediye Meclisleri kanununun kendisine salâhiyet verdiği yüksek idare heyetinden bir karara iktiran etmedikçe sekiz bin değil seksen bin müntehip bir araya gelse yine o heyetın meşruiyetini bozamaz. (Alkışlar, Bravo sesleri).

Kanunlarımızın ahkâmı ve resmî makamların salâhiyetleri ancak kanun yolu ile tadil olunur. Başka yoldan gitmek memleketi kanunsuzluğa teşvik etmek demektir. Biz bu yolun yolcusu değiliz ve her kese karşı o yolu kapayacak kudret ve salâhiyeti de haiziz. (Bravo sesleri, alkışlar).

Dahiliye Vekili Şükrü Kaya B. (Devamla).— Muhterem arkadaşlarım. Fethi Beyefendinin istizahına cevap verirken hakikaten cevaplarımın ve sözlerimin mülâyim olmasına çok çalıştım. Fethi Beyefendi bilâkis cevaplarında bana karşı pek şiddetli oldular. Nutuklarımda, tamimlerimde, daima kendi fırkaları arasında mürteciler bulunduğundan bahsetmiştim. Evet, bu bir hakikattir, fakat, o firkada mürtecile-

rin bulunduğu daha büyük bir hakikattir. Bunların kimler olduğunu kendilerine haber versinler diye Halk Fırkasının kitabeti umumiyesine bildirdim. Çünkü, evvelce kendisi ile aramızda böyle kararlaştırılmıştı. Eğer bu kürsüde burada bulunmayan adamların isimlerini mevzubahs etmek mutadım olsaydı defterim buradadır — şimdi birer birer okurdum. Serbestçiler arasında, tabî bir çok namuslu vatandaşlar içinde kendilerini ta, eski ve sultan Hamit zamanından kalma casuslar, hıyanetleri sabit mücrimler, meşrutiyet zamanında irticalarile müştehir şu bu kimselerin, ceraimi adıye mücrimlerinin, mahkûmlarının, kaçakçılarının da bulunduğunu kendileri de tasdik ederlerdi. Onların listesinin bir suretini kendilerine takdim edeceğim. Dahiliye Vekâletinin endişide ve bunları takipte haklı olduğunu göreceklerdir. Bahusus Fethi Beyefendi gazetelere olan beyanatında bana rey veren vatandaşlar fırkamdandır dedi. Böyle olduğu halde nasıl oluyor da kendileri benim fırkayı teşkil eden zevatın kâffesi cümhuriyetçi, layıktır diyorlar ve bu cesareti kendilerinde nasıl buluyorlar. Fırka efradının bir defterde mukayyet olmadığını aynı zamanda bu kürsüde tekrar ettiler ki hepsini tanıyamam. Bu günkü nutuklarının bilhassa bu kısımlarını bilâhare çok mütenakız buldum. Fethi Bey fendi hakikaten nutuklarında şakayı, lâtifeyi seviyorlar. Nükte perdaz oluyolar. H er şey, her şey bizde bulunur. Halk hırkasında bulunmaz, dedi. Gayet tabiidir. Halk Fırkası müdafaai hukuktan intikal etmiş, bir çok süzgeçlerden geçmiş, büyük inkılaplar yapmış, vatanperver bir zümredir. Fakat, Fethi Beyefendinin fırkasını teşkil eden zevat arasında arzettiğim gibi mücrimlerden arzettiğim gibi şüpheli adamlar da vardır, mahkûmlar da vardır, mürteciler de vardır, komünistler de vardır. Çünkü, seçmeğe vakitleri olmadığı gibi tecrübeye de zamanları olmamıştır. Devşirme olarak alınmıştır, onların arasındaki

bir yobazla bizim aramızda medrese tahsili görmüş bir zat arasında çok büyük bir fark vardır (Bravo sesleri). Bizim aramızda medrese tahsili görmüş olan zat memuriyet ve sıfatı sabıkası, ne olursa olsun hilâfetin ilgasına bizimle beraber karar vermiştir. Hilâfetin ilgasını bu kürsüde bizim kadar müdafaa etmiştir. (Alkışlar bravo sesleri). Yeni kanunları burada bizimle ve bizim kadar müdafaa etmiştir. Bu gün bizden ayrı olan ve bunlardan dolayı bize aleyhtarlık edenler, bunları kabul etmediği için bizden ayrılmıştır. Elbette ki bu ikisi arasında bir fark olmak lâzım gelir. Fethi Beyefendi- bu farkı görmeyecek liberallik midir ? Hükümete geçmek fikrinde istical etmiş olduklarını ima ederek söylemişim. Her hangi bir fırkai siyasiyenin gayesi behemhal Hükümete geçmekmiş bir defa, bu mutlak bir kaide değildir.

Rasih B. (Antalya).— Hele Türkiyede.

Dahiliye Vekili Şükrü Kaya B. (Devamla).— Fethi Beyefendinin behemhal Hükümete geçmek istediklerini de iddia etmiş değilim. Yalnız propaganda yapılırken bu noktaya işaret ettim, ima ile işaret etmek istedim. Yapılan propaganda Halk Fırkasının dağıtılacağı çünkü onun banisi ve müessisi olan Gazi Hazretlerinin artık Halk Fırkasını sevmediği ve Halk Fırkasına istinat eden ismet Paşa Hükümetinin az bir zamanda iskat edileceği söyleniyordu ve bunu söyliyener kendi arkadaşları idi. Bunu ima etmek istedim. Fakat anlarlar diye sarih söylemek istemedim. Yoksa bir fırkai siyasiye elbette mevkii iktidara geçmek ister.

Nasıl oluyormuş ta köylüler lehine yapılan bir siyaseti köylüler tanıımıyormuş, bilmiyormuş ? Bu köylüler bu kadar akılsız idraksiz mi imişler. Fethi Beyefendi bu gün bilhassa nutuklarının son kısmında hakikaten şayanı dikkat bize bir haleti ruhiye tanıttılar. Mantıklarının icap et-

tiği veçhile kendi lehine olarak mantık kaidelerini değiştirdiler. Her kesin bildiği ve bariz olan hakikatleri kendi istedikleri gibi görüyorlar. Bu köylü siyaseti hakkında kanaatleri de bu merkezdedir. Çiftçi ve köylülere yapılan bahusus Türkiye köylülerine yapılan eylik, demogojiye asla müsait değildir. Türkiye köylüsü için yapılan icraatın esası doğrudan doğruya temiz ve saf vatanperverlik ve milletperverliktir. Köylüye yapılan eyiliğin haz ve zevki yapanların yalnız kendi vicdanlarında kalır. Bu bir ideal meselesidir. Köylünün bunu sokaklarda, İzmir rıhtımlarında bağırması ihtimali yoktur. Meselâ : Şeker fabrikalarının tesisi köylünün de nef'ine yapılmış İktisadî bir siyasettir. Fakat, köylü bunun eyiliklerini derhal anlar mı ve yapanları takdir eder mi ? Zaten biz vatanî hizmetlerimizi takdir edilsin diye yapanlardan değiliz. Keza şimendiferler doğrudan doğruya köylü istihsalâtının nakli içindir. Fakat bunu köylü derhal idrak edebilir mi ? aşarı refedilen köylü aşarın kalkmasının eyi olduğunu anlaması için üç sene beklemesi lâzım geldi ve bunun kendisi için eyi olduğunu hiç bir vakit hiç bir yerde söylemedi ve söylemiyecektir ve zaten söylemeleri ve takdir edilmeleri için de yapılmamıştır.

Fethi Beyefendi : dikkat ettim. Fırkalarına atfedilen bazı kusurlara hakikaten burada iştirak ettiler. Bunlardan biri ve bilhassa en çok nazarı dikkatimi ve hayretimi celbeden cihet propaganda ve demogojide gösterdikleri büyük maharet olmuştur. Fethi Beyefendi bu gün buradaki beyanatlarile (Parfe Demogog) oldular.

Ali Fethi B. (Gümüşane).— Teşekkür ederim.

Şükrü Kaya B. (Devamla).— Meselâ arkadaşım Vasıf Beyin her hangi bir adliye kaçkınlarını göstermek için tavsifinde yakalıksız dediği, kundurasız dediği ve baldırı çıplaklar demek istediği adamları derhal ele alarak ve bunu fa-

kirlikle ve yoksullukla tefsir ederek bu biçarelerin zaruretini ve tazallümünü terennüm ettiler. Bu demogoji değil de nedir ? Adanalı Akif Beye liderlerden dediğim için kızdımız. Çünkü liderliği kendilerine münhasır bir sıfat telâkki ederek niçin başka bir vatandaşın da lider olabilmesini kabul etmiyorlar. Hürriyet telâkkisinde bir zamanlar beraber olduğumuzu, ancak kendisi aynı mevkiî muhafaza ettiği halde benim geriye gittiğimi söylediler. Ben hiç bir vakit liberal olmadım. Ben her vakit milliyetçi ve devletçi olarak kaldım. Bu gün de devletçi ve milliyetçiyim. Hürriyetperverlikte de bize tekaddüm edemez. (Bravo sesleri), (alkışlar).

Fethi Bey de Halk Fırkasından idiler. Sıfatlarım ve mevkilerini değiştiren ve sağa giden Fethi Beydir: Devletçilikle milliyetçiliğin, liberalizm ile arasındaki farkları da bilenlerdenim. Eğer Fethi Beyefendiye, anarşiye doğru gidiyorsunuz dedimse maksadım kelimenin manayı lügavisi değildir, manayı ilmisidir. Çünkü anarşistler de Liberallerdir. Fethi Beyefendi vesikaların kıymetini ölçerken de iki nevi ölçü kullanıyorlar. Bir muhatabının vesikasının ölçüsü, bir de kendi vesikalarımın ölçüsü. Adana ve Antalyada herhangi bir vatandaşın yazdığı hususî bir mektubu, bütün arkadaşların mütaaleatını resmî raporları, müfettiş raporlarımı, hülâsa kuyut ve vesaiiki resmîyeyi tekzip için kâfi gördüler. Bütün delillere karşı onu bize nasıl kat'î gibi gösterdiler. Yaralanan zatın kendinden aldığımız telgraftan kendilerine bahsettim. Bir iskemle ile yaralanmıştır dedim. Adanada mümessilleri olan bir zat bundan bahsettiği için, hayır efendim, onu bir jandarma neferi yaralamıştı dediler. Efendiler : bir türk kumandanı hiç bir vakit hakikati tahrif etmez. Kumandan vak ayı olduğu gibi tasvir etmiştir ve o vak a bir hakikattir. Benim, intihabat dolayısıyla idare âmirlerine bir emir vermiş olacağımı, idare âmirlerinin

lar. Aksini ispat ettim. Yine İsrar ediyorlar. Halyeknasak olan tarzı hareketinden anladığımı söylüyor- buki ben kendisine nazire olsun diye sizde her şey aynı suretle oluyor. Mitingler oluyor, arzuhaller veriliyor. Belki bu merkezden verilmiş bir emrin neticesidir dedim, bunu şiddetle reddettiler. Bana ait olan kısmı istidlal tarikile buldular ve emir verme masalını kırk defa tekrar ettiler, kendilerine istidlal tarikile atfolunan emri derhal reddettiler. Dürüst adamlar böyle şeyleri yapmazlar buyurdular. Kendilerine yakıştırmadıkları şeyi ne hakla başkalarına atfedebilirler, idare memurları kanunsuzda olsa amirlerinden aldıkları emirleri ifa ederlermiş (Haşa sesleri). Ben tahmin ediyorum ki ve katiyen eminim ki Fethi Beyefendinin Dahiliye Vekili ve hatta nazır olduğu zamanlarda dahi dahiliye memurları hiç bir vakit böyle hareket etmemişlerdir. (Bravo sesleri). Dahiliye memurlarının başına muhtelif devirlerde nasıl âmirler geldiğini bilmem. Fakat ben kendimi pek iyi bilirim. Ben bu memlekette kanunu hâkim kılmak, her yerde ve herkese karşı, hâkim kılmak için icra mevkiinde bulunuyorum. Antalyada bu hadise esnasında rey vermek, istihyal edilmiş. Efendim; belediyede toplanan vatandaşlar arasında reyini evvelden kullanmış zevatta vardı. Hatta efendim belki yarısı bunlardan ibaretti. Kendilerine safdil demedim. Aldıkları her habere kolay inanıyorlar dedim. Bu hadise de sözüme bir delil değil midir.

Fethi B. (Gümüşane) — Demek ki diğer nısfı rey vermemiş. Bunlara niçin rey verilmiyorda dağıtılıyor.

Dahiliye Vekili B. (Devamla).— Arkadaşlar; hepimiz tekrar tekrar söyledik. Ben raporlar okudum. Hakikati yine anlatamadım, elimden ve dilimden geldiği kadar her şeyi size vesikalarile anlatmak istedim. İsrar buyuruyorsunuz anla-

mak istemiyorsunuz, ben bundan daha fazlasını yapamam arkadaşlarımdan birisi ile mutabık kalamadığınızı söylemişsiniz. Galiba asıl mutabık kalamadığınız cihet hakikat olacaktır. Kendi isimlerinden bahis buyurdular. Tabii zati meseledir, tekrar etmek istemem yalnız aceba tek reye ne kadar ehemmiyet veriliyormuş ki Fethi Bey reylerini hassatan ayırmışlardır. Çünkü kendilerine en yakın olan bir zatin şüphesiz Serbest Fırka lehine verilen reyi kabul edilmiş fakat Fethi Beyin reyi Fethi Beyin reyi olduğu için kabul edilmemiş. Aceba Fethi Beyin reylerinin diğer vatandaşlarının reyinden fazla bir haysiyet, bir fazilet ; bir kuvveti mi var yoksa Zati Alilerinin reyi kırk arslan kuvvetini mi haizdir ? (Handeler).

Hem demokratım diyorlar hem de reylerine diğer vatandaşlarınkinden fazla bir kıymet izafe ediyorlar. Vakia liberallik daima demokratlık değildir. Eğer Fethi Beyin reyinden hatta mütalelarından itirazlarından, tenkitlerinden çekinmeseydim kendi fırkamız tarafından meb'us yaptırarak karşımıza muhalif olarak çıkarmazdık. (Gürültüler).

Fethi B. (Gümüştane) — Sayenizde oldu.

Şükrü Kaya B. (Devamlı).— Halk Fırkasına mensup müntehiplerin reyi ile olmuştur. Fethi Beyefendi nutuklarının sonunda benim el birliği ile takbih edilmekliğimi teklif buyurdular. Takbihin manasını af edersiniz anlıyamadım. Ben bir mektep çocuğu değilim ve siz de bir inzibat komisyonu değilsiniz zannederim (Handeler). Nasıl takbih edileceğim ve ne diye takbih edeceksiniz ? anlıyamadım. Ben Fethi Beyefendinin kendisinin bilmiyerek aldığı ve yahut kendisine haber verilmeden fırkaya giren zevatın demogojisinden şikâyet ediyorum. Şimdi de burada kendilerinin bilhassa bunu yaptıklarından şikâyet edeceğim.

.....

Efendiler. İntihabat bitti ve muamelât kanun dairesinde geçti, şimdi benim Meclisi Aliden istiyeyeğim şey intihabat esnasındaki dürüst icraatını ve beyanatım hakkında itimadınızı talep etmektir. Eğer arkadaşlarımlın daha soracakları sualleri varsa, hepsine birer birer ve şimdi cevap verebilecek vaziyetteyim. Bütün dosyalarım buradadır. Fakat Meclisi Âliyi daha fazla iz'aç etmek istemiyorum. Eğer Fethi Beyefendinin de daha bir şeyleri kalmış ise emirlerimdeyim. Yalnız benim de kendilerinden bir ricam var. Hakikatlara inansınlar.

—

Aramızdan ayrılanlar

Elâziz Valisi Fahri Bey

vefat etti

Elâziz Valisi Fahri Bey vazife ifası için Vilâyet Mülhakatından Nazimiye kazasından Çarsancak kazasına gelirken yolda üşüterek hastalanmış ve celbedilen etibba marifetile müdavat icra edilmekle beraber Vilâyet merkezine nakline lüzum görülmüş Ve nakil esasında 22 Teşrinisani 930 da sedye üzerinde kendi kendine oturmak istediği sırada vefatı vuku bulmuştur.

Mumaileyhin vefatı meslekdaşları arasında derin teessürlerle karşılanmış ve Reiscümhur Hazretlerinin refakatlerinde Samsun'da bulunmakta olan Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey bu teessürü şu telgrafla bütün Vilâyetlere tamim eylemişlerdir:

**Elâziz Valisi
Merhum Fahri Bey**

« Elâziz Valisi Fahri Beyin mühim bir vazifenin ifası için Çarsancak'ta bulunduğu bir sırada ve vazifesi başında vefat ettiğini teessürle öğrendim. Mumaileyh âlâ tahsilini yaptıktan sonra memuriyet hayatı sây ve gayret ve fedakârlıkla temayüz ve muvaffakiyetlerle tetevvüç etmiş bir kudretli idare recülü idi. Millî cidalin ve istiklâl harbinin en şiddetli ve buhranlı zamanlarında vatani ve milleti için büyük feragat ve liyakatle çalışmış kıymetli ve hamiyetli bir türktü.

Bulduğu idare memur ve amirliklerinde de bilgisile, görüşüyle ve şuurlu vazife aşkile çalışarak memleketine müsbet ve müsmer hizmetler etmiştir. Bilhassa Hakkâri Vilâyetleriyle Elâziz Vilâyetlerindeki muvaffakiyetli mesâisini takdirle, teşekkürle yad etmek benim için bir borçtur. Vazifesi uğrunda ve vazifesi başında vefat eden Fahri Beyin aziz hatırasını tebcil ederek kıymetli arkadaşlarına, bu erken ölümle eleme düşen bütün arkadaşlarına teessür v« taziyetlerimi arz ederim. »

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Merhumun ziyamdan mütevellit teessüre fahrî hemşerisi bulunduğu Bolu'lular Vekâlete çektikleri şu telgrafla iştirak etmişlerdir :

Dahiliye Vekâletine :

« Muhterem hemşehrimiz Elâziz Valisi Fahri Beyin ziya ebedisi münasebetile memleket namına arzı taziyet eyleriz efendim. »

Belediye Reisi

Vasıf

İdare — 10

Merhumun Tercümei hali

Ahmet Fahrettin Bey Hacı Cemal Efendinin oğludur. 304 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Rüşdî, İdadi tahsilini ikmâlden sonra Hukuk mektebine girmiş 327 senesinde şehadetname almıştır. Devlet hizmetine Karyot kazası bedayet mahkemesi reisliği ile dahil olmuş ve Gerekene, Şirvan kazaları mahkeme reisliklerinde, Büyükdere, Taksim, Kasımpaşa Polis merkez memurluklarında, Hopa, Havza, Aziziye kaymakamlıklarında, Denizli, Bolu mutasarrıflıklarında, Samsun, Hakkâri ve Elâziz valiliklerinde bulunmuştur.

Üç aylık Kaçakçılık vakaları

**Temmuz, Ağustos, Eylül aylarında
vilâyetlerde vukubulan kaçakçılık
vakalarının hülâsasıdır**

1. — Çankırı, Aksaray, Erzincan, Hakkâri, vilâyetlerinde kaçakçılık vak'ası olmamıştır.
2. — Konya, Adana, Mersin, Van, Elâziz, Mardin, Siirt, Urfa, Bayazıt, Gazi-Antep, Balıkesir, Bilecik, Afyon vilâyetlerinden rapor gelmemiştir. Vürutlarında ayrıca takdim edilecektir.
3. — Elli Vilâyette vukubulan kaçakçılık vak'a faillerinin % 98 i derdest edilip ciheti adliyeye tevdi edilmişlerdir.
4. — Müsadere edilen eşya ve sairenin miktarı berveçhi ati derç edilmiştir.

Siğara-kâğıdı:		Hayvan :	Adet	42
Varak	16.603.871	İpenkli Men.	Adet	4
Cibre : K.	14.693	Soma :	Kilo	37
Çam-ağacı :	Ad. 2.188	Sakız :	Kilo	2

İskambil-kâğıdı: Deste	101	Manifatora	Kilo	32
Kopye- kâğıdı: Varak	3867	Kumaş :	Metro	15
İmbik : Adet	32	Ceket :	Adet	23
Çakmak taşı : Adet	405	Sabun :	Kilo	1
İpekli çorap: Çift	112	Havan :	Adet	31
Asker siğarası: Paket	247	Rakı :	Kilo	.800
Bıçak : Adet	16	Kömür :	Yük	4
Bulgar siğarası: Paket	15	Şeker	Kilo	3.466
Eşyayı muhtelif : Parça	153	Tuz :	Kilo	75
Yelek : Adet	30	Anason :	Kilo	31
Kahve : Kilo	8	At :	Adet	54
Tütün : Kilo	9.580	Atkı :	Adet	38
Şarap : Kilo	603	Silâh :	Adet	14
Oduun : Kantar	940	Çakmak :	Adet	64
İspirto : Kilo	114	Mumlu kibrit : Kutu		53
Katran : Teneke	15	Kefiye :	Adet	20
Esrar : Kilo	69	Pirinç :	Kilo	23

1. — Konya, Adana, Mersin, Van, Elâziz, Mardin, Siirt, Urfa, Bayazıt, Gazi-Antep, Balıkesir, Bilecik, Afyon vilâyetlerinin temmuz, Ağustos, Eylül aylarına ait kaçakçılık vak'alarının hülâsasıdır.

2. — Vuku bulan kaçakçılık vak'a faillerinin % 98 i derdest edilip ciheti adliyyeye tevdi edilmişlerdir.

3.— Müsadere edilen eşya ve sairinin miktarı berveçhi ati derç edilmiştir.

Sigara Kâğıdı		Çakmak :	Adet	10
Varak 875.893		Ceket :	Adet	5.133
Tuz :	Kilo 2.489	Kaşık :	Adet	1.804
Çay :	Gram 125	Otomobil :	Adet	2
Arpa :	Kilo 40	Mecidiye :	Adet	1
Cibre :	Kilo 12.290	Fişenk :	Adet	28
Odun :	Kilo 7.275	Beygir :	Reis	28
Asker sigarası: Paket 23		Dana :	Reis	1
Bıçak :	Adet 8	Üzüm :	Kilo	36
Çakmak taşı :	Adet 574	Sabun :	Kilo	784
Çorap :	Adet 330	Kahve :	Kilo	1
İpekli mensucat:	Kilo 221	Buğday :	Kilo	4.271
Yünlü mensucat:	Kilo 120	Rakı :	Kilo	721
Pamuklu mensucat:	K. 746	Kibrit :	Kutu	7.642
Ester :	Reis s 2	Esrar :	Gram	15
Koyun :	Reis 507	Havan :	Adet	6
Keçi :	Reis 153	İmbik :	Adet	23
Şeker :	Kilo 8.078	Fanila :	Adet	9
Tuz :	Yük. 17	Keten :	Metre	1.950
Kıma :	Gram 900	Altın :	Adet	1
Tütün :	Kilo 731	Mavzer :	Adet	3
Gaz :	Kilo 699	Barıt :	Kilo	1
Kömür :	Kilo 1.104	Öküz :	Reis	8
Kolonya :	Şişe 2	Merkep :	Reis	39

Belediyelerimiz
ve
Reye iştirak eden müntehipler

Yeni belediye kanununun ilk tatbiki münasebetile, mecmuamız makineye tevdi edildiği ana kadar malûmat alınan 54 vilâyetten intihaba iştirak eden kadın ve erkek müntehip adedile bu vilâyetlerde mevcut belediye miktarını gösteren hülâsayı berveçhizir derç eyleyoruz:

Vilâyetin ismi	Vilâyette mevcut belediye adedi	Reye iştirak eden kadın miktarı	Reye iştirak eden erkek miktarı	Yekûn
Adana	5	2658	4181	6839
Afyon	8	832	4745	5577
Aksaray	7	1172	2134	3306
Amasya	4	1144	2987	4181
Ankara	14	4128	12435	16563
Antalya	9	2170	3573	5743
Artvin	5	575	736	1311
Aydın	12	4585	7137	11722
Balikesir	18	6543	13444	19987
Bilecik	7	2634	3364	5998

Vilâyetin ismi	Vilâyette mevcut belediye adedi	Reye iştirak eden kadın miktarı	Reye iştirak eden erkek miktarı	Yekûn
Bolu	6	2363	2985	5348
Burdur	5	1386	3217	4603
Bursa	11	19605	11194	30799
Cebelibereket	5	453	2424	2827
Çanakkale	10	3458	4258	7716
Çankırı	5	823	1731	2554
Çorum	6	2753	2568	8221
Denizli	19	2684	7001	9682
Diyarbakir	6	299	2367	2666
Edirne	5	3868	5409	9277
Elâziz	11	324	1793	2117
Erzincan	7	117	1579	1696
Erzurum	7	1519	3013	4532
Eskişehir	4	2627	2392	5019
Gazi-Antep	4	425	8426	8851
Gireson	4	1310	1959	3269
Gümüşane	5	368	1949	2017
İçel	4	978	1184	2162
Isparta	9	4397	6106	10503
İzmir	26	21370	30848	52112
Kars	8	1244	2191	3435

Vilâyetin ismi	Vilâyette mevcut belediye adedi	Reye İştirak eden kadın miktarı	Reye İştirak eden erkek miktarı	Yekûn
Kastamonu	8	1862	3832	5694
Kayseri	9	5258	7636	12893
Kırklareli	7	2946	3302	6243
Kırşehir	6	889	2187	3076
Kocaeli	9	4938	5551	10489
Konya	22	8214	10999	21213
Kütahya	9	6472	7898	14370
Malatya	12	563	4587	5150
Manisa	12	2926	7120	10046
Mardin	9	1250	4516	5766
Mersin	2	1936	3533	5276
Niğde	14	3240	7794	11034
Ordu	4	350	1753	2103
Rize	5	328	2483	2811
Siirt	7	555	3506	4061
Sinop	4	358	1463	1821
Sivas	9	551	3213	3764
Şebinkarahisar	5	722	1262	1984
Tekirdağ	7	2267	4604	6871
Tokat	7	1333	4369	5702
Trabzon	6	823	2760	3583
Yozgat	6	741	2363	3104
Zonguldak	5	1840	3218	5053

Son Belediye intihabatında
Belediye reisi intihap olunan
Zevatın Esamisi

Adana	Turhan	Bey
Afyon Karahisar	Hüseyin	>>
Aksaray	Hadi	>>
Amasya	Hilmi	>>
Antalya	Hüsnü	>>
Artvin	Kaydi	>>
Aydın	Emin	>>
Balıkesir	Naci	>>
Bursa	Nazifi Şerif	>>
Bilecik	Ali Vehbi	>>
Bolu	Vasıf	>>
Burdur	Fahri	>>
Cebelibereket	Ferit	>>
Çanakkale	Nazım	>>
Çankırı	Sait	>>
Çorum	Veli	>>
Denizli	Mustafa Naili	>>
Diyarbakir	Gafur	>>
Edirne	Ekrem	>>
Elâziz	Hurrem	>>
Erzincan	Hakkı	>>
Erzurum	Seyfullah	>>
Eskişehir	Kâmil	>>
Gazi Antep	Mehmet Ali	>>
Giresun	Hüseyin Tahsin	>>
Gümüşane	Süleyman	>>
İçel	Sami Rıza	>>
Isparta	Hilmi	>>

İzmir	Sezai	>>
Kars	Kenan	>>
Kastamonu	Hilmi	>>
Kayseri	Necmettin	>>
Kırklareli	Şevket	>>
Kırşehir	Ziya	>>
Kocaeli	Kemal	>>
Konya	Şevki	>>
Kütahya	Etem	>>
Malatya	Mustafa	>>
Manisa	Ali Rıza	>>
Maraş	Tevfik	>>
Mardin	Yahya	>>
Mersin	Mitat	>>
Muğla	Hüseyin	>>
Muş	Kamil	>>
Niğde	Mustafa	>>
Ordu	Rıfât	>>
Rize	Hakkı	>>
Samsun	Ahmet	>>
Siirt	Hacı Hamza	>>
Sinop	Aptullah	>>
Sivas	Hikmet	>>
Şebın Karahisar	Rüştü	>>
Tekirdağ	Ekrem	>>
Tokat	Şevki	>>
Trabzon	Temelnućumi	>>
Urfa	Celâl	>>
Yozgat	Yusuf	>>
Zonguldak	Sabri	>>

Gayri Resmî Kısım

İsviçre

Amme hukuku esasatı

Müellifi :

Albert Affolker

Mütercimi

M. Atıf

Birinci kısım

Umumî Mütalaat

I — Hükümete göre ittihat

1.— Hükümet

Hükümet bir cemiyettir ki üç esası ihtiva eder: Bir halk, bir öüke ve bir Ali kuvvet. Maahaza hükümet mefhumundan yalnız âli kuvvet dahi anlaşılır.

Hükümet mefhumundan ister bir cemiyet veya sadece âli bir kuvvet anlaşılınsın, hükümet hukuku beşere malik (droits des gens) bir şahsiyettir. Bu sıfatla diğer hükümetlerde müsavi şerait dahilinde münasebatta bulunur.

Cemiyet manasıyla hükümet kezalik hukuku hususiyeye malik ve serveti umumiyyeye sahip bir hükmi şahsiyettir. Hükümetin hukuku hususiyesi kendisiyle münasebette bulunduğu hususî eşhastan hukukî vaziyet itibarile daha üstün değildir.

Amme kuvveti mali mükellefata «droits patrimoniaux» mevzu teşkil etmez. Fakat neşrettiği kanunlara istinaden o sekensesinden bazı mükellefiyetler talep eder (vergi ve rüsum) ki bunlar hükümet hâzinesine yatırılır.

O diğer taraftan efrada bir takım tazminat borçludur. Hidematı mahsusa karşılığı olarak (maaşat, ücret, yevmiyeler ve saire).

Muayyen fedakârlıklar için (istimlâk halinde tazminat) yahut gayri muhik olarak hürriyetten mahrum edilmek halinde (makbul sebep olmadan tevkif edilen yahut gayri muhik olarak mahkûm olunan eşhas için). Bu tazminat hükümet hâzinesinden verilir.

Yahut daha sade olarak dinebilirki, hükümet hâzinesi alacaklı veya borçludur, ve bu suretle ona âmme hukukuna malik bir şahsiyet izafe edilirki bunun ismi hazinei maliyedir «fise». Amme kudretinde takip edilen maksatlar federal teşkilâtı esasiyesinde berveçhi ati sayılmıştır.

Dahilde sükûnet ve intizam ; umumî refahın artırılması, ve haricin hücumuna karşı umumî himaye.

.....

Hükümetten bir cemiyet manası kastedilince ölke hükümetin mütemmim cüzüdür. Eğer hükümetten amme kuvveti anlaşılırsa ölke onun bir şeyi eşyasıdır.

2.— Teşkilât

Aynı derecede hem diğer sultalar «autorites» hem de vatandaşlar üzerine meşru surette amil salâhiyetlerden müteşekkil olması itibarile hükümet bir takım noktalardan uzvi vücutların dahili hayatına benzer. Tekmil vücudun normal hayatım muhafaza için dahili uzuvlerin tabiat kanunlarına tevfikân hareket etmesi gibi, hükümet uzuvları hukukî ahenkdar bir teşriki mesai ile hareket etmek mecburiyetindedir. Harici âlemlerle münasebetleri tanzim eden vücudun uzvi yani baş, kendi iradesinin amelile bütün vücudu müteessir ettiği gibi, salâhiyettar makamın beyanı da hariçte heyeti umumiyeyi ifade eder.

Beşeri cemiyetler hayatının uzvi hayata bu benzeyişi iradei cüziyeye değil belki zaruretlere istinat eder. Beşeri bir cemiyeti başka surette meydana getirmek mümkün değildir. Bazıları bir makineye müşabehetten bahsetmişlerse de müşabehet doğru değildir. Çünkü makine kuvvetle beslemek ve harici bir iradenin müdahalesile sevk olunmak mecburiyetindedir; halbuki tabii uzviyette ve beşeri cemiyette bütün dahilî hayatı ve harıcla münasebatı tanzim eden dahilî kuvvetlerdir. Ancak makineye müşabehetin doğru bir ciheti vardır ki o da şudur : Cemiyetin teşkilâtı serbestir. Halbuki uzvi tabiatın teşekkülâtı kımıldanmaz bir surette sabittir.

3.— Amme kuvveti ve hakimiyet

Amme kudreti ancak kendi kısımları arasında dahilî rabıta bırakılmak şartile taksim ve tefrik olunabilir.

Amme kudretinin teşriri kuvvet, adli kuvvet ve İdarî kuvvet olarak taksimi ifade ederki bu son ikinci kuvvetler müttahiden hareket etmek ve birinciye tabi olmak mecburiyetindedirler.

Kuvvetlerin ayrılması piresibi federal teşkilâtı esasiyesinde sarahaten tespit edilmiş değildir. Fakat umumî surette orada tatbikata konmuştur.

Maazalik teşrii kuvvet bazı adli ve İdarî işleri gördüğü gibi diğer taraftan federal meclisi (conseil federal) sadece İdarî bir nüfuz ve kudrete malik değildir, o aynı zamanda mahdud Adli salâhiyetlerle de maliktir.

Amme kuvvetinin kendi zati teşkilâtı vardır. Bu tarzdan muhtelif kuvvetler doğarki bunlar her zaman birlik kalırlar, meselâ halkın intihap ve rey vermek kuvveti, halkın temsil kuvveti, hükümet etmek kuvveti, mahkemelerin küveti, idarî kuvvet. Kuvvetleri temsil eden ya eşhastır (Meselâ hükümdar, Vilâyet reisi, Hakim münferit ve saire) yahut heyetlerdir (İntihap heyeti, parlamento, Direktüvar, Mahkemeler).

Bu mümessillere uzuv (organe) tesmiye olunur. Bunlar amme hukukunun şahıslarıdır. Ve hukuk ve vecibeleri haizdirler (salâhiyetler).

Kezalik meselâ kommünler gibi muhtariyeti haiz olup kendi kendilerini idare eden ve bazı umumî hizmetleri gören cemiyetleride uzuv telakki etmek icabeder.

Hakimiyet Şu suretle tarif edilebilir: lke üzerinde en yüksek kuvvet olan amme kuvveti. Hakimiyetin bir haricî ve bir dahilî manzarası vardır. Haricî hakimiyet diğer hükümetler karşısında istiklldir. Ve hukuku dvelde müsavat hukukunun esasını teşkil eder. Dahilî hakimiyet, hükümeti diğer bütün içtimai kuvvetlerin hakimi kılar (kilise kuvveti, aile kuvveti ve saire) Dahili hakimiyet bütün mme kuvvetine nufuz eder, ve bunun gibi taksim olunabilir. Diğer kısım kuvvetlere emir vermek hakkını haiz olan amme kuvveti akşamına yani diğer amme uzuvlerinin salhiyetlerini tanzim salâhiyetine dahi hakimiyet tesmiye olunur. (Salâhiyetlerin salâhiyeti) müvacehesinde hakimiyet gayrı kabili teksimdir. Ve ancak yegane li teşrii kuvvete aittir. Bunun mevzuu hükümeti mutlakada prens, ve halis demokraside hakdır; bu iki mnteha arasında muhtelif tenevvler mevcut olduğu gibi binnefs bu sıfatın kendisinde namütenahi surette deđiŐir. MeŐruti hkmdarlıkta kuvvetin mevzuu hükümdar ve dolayisile hakdır. Mttehit hkmette (konfederasyon) mevzular halk ve kantonlardır.

4.— Hükümetlerin ittihadı ve ittihadı hükümet

İlmen kabul edilmiş tettebuata göre İsviçre Hkmati müttehidesi ittihadı bir hükümettir, (etat federatif). Bu hükümet 1848 senesinde hükümetler ittihadından (confederation d'etats) doğmuştur. Netekim evvelce Őimal amerika ittihadı hükümeti bir Hükümetler ittihadından ve Almanya imperatorluğunun da muhtelif hükümetler arasında müesses ittihadı münasebetten ıkdığı gibi.

Umumî surette kabul edilmiş fikre göre bir ittihat (confederation) birleşen hükümetler arasındaki mukavelevi münasebetten başka bir şey değildir. Bu birleşen hükümetler tamamen hakim kalırlar. İttihadın ne şahsiyeti nede merkezi kuvveti vardır. Fakat bu görüş tarzı ne ittihadın birleşen hükümetleri bağlayan muahadeler akdinin nasıl mümkün olduğunu; ne muayyen salâhiyetleri havi olan bir merkezi teşkilâtın, ne de merkezi hâzineye malik bir idarei mailenin mevcudiyetini izah eder.

Müteaddit muharrirler kabul ederler ki hükümetlerin ittihadı sadece mukavelevi bir münasebet değildir. Belki azası hükümetler olan bir cemiyettir, hükümetler arasında muahedeler yoktur. Belki kendilerine hakim olan bir teşkilâtı esasiye vardır, ve daha ileri gidilir. Ve bu cemiyette hükümet itlâk olunabilir. Bunun başlıca farik âlametleri şunlardır : Merkezî uzuv hükümetlerin meclisi ki (diète) muhtelif hükümetlerin murahaslarından tereküp eder. Bu meb'uslar aldıkları talimata göre rey verirler ; teşkilâtı esasiyenin yeniden tetkiki ve mühim tedbirlerin kabulü için ittifaki âra lâzımdır. Hakikat şudur ki muhtelif hükümetler merkezî hükümetin (l'état central) uzuvlarıdır. Fakat bu hükümetler hemen tamamı bir muhtariyeti (autonomie) haizdirler ; ve ittihat teşkilâtı esasiyesine (la constitution federale) muhalif olmamak şartile ecnebi hükümetlerle muahedeler akdedebilirler. Hükümetler ittihadının umumî kuvveti (umumî surette nazarı itibare alınmak ve buraya aza hükümetler ithal edilmek şartile merkezî kuvvetten ve hususî hükümetlerin (les états particuliers) umumî kuvvetinden tereküp eder. Bu bire müncer olmuş kuvvet tam ve kâmindir.

Salâhiyetlerin salâhiyeti (competence des competences) manasile hâkimiyet ancak merkezi kuvvete aittir. Ve-

.....

hususî hükümetlerin umumî kuvvetinde bu hâkimiyet yoktur. Fakat hakim uzvi tayin etmekle bu hususî hükümetler camianın (la communaute) işlerini sureti tammede sevk ve idare ederler.

Hemen umumî bir surette ittihadı hükümetler yalnız mukavelevi bir münasebet (rapport contractuel) gibi değil, bir cemiyet olarak mülâhaza edilir. Heyeti umumiyesi ile nazar edilince (aza hükümetlerde buraya dahil olduğu halde) muhakkak surette o bir hükümdür. Hükûmatı müttahideden atideki evsaf ile ayrılır: Hükümetler meclisi «la chambre des etats» yanında bir halk meclisi «chambre populaire» vardır. Hükümetler meclisinin kararında artık ittifakı ârâ lâzım değildir. Kuvaî merkezîyenin (autorite centrale) mukarreratı artık münhasıran aza hükümlere, değil belki yine doğrudan doğruya vatandaşlarda dahi tevcih olunur. Merkezî kuvvet mühim surette takviye edilmiş ve aza hükümetlerin muhtariyeti bu nisbette tenkis olunmuştur, kezâlik bunların ecnebi hükümetle muahede aktetmek serbestisi ehemmiyetli surette azaltılmıştır.

Aza hükümetler artık hakim «souverain» ve binnetice manayi mahsusile hükümet (l'etat) değildirler. Maazalik hükümetler meclisine, aza tayin etmek ve İsviçrede teşkilâtî esasiyenin yeniden tetkikine iştirâk eylemek suretile hakimiyetin icrasına «l'exercice de la souverainete» tesir icra ederler.

Hükûmatı müttahidenin ve ittihadi hükümetin aza hükümetleri, sadece muhtar uzuvlar «organes autonomes» telâkki edilmiyorsa bunları departmanlardan, distiriklerden, ve kommünlerden tefrik eden hususun ne olduğu suale şayandır.

Aza hükümetler merkezi kuvvetin tatbikine iştirak ederler, halbuki kazalarda ve kommünlerde hal böyle değildir. Aza hükümetler ecnebilerle muahede aktederler, halbuki bu hükümetin diğer teşekkülleri için memnudur. Onlar federal teşkilâtı esasiesinin kendilerinden sarahaten nez etmediği bütün salâhiyetleri muhafaza ederler, geniş bir muhtariyete «autonomie» malik olup mühim hükümet vazifesi ifa ederler, halbuki departmanlar, kazalar, ve kommünlerin mâlik oldukları şey teşkilâtı esasiyenin sarahaten kendilerine verdikleri salâhiyetlerdir.

5.— İsviçre ittihadı hükümetin teşekkülü

7 Ağustos 1815 tarihli misak «le pacte» İsviçreyi bir hükûmatı müttehede yapmıştır. Fakat mütezayit inkişaf at ittihadı «confederation» gayri kâfi kılıyordu. Gayri müsmir tepdili şekil tecrübelerinden sonra 1848 de diyet, ittihadı hükümet «etat federatif» esası üzerine bir teşkilâtın müzakeratına başladı. 1815 Federal misakının bütün hükümetlerin muvafakati alınmadan ilga olunabilmesi ve yerine yeni bir esasın ikamesi ve yahut tebdili şeklin bazı muhtelif Kantonların mukavemeti yüzünden ademi muvaffakiyete iktiramı ekseriya cayı sual oluyordu, bu hususta bir karar alınmazdan evvel, Diyet, Kantonların reylerini beyan etmesine intizar etmek istedi. Yeni teşkilâtı esasie «constitution» projesi 1848 de tespit edildi. Muvakkat ahkâmında tedvin edilen hükme göre kabul hakkında evvelâ Kantonlar fikirlerini söyleyecekler ve badehu Diyet, teşkilâtı esasiyenin mevkiî tatbika girip girmeyeceğini kararlaştıracaktır. Aranın neticesine

tevfikan yani 15 kantonla yarım kantonun (ki. 1.897.857 nüfusu ihtiva eder.) Teşkilâtı esasıyeyi kabul etmesine binaen Diyet buna kanun hüküm ve kuvvetini verdi.

Bu karara karşı bir çok muterizler çıktı. Bunların başlıcası, Uri ve Obwald Kantonlarından geldi. Diyetin 14 teşrinievvel 1848 tarihli bir kararı Kantonları meclisi millî «Conseil national» ve hükümetler meclisini «Conseil des etats» intihabını icraya davet etti, bu karar bütün kantonlarda icra edildi. Ancak «Uri, Obwald ve Nidwald» Kantonları kaydı ihtiyatı ile rey verdiler.

İntihabatın bilâ kaydu şart icrası lâzımeden olduğundan Millet meclisi «Le conseil national» ve hükümetler meclisi «le conseil des etats». Bu kantonların intihabatını tasdik etmemeğe karar verdiler. Buna binaen alâkadar Kantonlar yaptıkları kaydı ihtiyatıyı geri aldılar yeni teşkilâtı esasıyenin mevkiî meriyete girmesi Diyetin 12 Eylül 1848 tarihli kararile vukua geldi. Yani ne bir muahede nede muahedeye benzeyen hukukî bir akitle değil, teşriî bir kararla; bunda muvafakat sonradan inzımmam etmiş değildir. Belki yeni teşkilâtı esasıyeye muarız olan Kantonlar zimnen veya sarahaten bu kararın tekemmülüne iştirak etmişlerdir.

1848 in ittihadî hükümeti «etat federatif» âmme hukukuna göre hükûmatı müttehidenin «confederation» halefi olduğundan İsviçre hükûmatı müttehidesi hukuku düvel mevzuu noktasından değişmemiştir.

1848 Federal teşkilâtı esasıyesi, ikamet hakkına ve hukuku siyasiyeye müteallik ahkâm vaz'ı dolayisile 1865 de yeniden tetkik olunmuştur. 1872 de büsbütün yeniden tetkiki hususundaki bir tecrübe ademi muvaffakiyete uğradıktan sonra 21 kânunuevvel 1874 tarihinde yeni bir Fede-

rai teşkilâti esasîyesini halk kabul etti. Reyin neticesini beyan eden Federal kararının gününe izafeten bu 29 May is 1874 tarihini taşır. İşbu teşkilâti esasîye müteaddit defalarda ikmal ve tadil edildi. 1874 Federal teşkilâti esasîyesi hükümetin hukuku; «juridique» esasatını değiştirmeyerek 1848 de olduğu gibi bıraktı. Onun sadece verdiği netice ittihadı hükümetin esasta eskisinin aynı kalmak şartile inkişafıdır.

6.— Demokrasi, Aristokrasi, Monarş ve cümhuriyeti

Bir teşekkül Demokratik, Aristokratik yahut Monarşik ola bilir. Siyasî noktai nazaradan bu muhtelif şekiller arasında fark pek barizdir.

Bir teşekkül Demokratiktir, eğer halkın hâkimiyeti bilâ kaydüştart tahakkuk ederse yani halkın ekseriyetinin iradesi teşkilâtin «organisation ve hükümet vazâifinin ifasının unsurukatisini teşkil ederse, bu keyfiyet Meclisler tarikile ve halkın reylerini istimal suretile bilâ vasıta vukua gelebilir: Bu vaziyette saf bir Demokrasi müvacehesindeyiz. Yahutta halkın temsil edilmesi suretile bilvasıta olur. İsviçrede gerek ittihadta «Confederation» gerek Kantonlarda iki şekil mevcuttur ve saf Demokrasi temsili Demokrasi ile karışır.

Aristokrasi mazide muhtelif Kantonların lehinde müessir olmuş meşrutî bir şekil olmak üzere ancak tarihi bir kıymeti haizdir. Aristokraside muayyen bir vatandaşlar sınıfı münhasıran halk hakimiyetini ellerinde tutar. Eğer hükümet kuvvetinin bir prensten, kıraldan ve hükümdardan sudur ettiği mülâhaza ediliyorsa burada Monarşi vardır. Filhakika

bu hal mutlak denilen Monarşilerde tecelli eder. Monarşilerin ekseriyeti azimesinde Monarkın kuvveti Parlemtentonun hukuku ile meşrutî surette mukayyettir. Burada Siyasî merkezi siklet noktası mevkiini, değiştirmiştir, öyleki Parlemtentonun kuvveti dayandığı yerde Monarşi zahirden ibaret bir kırallık haline düşer.

Bu gün artık Cumhuriyet «republique» ile kast olunan mana sureti umumiyede hükümet değil, belki vatandaşlara siyasî ehliyyette müsavati kabul eden demokratik esasata müstenit bir hükümettir. Maamafih Aristokratik Cümhuriyetler dahi mevcutturki asrî Demokratik Cümhuriyetlerden, siyasî mevzuda hukukî ehliyyetin cüzice tevessüü ile tefrik edilir. Monarşi siyasi hukukta büyük bir ittisa arzedererek cumhuriyete bile yaklaşabilir. Fakat biz orada daima vazifei âliyyi ele geçirmek iktidarile mücehhez hanedanlar buluruz. Hususî hukuku ehliyyetle umumî hukukî ehliyyet arasındaki bu tezettadır ki Monarşi ile Cumhuriyet arasındaki fark tevazzuh eder.

Bizim Federal teşkilâti esasiyemiz. Demokratik şekli, cümhuriyeti, temsili şeklinden ayırır. Fakat zan etmemelidirki bu muhalefet temsili Cumhuriyetle sureti umumiyedeki Demokrasi arasında bir tezat vücade getirmek ister.

Teşkilâti esasiyemiz sadece safî Demokrasiyi temsili Cumhuriyete karşı koymağı kasteder. Onun Demokratik şekilden bahsettigi zaman istihdaf ettiği şey bilhassa havali meclisleridir.

Teşkilâti esasiye teşkilâtına malik olan ve Parlemtentosu hem teşriyata ve hem idarei mâliyyeye bakan her hükümet teşkilâti esasiyevi «constitutionnel» bir hükümettir. Cumhuriyet daima ve Monarşi ise kardelen köyledir. Hukukî hükû-

metten «rechtstaat» bu gün kastedilen mana vatandaşları, kendilerine karşı kuvvei idariyenin yapacağı ifratlardan, korumakla mükellef Adli uzuvlara malik bir hükümettir.

Asrî hükümet Cümhuriyet ve Monarşi olsun birer hukukî hükümettir. (l'etat de droit).

7.— Hükümetin iradesi

Hükümet kuvveti irade (la volonte) ile mücher bir kuvvettir. Hükümetin iradesile âmme kuvveti aynı mefhumlardır. Bu iradenin bir haricî ve bir dahilî manzarası vardır.

Haricî irade, hukuk düvelde ve hukuku hususiyede câridir.

O uzuvlarla ifade olunur. Fakat hukuk düvele ve hukuku hususiyeye müteallik mukavelâtın akdında bu uzuvların beyanları Hükümet namına yapılır. Dahilî irade teşrii, adli ve İdarî iradelere taksim olunur. Bu irade ahvali mahsusada uzuvların iradesile izhar olunur ki bununda ifadesi kararnamelerdir. (Les decrets) uzuv iradesini kendi namına tecelli ettirir. Hükümet namına değil.

Bir uzuvun iradesinin (yahut kararının, acte) her tecellisi bilzarure iki esası ihtiva eder. Karar ve (gönderme ve neşri suretile) alâkadarlara tebliğ; bu iki iş arasında kaideten tahriri gönderme (promulgation).

Uzuvların kararları (les actes) ancak bu uzuvlar bunu yapmağa salâhiyettar iseler muteberdirler. Muteber kararlar kanun kuvvetindedirler ve sulta teşkil ederler.

.....

Nassî kanun kuvveti (force de loi formelle) ve maddî kanun kuvveti (force de loi naturelle) ayrı ayrıdır. Birincisi şunlara ayrılır: hükmü mukaddem bütün kararları lağvetmek olan nasih kuvvetki (force derogatoire) hükmü (mukaddem ve muhalif bütün kararları fesh etmektedir icrai kuvvetki (force executive) âmme kuvvetlerinden gelen tazyika istinat eder. Salâhiyet kuvvetiki (force declinatoire) daha yüksek yahut müsavi surette nasih kuvveti havi olamayan bütün son kararlara karşı kor. Maddî kanun kuvveti ki buna kat i kuvvet (force decisoire) dahi diye biliriz. Karara temas eden bütün eşhasa münderecatına tebaiyet mecburiyet tahmilinden ibarettir.

Nasih kuvvette ya teşekküli (constitutive) yahut beyani (declarative) mahiyetindedir. Teşekküli kararlar (actes constitutifs) yeni huhukî münasebetlerin teşekkülüne esas olmağa yarar. Beyanî kararlarda (actes declaratifs) bazı adlî hadisatı isbat için sultayı haizdir.

Nasih kuvvet ve maddî kuvvet birbirine tabidirler. Bunlardan biri sukut ederse diğeri de aynı suretle müfsehis olunur.

II. — Hükümetin hukuku

8— Hükûmet ve hak

Amme kuvvetine hukukun ne olması lâzım geldiğini salâhiyetle tayin etmek vazifesi düşer. Yegâne menbai ahlâk ve halkın tabayii (le caractere) olan hukuk sarahatten mahrumdur. Ve teşriyat (legislation) tam olmak için muayyeniyete girmelidir.

Vazii kanunun (legislateur) sözlere tefsir edilmelidir. Tefsir hakkında muhtelif kaideler vardır. Hakim olan fikir ilk merhalede metnin manasında tevakkıftır. Eğer bu kâfi derecede vazih değilse tefsir kanunun vazinin arzusunu keşif ve istihraç etmeğe ceht eylemelidir. Doğrudur ki kanun vazii muhtelif amillerin bir mürekkebidir. Fakat umumî surette metnin manasını onu teklif edenin maksadına irca etmek mümkündür.' ,

Çünkü kabul etmek lâzımdır ki bir teklif onun sahibinin kast ettiği mana ile kabul olunmuştur.

Doğrudur ki kanun vazii işlediği' mevzuu mutlak bir mükemmeliyet ile meydana koyamaz. Kanunlar daima noksanlık arzederler, ve bunlar içtimai ve ahlâkî tekamülden doğan kaidelerle ikmal edilmelidirler.

Bu kaideler bilhassa tatbikata geçdiği vakit taamülî hukuk (droit coutumier) namını alırlar. Bu hukukun sultasını âmmeye kudretinin iradesine irca etmek lâzımdır. Amme kuvveti bilir ki kanunlar bütün vaziyetleri evvelden göremezler. (Ve beklerler ki uzuvlar beşerî akli selimden hüsnü niyetten ve hakkaniyetten mühlhem olarak bu noksanı doldursunlar.

Hattâ denebilir ki mademki kanun vazii beşerî hayatın mütemadiyen değiştiğini biliyor o halde kendi kararlarının eskিয়েক tādile uğrayacağını veya yerine başka hükümler kaim olacağını o evvelden derpiş etmiştir. Bu keyfiyet teamülî hukukun nasih kuvvetinden bahs etmeye müsaade eder.

Hukukun şe'niyeti (la realite) kendi sultasında müstekardır. Hukukun sultası iki âmilin mevcudiyetile meşguldür. Dahilî âmil, kanaati vicdaniye (la conviction) haricî âmil, ademî tetbik neticesinde doğacak mahzurlardan ve takibattan korkmak.

9.— Hukuk ve siyaset

Hukuk tesbit edilüpte sultayı iktisap edince yeni inkişafı yeni vazifelerin yaradılmasını ve bilnetice yeni bir hukukun teessüsünü istihdaf eden siyaset arzi vücut eder. Siyaset evveleminde hükümetin dahilinde icrai amel eder. Bu siyasete dahilî politika (politique interne) denir.

Siyasî zaruretlerden ve vazifelerden bahs olunur. Bunlar başka ve yeni adlî teşkilâta müteveccih gayretlerdir. Politikaya bir fırkalar politikasıdır. Yahut bir sultalar politikasıdır. Siyasî fırkalar az çok halkın mahdut cüzlerinden teşekkül ederki, onlar muayyen vazifelere bağlıdır. Bu vazifelerin tahakkuku halkın ehli mümessillerinin intihabile ve rey vermekte muayyen bir vaziyetin kabulüle aranır.

Sultaların siyaseti yeni fikirlerin filiyat mevkiine koymak teşebbüsile tezahür eder. Hükümet ve parlamento sultaları siyasî sultadır. Mahkemeler ve aşağı derecedeki İdarî makamlar bunu haizdirler. Haricî politika, Hükümetlere Devlet olarak işgal ettikleri vaziyette temas eden meselelere müteallik hükümetin vaziyetidir.

Politika tecrübeli mutazammın olduğundan onun bir san at (art) olduğunu söylerler; politikanın umumî prensiplerinin sistemi bir ilim (science) teşkil eder.

10.— Amme hukuku

Biz konfederasyon hukukunun heyeti umumiyesini kendi esasları dahilinde tetkik etmiyoruz, yalnız tetkik ettiğimiz ceza hukuku bizim, usulu muhakemat hukuku ve kanton âmme hukuku müstesna olmak üzere İsviçre âmme hukukudur, (droit public suisse) bu mahdut manasile âmme hukuku hükümetin teşkilatını (sultaların salâhiyetini) ve sultalara karşı vatandaşların hukukunu tanzim eden hukukun bir kısmıdır.

Amme hukuku teşkilâti esasiye hukuku (droit constitutionnel) ve hukuku idare (droit administratif) olmak üzere ikiye ayrılır. Katiyet noktai nazarından bunları tekzib kolaydır. Teşkilâti esasiye ile tedvin edilen hukukun mecmuuna teşkilâti esasiye hukuku, ve hükümetin esas prensiplerinin fiiliyata vazetmek tafsilâtını tayin eden hukuka, hukuku idare tesmiye olunur. Bu hukuk kanun ve nizamlarla tedvin olunur.

Maddî noktai nazardan fark şu suretle tebyin olunabilir: teşkilâti esasiye hukuku, teşkilâtin büyük hatlarını tesis, teşriiyatı (la legislation) tanzim ve idare ile adaletin esas prensiplerini tesbit eder; velhasıl umumî şumuli haiz ahkâmı esasiyeyi tesis eyler. Hukuku idare, idarenin (administration) teferruatını tanzim eder. Hukuku idarenin kaideleri teşkilâti esasiye hukuku gibi hukukî düsturlardır. (Normes juridiques) idarenin sadece teknik kısmına taalluk eden nizamnameler ve hukuku mahiyeti olmayan İdarî ahkâmdır.

Teşkilâti esasiye hukuki ve hukuku idare ile hukuku ceza arasındaki fark mutlak bir vuzuhu ihtiva etmez. Teşkilâti esasiye hukuku cezai mahiyette (d'ordre penal) esas prensipleri ihtiva edebilir. Bütün hükümetler teşkilâtlarının himaye ve temin için ahkâm neşrine sevk edilmişlerdir. Bu suretledir ki federal teşkilâti esasiyesinin 112 inci maddesi, konfederasyona karşı olan hıyaneti vataniyenin tenkilinden, federal makamatına karşı yapılan kıyam ve tecavüzün tenkilinden, federalin müdahalesini icap ettiren igtışaşın sebep veya neticesi olan siyasî cinayet ve cünhaların tenkilinden ve nihayet federal memurları tarafından irtikâp edilen cünha ve cinayetlerin tenkilinden bahseder.

Teşkilâti esasiyenin 55 inci maddesi ki matbuat hürriyetini temin eder; 65 inci maddesi ki siyasî ceraimden dolayı idam hükmü verilmiyeceğini tesbit eder. Konfederasyon gibi kantonlarında hukuk ceza hududuna tecavüz ettirmişlerdir.

Teşkilâti esasiye hukuku bundan mada usulu muhakemat hukukuna da iltisak peyda eder; kazai teşkilâta dair esas prensipler teşkilâti esasiye hukukunun bir kısmıdır. Federal mahkemesinin salâhiyetinin esasına müteallik kaideler, (federal teşkilâti esasiyesi madde 110 ilâ 114) kezalik federal kazai teşkilâtına müteallik kanunun ihtiva ettiği bu prensiplerin tevsii ve teşkilâti esasiyenin 58 ve 59 uncu maddelerinin tesbit ettiği hükümler ki kazayı tabiiye (jurisdiction naturelle) şahsi şikâyetlere karşı salâhiyettar olan kazaya ve deyin için hapsin ilgasına taalluk eder. Bunlar iki hukuk sahasına da müştereken şamilirdir.

Hukuku hususiye, istihdaf ettiği maksat farkından dolayı amme hukukundan ayrılır. Biri münasebatı hususiyeyi

.....

ve diğeri âmme münasebatını tanzim etmek ister. Mamafî konfederasyonun âmme hukukunda hukuku hususiyeye tecavüz eden esas prensiplere tesadüf ederiz. 39 uncu maddenin tedvin ettiği bankonot çıkarmak hakkının takyidi, ahvâli medeniye teşkilâtı, 53 ve 54 üncü maddelerin bahsettiği evlenme hukuku, 56 ncı maddenin bahsettiği cemiyet teşkil etmek hakkı, ve 62 inci madde ile temin edilen vefâ hakkı (le droit de retraite) ile haricî poliçenin (traite foraine) ilgası bu cümledendir.

(Arkası var)

İhtilâflar [*]

C) İhtilâftan evvel bi salâhiyet beyannamesinin kazayi adlice ret edilmiş olması icabeder. 1 haziran 1828 tarihli emirname bu hususta pek kat'î kaideler vaz'ü tespit etmiştir. Bunlara riayetsizlik, usulü muhakemenin butlânini mucip olur.

Muamelât şu suretle cereyan etmek lâzımdır: Salâhiyet beyannamesi bir muhtıra (memoire) dır ki mukaddes bir şekili yoktur, ve mehakimi adliyenin ademi salâhiyetini beyan için mülkiye idaresinin istinat ettiği, ahkâmi kanuniye ve nizamiyeyi beyan eder. Bu muhtıra, vali tarafından, davaya bi gayri hakkın vaziyet etmiş olan mahkeme nezdindeki Cümhuriyet müddei umumisine verilir. Bu bir muamele esasiyedir. Yukarıda demiştim ki davada tarafeynden biri sıfatile hareket eden vali, bu sıfatla, ademî salâhiyet itirazını dermeyan etmiş olsa bile, bu muamele ifa kılınmak lâzımdır.

Müddei umumî salâhiyet beyannamesini alenî celsede mahkemeye tevdi eder. Mahkeme beyannamenin esasını kabul ederse salâhiyetini bir hükmü mahsus ile ilân ve esasa ait kararı muvakkaten talik eyler (†)

Mahkemenin, kendini salâhiyettar addettiği kararı Cümhuriyet müddei umumisi tarafından, beş gün zarfında, valiye tebliğ olunur; mamafih bu müddet vacip değildir; irsal tarihi itibara şayan bir deftere kaydolunur.

* Üst tarafı İDARE mecmuasının 31 inci nushasındadır.

† Eğer mahkeme, salâhiyet beyannamesini ret ettiği halde davanın esasına hüküm verseydi, kararı Temyiz mahkemesince nakz edilebilirdi.

Vali bu tarihi takip eden on beş gün zarfında ihtilâfi dermeyan edebilir: edebilir, etmeğe mecbur değildir, salâhiyet beyannamesi kendisine bir mecburiyet tahmil etmez. Mahkemenin salâhiyetini istinat ettirdiği hükmün esbabı önünde serfuru edebilir, serfuru etmezse bir ihtilâf kararnamesi ittihaz eder.

Ç) İhtilâf, vilâyetin bir kararnamesiledir ki sureti kat'iyede dermeyan edilmiş olur. İhtilâf kararnamesi, on beş gün zarfında, ilmühaber mukabilinde mahkeme kalemine tevdi olunur, mahkeme kâtibi müddei umumiye, müddei umumi de, müteakiben, bir istişare odası halinde mahkemeye tevdi eder, ve işbu davaya müteallik her türlü muhakemenin imhalini bildirir.

Mahkeme meseleden keffiyet etmiş değildir, yalnız davaya verilecek netice talik olunmuştur. Bu mühim bir noktadır. Çünkü ihtilâf encümeni eğer ihtilâf kararnamesini iptâl ederse, muhakemeye, terk olunduğu noktadan, tekrar iptidar edilir.

Şurasını beyan etmek lâzımdır ki ihtilâf kararnamesinin kanuniyeti, dermeyan olunduğu mahkeme tarafından, hiç bir suretle tahkik ve muhakeme edilemez; şayet, meselâ, ihtilâf kararnamesi şeklen havi olduğu noksanlara mebni, batıl olursa mahkeme artık ileriye gitmek hakkını haiz değildir. Takip edilen tarzı muamelâtin kıymetini takdire ancak ihtilâf encümeni salâhiyettardır.

Mahkemeye tebligat icrasından sonra, ihtilâf kararnamesi, alâkadaran haberdar olmak ve itirazlarını dermeyan etmek üzere, tekrar mahkeme kalemine tevdi olunur. Bu yeni tevdiin mühleti on beş gündür. Müddeti mezkûrenin hitamında müddei umumî dosiyeyi adliye nazırına takdim eder ki o da ihtilâf encümenine verir.

Bütün bu kaideler ihtilâfın bidayet mahkemesinde dermeyan olduğunu farzeder. ihtilâf istinaf mahkemesinde de dermeyan olunabilir: Gerek bidayeten dermeyam ihmal edilmiş olduğu için, gerek şeklen gayri kanunî bir surette dermeyan edildiği ve ihtilâf encümeni canibinden iptal olduğu için, gerek — nihayet — mahkeme salâhiyet beyannamesini is af ettiği için, işte bu is af hükmü üzerine tarafeynden biri istinafa tevessül eder.

İhtilâf nizamnamesi

İstinaf halindeki muamelât ta tıbkı bidayet usulündekinin aynidir; bir salâhiyet beyannamesi lâbüttür, yukarıda bahsedilen son faraziye müstesna olmak üzere. Fakat bu istisna kararnamede zikrolunan şerait meyanında musarrah bulunmak lâzımdır. Bidayeten bir salâhiyet beyannamesi bulunmak lâbüttür, yoksa bidayet mahkemesinin gerek bir sebebi harici olmaksızın ve gerek davada tarafeynden biri olmak sıfatile vali tarafından serdolunan ademî salâhiyet itirazı üzerine olsun kendini salâhiyettar görmediğini ilân etmesi kâfi değildir.

İhtilâf encümeninin usulü muhakemesi 26 teşrinievvel 1849 tarihli emirname (decret) ile tanzim olunmuştur. Bu husustaki imparatorluk emirnameleri fesh edilmiştir. Bu usulü muhakeme iki safhadan terekküp eder: istintak safhası, hüküm safhası.

İstintak safhasında: 1) Adliye nazırı tarafından bir raportör tayini; 2) doseynin vurudundan itibaren beş gün zarfında, ihtilâfın kimin dairei salâhiyetine dahil olduğunun na-

zira ihbarı (nazır mülâhazatını on beş gün zarfında bildirir) ; 3) dosyenin alâkadarana veya avukatlarına tebliği için kitabete tevdi; 4) evrakın salâhiyettar olan nezaretten vurudundan itibaren azamî yirmi gün sonra raporun kitabete tevdi hususları vardır.

Hüküm safhasında: 1) Heyeti umumiyede raporun kıraati; 2) alâkadaran arzu ettiği surette avukatların mülâhazatını istima; 3) hükümet komiserinin zarurî olan müsted'iyatı; 4) karar hususları mevcuttur.

Bu karar, evrakın adliye nezaretine irsalinden itibaren azamî iki ay zarfında ittihaz olunmak lâzımdır; şayet, bu mühletin inkızasından bir ay sonra, mahkeme ihtilâf hakkında ne karar ittihaz edildiğinden haberdar olmazsa, işin muhakemesine mubaderet edebilecektir.

İhtilâf üzerine verilecek kararın vasfı mümeyyizi

İhtilâf mahkemesinin vazifesi muzaaftır. ihtilâf kararnamesini hem şekil, hem esas itibarile tetkik etmeğe mecburdur.

Evvelce gördük ki ihtilâfın arzulunduğu mahkeme, bu ihtilâfın kaideye mutabık olup olmadığına hükmedemez; kaideye gayri mutabık bir ihtilâf kararnamesi karşısında bile muhakemeyi vakti ahara talik etmeğe mecburdur. Fakat kaideye gayri mutabık ihtilâf kararnamesi ihtilâf encümenince ilga edilmek lâzımdır. Bu ilga valiyi bir istinaf kararnamesi ittihazından men edemez.

Şayet ihtilâf encümeni kararnameyi esasından ilga ederse bu kararname istinaf mahkemesinde tekrar tecdit edilemez. Bu takdirde adli sülta lehine kaziyeyi muhkeme hasil olmuştur. İhtilâf encümeninin kararı aleyhine tabiatile hiç bir itiraz mümkün değildir.

Şayet ihtilâf mahkemesi kararnameyi tasdik ederse ki üçüncü sureti hal budur) adli sülta terk olunmuş demektir, ihtilâf encümeni hangi İdarî sülthanın salâhiyettar olduğunu karar altına almaz. Salâhiyettar olduğu zannında buldukları idare mahkemesi huzurunda istinafi dava etmek alâkadarlara aittir.

Menfi vazife ihtilâfi

İdarî ve adli sültalar (adli sültadan maksat adliye mahkemeleridir) bir ihtilâfin halli hususunda, yekdiğerini müteakip, ademi salâhiyet iddiasında bulunurlarsa o zaman menfi vazife ihtilâfi hadis olur. Şüphe yoktur ki davanın bu iki sültadan birinin salâhiyeti dahilinde olduğunu farzetmek icabeder. (*)

İdare — 12

* İhtilâf encümeninin muhakeme edeceği bir menfi ihtilâf kalmaz: eğer bir iş hakkında karar vermek hususunda müteakiben ademî salâhiyet dermeyan eden iki sülta filen salâhiyettar değillerse ve eğer salâhiyet başka bir sültaya ait ise Zabıtai adliye vazifesinin ifası sırasında vukubulan bir katil meselesinden dolayı Devlet aleyhine ikame edilmiş bir dava mevzuubahs idi. Gerek mahkeme, gerek Şûrayı Devlet ademî salâhiyet dermeyan ettiler. İhtilâf encümeni bu kabil ahvalde Devletin mes'uliyetini tayin etmek salâhiyetinin filhakika mahkemeye ait olmadığını beyan etti. Bu salâhiyet iştikâ anilhükkâm tarikile keyfiyetten haberdar olan istinaf mahkemesine aittir.

.....

Müspet vazife ihtilâfı, İdarî ve adlî sülâların tefriki mebdeinin üçüncü sureti teydidir.

Menfî vazife ihtilâfının hikmeti vücudu, bu mebdee hürmet değıldir, belki mahkemeyi ret etmeğe kendilerini müktedir zannedemiyen eşhasın menfaatlarıdır. Bunların vasfı mümeyyizleri müspet ihtilâfta görmüş olduklarımızın evsafından büsbütün farklıdır. Tarafeyn sayesinde ki ihtilâf mahkemesi davadan haberdar olur. Salâhiyet meselesini halliçin vukubulan masarîf davayı esasından kaybeden tarafa raci olacaktır.

Menfî ihtilâfa, tarafeynin en son bir çare ve tetbiri nazariile bakılmamalıdır, ve ihtilâf mahkemesinin reyü fikrini talep etmeden mukaddem bilcümle salâhiyet derecelerinin işbu tarafeyn için hitam bulmuş olduğı iddia kılınamaz. Şayet, meselâ, bir hukuk mahkemesile bir vilâyet idare heyeti salâhiyettar olmadıklarını beyan ederlerse, meseleyi hallettirmek için, Divani âlî (la cour) ile Şûrayı Devlet nezdinde, yekdiğerine mubayin olabilen bu iki kararı istinaf etmeğe lüzum yoktur.

Mukaddema menfî ihtilâf halinde tarafeyn, kavanin sakit olduğı takdirde, her iki sülta için dereceten yegâne mafevk olan, reisi hükümete müracaat edelerdi. 1849 tarihinde, ihtilâfat için bir mahkemei mahsus teşkil ve ihdas edildiğı vakit, bu kabil müracaat ve itirazatı kabul etmesi vazifesi de ona tahmil edilmişti. 1872 tarihli kanun bu hususta hiç bir şey söylememiştir; binaenaleyh imperatorluk devrinde ihtilâfat için tanzim edilen kanunların iptalile yalnız 1849 kanunları tatbik edilmektedir.

.....

Menfi ihtilâf halindeki itiraz bir avukat tarafından mumza bir istidaname ile vukubulur: bir filî cürminin men'ü zecri maksadile yapılan bir dava mevzuu bahs ise, meselâ menfi ihtilâf bir taraftan kazayi idari ve diğere taraftan zabıtai adliye arasında tehattüs etmiş ise bu ihtilâfi adliye nazırı halle salâhiyettar olur.

Usulü muhakeme şayani dikkat bir hususiyet göstermiyor. Yalnız alâkadarane vaki olan tebligat tehallüf ediyor. Bu tebligat, ihtilâf eşhasi hususiye tarafından veya bir nazır canibinden ihdas edildiğine göre tebliğ (signification) yahut idari ihbar (notification) suretile icra olunur, Elhasıl her şey müspet ihtilâfta olduğu gibi cereyan eder.

(Mabadi var)

Ali Kemalî

Erzincan Valisi

—————

Türk inkilâbının en mühim kanunu [*]**1 Eylül 1930**

— 8 —

Eylül iptidasından beri mevkii tatbıkta bulunan yeni genç ve dinç belediye kanunu mucibince, Cümhuriyetin bütün beldeleri, yeni belediye meclislerini intihap etmişlerdi..

Bu intihabat hitam bulunca, muvakkat madde mucibince eski reis ve meclislere verilmiş olan selâhiyet hitam bulmuştu. Halbuki, kanunun maddei mahsusası ahkâmına nazaran belediye meclisinin teşrini sani iptidasında toplanması lâzımdı.

Fakat belediye işlerini görecek kanunî makam yoktu, Binaenaleyh belediye meclisleri derhal fevkâlade olarak içtima etti. Belediye reisini, encümenin intihap ederek dağıldı.

Kaza ve kazadan küçük yerlerdeki belediye reislikleri valiler tarafından tastik olundu. Vilâyet belediye reislikleri intihabatı neticesi Dahiliye Vekâletince tastık aliye arz ve musaddak kararnameleri vilâyetlere tebliğ edildi.

* * *

* Baş tarafı İdare mecmuasının 31 inci sayısındadır.

Belediye meclisleri 1 Teşrinisanide toplandı.

Meclisleri çalışma usulü hakkındaki talimatnameye ve kanunî hükümlere göre vazifesini ifa ederek dağıldı muayyen müddet zarfında işini bitirmeyen belediyelerin kanunî salâhiyetler dâhilinde müddeti içtimaları temdit edildi.

Belediye meclislerinin müzakereleri aleni olduğu halde bu aleniyetten bazı yerlerde halk istifade etmiş ve müzakereleri dinlemiştir. Eski belediye meclisleri müzakeratında böyle aleniyet olmadığı için ehâlimiz kanunun bu hükmünden medenî ve İctimaî hissesini pek yakında almağa ve kendi şehirleri ve kasabalarına ait işlerin münakaşalarını yakından dinlemeğe başlayacaklardır. Esasen belediyelerimizin bu seneki bütçeleri sabık meclisler tarafından yapıldığı için müzakere mevzuları o kadar hararetli değildir.

Bütçe içtimasına kadar da müzakerelerin aleniyeti teammüm edecektir. Yeni kanun mucibince teşekkül eden belediye meclislerimizden Konya belediye meclisinin ilk adı içtima ruznamesi misâl olarak aynen aşağıya yazılmıştır.

1. — 929 senesi hesabı kafisinin tetkik ve tasdiki.
2. — Konya şehri mahalle teşkilâtının tetkik ve tasdiki.
3. — Evvelce tespit ve Dahiliye Vekâleti celilesince tasdik olunan belediye hududu teşkilâtı mülkiye dolayısıyla ahiren icra edilen sınır tashihâtının tetkik ve tasdiki.
4. — Esnaf talimatnamelerinin tetkik ve tasdiki.
5. — Belediye suçlarından hangilerininin maktu, hangilerininin gayri maktu cezaya tâbi olacaklarının tefriki.
6. — Car ve isticar mukavele namelerinin hangi tarihten hangi tarihe kadar tasdiki mecburi olup hangi tarihten itibaren hangi tarihe kadar ne nisbette cezaya tâbi olacağını tayini.

7. — Kanunun 112 inci maddesi mucibince belediye vergi ve resimlerinin taksit müddetlerinin tespit ve ilânı.

8. — Belediye hududu dahilinde muayyen mevkilere otomobil işletmek için ruzname itasına dair hafız Mehmet efendi imzalı arzual ile bu bapta mukavelename müsveddesinin tetkik ve karara raptı.

Yeni kanunun tatbikat sahasına ait şu kısa mülâhazalardan sonra maddelerin tetkikine geçilmiştir:

114 üncü madde yangın tedabiri ve sigortacıların buna iştiraki hakkındadır. Yalnız harik sigortacıların iştiraki için, mahallî ihtiyaçlara göre belediyeleriniz harik sigorta kumpanyaları ile mukavele aktederek sigorta ücretleri üzerinden yüzde beşe kadar hisse almağa teşebbüs etmişlerdir. Maddenin son fıkrasındaki (münferit bağ ve bağçe içindekiler) kaydı mahallî teamüle göre tatbik olunabilir.

Yani bir bina münferit olabilmesi için yanındaki binadan ne kadar uzak olmalıdır?. Bu cihet, kanunda sukut geçilmiştir.

Belediye kanunu layihası muvakkat encümeninde bu madde için esbabı mucibe olarak itfaiye vesaiti ikmâl edilen mahallerde sigorta kumpanyaları tazminat vermeğe mecbur kalmadan pirim almağa devam edeceğinden ve bu istifadeleri, belediyece yapılan masrafların neticesi olduğundan, İtfaiye vesaitini idame masraflarına iştirak mukabili olarak kabul edildiği zikrolunmuş ve madde meclisi alîi hey'eti umumiyesinden aynen geçmiştir.

* * *

.....

Kapalı çarşı ve bedesten ve emsali büyük binaların sureti tamiri hakkındaki 115 inci madde Dahiliye encümenince çıkarılmıştı. Muvakkat encümen bunu lüzumlu görmüş ve lâyhaya tekrar ilâve eylemiş ve meclis hey'eti umumiyesinde aynen kabul olunmuştur.

Kanunlar, mevcut ihtiyaçlardan doğar ve bu ihtiyaçları tatmine çalışır; tarihî, ve bediî ve mimarî kıymeti haiz olan bostanlar, pasajlar ve büyük hanlar gibi yerlerde ve beldenin iktisad ve istihsâl hayatınca ehemmiyet bulunan saraçhane, dıbağhane gibi emlakî müctemia ve mürettebeyi havi her nev'i büyük binaların müşterek tesisata müteallik aksamını inşa ve tamir için bu maddeye lüzum görülmüştür.

Filhakika, İstanbulini tarihî ve İktisadî ehemmiyeti haiz olan kapalı çarşısı ve bedesteni, muhtelif şahısların mülkiyetinde bulunduğu için lüzumu halinde tamir edilemiyordu. Bu madde ile belediyelere bu ve emsâli hakkında icap eden salâhiyet verildiği gibi, tamir edilemeyecek derecede harap olan bu gibi müesseselerin yerlerine yapılacak ve şehirlerimizi, kasabalarımızı tezyin edecek asrî müesseseler vücade getirilmesini mezuniyet verilmiştir.

* * *

116 inci madde yeni bir hükmü ihtiva etmektedir.

Evvelce belediyeler, bütçeleri mesaisi nispetinde kaldırım ve saire yaparlardı, kanun mucubince hane hizalarına kadar olan kaldırımın nısıf bedelini mal sahipleri verir nısıf diğerini belediye temin ederdi. Bahçeler hizasından geçecek yollardaki kaldırımın nısıf bedelini almak için

.....

kanunda hüküm yoktu. Binaenaleyh bütçeleri zail olan belediyeler, şehrin böyle bahçelikli semtlerine kaldırım yapmağa hiç teşebbüs edemezlerdi.

Bu madde bu gibi ihtiyaçlardan doğmuş ve diğer medenî ihtiyaçlar içinde hükümleri muhtevi bulunmuştur.

Madde, muvakkat encümende teşebbüs olunan şekilde meclisi ali hey'eti umumîyesinden geçmiştir.

Yalnız, masrafın diğer nısfının nereden verileceği Gireson Meb'usu Tahir bey tarafından sorulmuş mazbata muharriri ikinci nısf masrafın belediye bütçesinden verileceğini söylemiştir.

Bundan sonra kanuni şerait dairesinde mülk sahipleri tarafından vuku bulacak her hangi bir müracaat üzerine bu gibi yerlere şose ve kaldırım yapabilecek ve arazi ve bahçelerde masarif hissei iştirakine dahil olacaktır.

Çünkü kanunun metninde (her mükellefin müsekkafat veya arazi vergisi nispetinde) fıkrası konmuştur.

İştirak hissesi, sabıkında olduğu gibi tesisat masrafının yarısıdır. Su, tenvirat ve mecra hizmetleri bu meyana dahil olduğu gibi, aynı şerait altında diğer belediye hizmetlerinden dahi istifade imkânı temin olunmuştur.

* * *

Belediyelerin nerelere para sarf edebileceklerini tespit eden 117 inci madde çok mühimdir. Şimdiye kadar yapılan bütçelerde yapılan yalnızlıklar ve bazan yanlış olarak sarf olunan paralar yüzünden bu madde tespit ve tayin olunmuştur. Köy kanununda da bu şekilde hükümler vardır, yani

.....

(kanun ile tesbit edilmemiş mahallere para sarf edilemez.) esası konmuştur.

Madde on altı fıkradan mürekkeptir. Şûrayı Devlet mülkiye dairesi mutaleaya göre bu fıkraların sureti tertibi ehemini mühimine takdim esası nazarı dikkate alınmış isede madde de böyle sarih bir hüküm olmadığından meclisler mahallî ihtiyaç noktai nazarından başka bir şey ile mukayyet değildirler. Şûrayı Devlet hey'eti umumîyeside, maddenin 13 üncü fıkrasındaki sigorta masrafını tetkik ederek, devlet vilâyet, belediye emlâki için bir devlet sigortası tesisi daha muvafık olacağı ve yahut sigorta ücretlerinin muayyen esaslar dahilinde bankaya yatırılarak tenmiyesi mütaleasında bulunmuştur.

Beldenin imarına ait tesisat ve inşaatın bakım ve işletme masrafları hakkında ki 14 üncü fıkra Dahiliye Encümeninde ilâve olunmuş, muvakkat encümende fıkralarda bazı tadilât yapılmış ve bilhassa, eski kanunda gayri müsmir masraflar yekûnu bütçenin onda birini ve muvakkaten beşte birini tecavüz edemez hükmünün muhtelif ihtiyaçlarla kabili telif olmadığını görerek maaş ve ücret için vazedilmiş olan 10 inci fıkradaki yüzde otuz nisbetinin Dahiliye Vekâletinin müsadese lüzumunda tezyit edilebileceği esası kabul edilmiştir.

Meclis hey'eti umumîyesinde müzakeresi sırasında başkaca münakaşa olmamış ve madde aynen geçmiştir. Badema, bu maddenin hükümlerine uymayan hiç bir masrafa belediyelerce icra edilemeyecektir.

* * *

.....

Ancak yukarıki maddenin hükmü 118 inci maddede gösterilen ihtiyarı masraflarla kısmen tahfif olunmuş ve fakat bunlarda yine kanun ile tespit edilmiştir. Yalnız, mecburî işleri ikmâl etmeden evvel, ihtiyarî işler için bütçeye tahsisat konamiyacağı ayrıca tespit edilmiştir. Bununla beraber, mecburî vazifeler, belediyelerin bütçeleri yekûnuna göre tespit olunmuş olduğundan küçük belediyelerde mecburî vazifeler azdır. Onlar diğerlerinden daha evvel ihtiyarî işlere geçebilirler.

Maddenin son fıkrası hükmüne görede, her hangi ihtiyarî bir işe başladıktan sonra onun yarım bırakılmasını men için, tahsisatının gelecek senelerde tenzil veya tayyî Dâhiliyeden alınacak müsaade ile takyidolunmuş ve madde encümenlerde ve hey'eti umumîyeden tadilsiz geçmiştir.

* * *

119madde belediyelerimizde mali seneyi tespit ve belediye bütçesini tarif etmekte olup encümenlerden ve meclisten tadilsiz geçmiştir.

120inci madde bütçenin sureti ihzarını göstermektedir. Bütçenin, mali sene iptidasından evvel tasdikini temin için Şubat iptidasında reis tarafından belediye encümenine tevdiî ve encümence de azami iki ay zarfında tetkiki ve Şubat iptidasında belediye meclisine tevdiî şartları Şûrayı Devlet hey'eti umumîyesinde konmuş ve bu şekilde encümenlerden tadilsiz geçmiş ve hey'et i umumîyecede aynen kabul olunarak kesbi kanuniyet etmiştir.

Hükümet teklifinde 121 inci maddede bütçe nizamnamesinin kaydi, Şûrayı Devlet hey'eti umumîyesinde, bütçe kararmamesi şeklinde tashih olunmuş ve muvakkat bele-

.....

diye kanunu lâiyhası encümünde de maddenin nihayetine (veya fasıl ve maddelerini tadilen kabul eder) fıkrası ilâve olunmuş ve bu şekilde hey'eti umumiyeden geçmiştir.

* * *

Eski kanunda, evvelce meclisi idarelerle ve bilâhara idare hey'etleriyle belediye meclisleri birleşir ve belediye bütçesini; cemiyeti belediye halinde tetkik ve tasdik ve munakaleleride aynı şekilde icra ederdi.

Yeni kanuna göre bütçeyi, belediye reisi ihzar ve belediye encümeni tetkik ve belediye meclisi kabul eder. Fakat mecburi ve ihtiyarî vazifelere ve bunların tahsisatına dikkat edilip edilmediği ve alelumum kanuna mutabık olup olmadığı noktai nazarından mahallî en büyük mülkiye amirine, 122 inci madde ile bütçeyi tasdik hakkı verilmiştir. Aynı madde; belediye bütçeleri için yeni bir hüküm koymuştur. Evvelce yalnız Ankara belediye bütçesi Dâhiliyeye gönderilir ve Dâhiliyeye tasdik olunurdu.

Diğer belediyelerin ve hatta İstanbul Belediyesinin bile bütçesi merkeze hükümsüzdü, binaenaleyh merkezin hakkı murakabesi yalnız tevhit ve tashiyetten ibaret kalırdı.

Bu madde ile, bütçelerin merkeze gönderilmesi esası tespit edilmiş olmakla beraber tetkik ve tasdik ve icabında red gibi bir hak ve salâhiyet verilmemiş ve bu işte mahallî muhtariyetlere geniş bir sahai istiklâl bırakılmıştır. Bununla beraber, tâbidir ki bütçeler merkeze süs için gelmiyecektir. Mahallî mülkiye amirlerinin mütalaası ile gelecek olan bütçeler icabında tetkik ve yine mahallî amirlere verilecek direktiflerle mahalli amirlerin tasdik ve tadil hakkında

.....

bilistifade, kanunun vaz ettiği mecburi hükümler ve ihtiyarî vazifeler için tahsisat konup konmadığı tespit olunacaktır.

* * *

123 üncü madde bütçelerin ne gibi şartlarla tasdik olunacağını gösterir. Bütçelerin bu şartlar dahilinde aynen veya tadilen tasdik hakkı mülkiye amirlerine verilmiş ve fakat, bunlar tarafından yapılan tadilâtı kabul etmeyen belediye meclislerine Şurayı Devlete müracaat hakkı verilmiştir. Bu fıkra Şurayı Devletçe tespit edilen kısımdandır, muvakkat encümen bu fikri kabul etmiştir.

Hükümet teklifinde bir ay zarfında tasdik edilmeyen bütçe katileşir, kaydı vardı, Dahiliye encümeni bu müddeti bir haftaya indirmiş, muvakkat encümende de bazı tadilât yapılmış ve o surette hey'eti umumîyece kabul edilmiştir.

Evvelce idare hey'etinin unvanı, Meclisi idare iken bu meclisin halk tarafından müntehap âzaları varken, meclisi idare ile belediye meclisinden mürekkep olarak toplanan cemiyeti belediyelerin aded âzası arasında bir tenasüp vardı. Fakat meclisi idarelerden müntehap âza lagv edilince cemiyeti belediyelerden, belediye âzaları daima ekseriyeti teşkil etmekte ve binaenaleyh, bütçede istedikleri tadilâtı ekseriyetle yapmakta ve idare amirleride, hükümet noktai nazarını ve kanuni hükümleri bihakkın terviç ettirmemekte idiler.

Yani meclisi idarenin müntehap âzası kaldırıldıktan sonra cemiyeti belediyelerde salâhiyet itibârile muvazene bozulmuştu.

.....

Şimdi mülkiye amirlerine, bu madde ile verilmiş olan salâhiyet bu muvazenesizliğin aksülamelidir. Vakıa bu şekil, zahiren mahallî muhtariyetlerin salâhiyetine merkezce ve hükümetçe fazlaca müdahale şeklinde telakki edilebilirse de idare hey'etlerinin müntehap âzasının lağvından sonra ceryan eden belediye bütçe müzakereleri bu hususta hükümet noktai nazarını tamamen tasvip edecek mahiyettedir. Mahallî muhtariyetin noktai nazarını icabında dinlemek için Şûrayı Devlete müracaat hakkı verilmiştir.

* * *

Hatta, mahallî muhtariyetlerin noktai nazarlarına kanun haricinde müdahale edilmemesini temin için 124 üncü madde mutlak olarak vazedilmiş ve bununla beraber 123 üncü madde ahkâmı haricinde bütçenin tasdik edilemeyeceği ayrıca tasrih olunmuştur. Bu maddede hükümet teklifinde ve Dahiliye encümeninden geçen formülde (Sebeup ve suretlerinden gayri bir sebep ve suretle) kaydı vardı. Muvakkat encümen bunu kaldırmış ve (sebeup ve suretlerden gayri bir şekilde) haline ifrağ eylemiş ve hey'eti umumiyece o suretle kabul olunarak kesbi kanuniyet eylemiştir.

(Devamı var)

K. Naci

Mahallî İdareler Umum Müdür Muavini

Belediye Hayatı

Fransa'da Belediye Rejileri

Komünlerin hususî teşebbüslere iştirakine dair
(VI) inci bahsin devamı

**Ticarî ve Sınaî mahiyeti haiz umumî hizmetlerin
halinde idaresi hakkındaki
17 Şubat 1930 tarihli
dekrenin sonu**

Madde 57.— İdare meclisine veya müdüriyet komitesine veya buna mümasil teşkilâta komünün mümessilleri yukardaki (52) inci maddeye tevfikân tayin olunur. Bunların tayini heyeti umumîyenin tasvibine arz olunmaz.

Madde 58.— Komünün mümessilleri şahsen aksiyon sahibi olmağa mecbur değildirler. Meclisi idare âzalarının idare ve muamelâtı için bir garanti teşkil edecek aksiyonların kanunî miktarına ait nizamname ahkâmı komünün meclisi idarede bulundurduğu âzaların adedi nispetinde komüne tatbik edilir. Meclisi idarenin muamelât ve idaresini garanti etmek üzere komünün sahip olduğu bu aksiyonlar satılamaz.

Madde 59. — Komün mümessillerinin idaresinden mütevellit hukuki mesuliyetler komüne racidir.

Madde 60.— Komün mümessilleri, şirketin diğer meclisi idare âzalarına verilen hakkı huzura maliktir. Şirket yüzde şu kadar tevziat yaptığı takdirde belediye meclisi kararile komün mümessillerinin hakkı huzurları iki misline çıkarılır ve mümessillerin hisselerine isabet eden yüzdelerde belediye bütçesinin tahsilâtına kaydolunur.

Komün mümessilleri, şirketin idaresinde hususî idarelerin ifasını ve yahut istisnaen bir mükâfat kabulünü veya hususî menfaatlerin kabulünü ancak valinin tasvibinden geçen belediye meclisi kararile taahhüt edebilir.

Keza, şirketin idaresinde müdüriyet, meclisi idare reisliği veya ikinci reisliği veya murahhas âzalık gibi vazifeleri de ancak aynı karar ile kabul edebilir.

Madde 61.— Komün menafine ait umumî bir müessesenin obligasyonuna malik olan komün o müesseseye (52) inci maddeye tevfikana hususî bir delke tayinine hakkı vardır.

Madde 62.— Obligasyona malik komün delkesi talebi üzerine meclisi idarede, müdüriyet meclisinde ve yahut mümasil teşkilâtta istima edilir ve mütalaatı zapta geçer.

Komün müessesesinin kontrolünü icra etmediği takdirde delke bütün defterlerin, hesabatın ve malzemenin tevsiik ve tahkiki hakkına maliktir.

Madde 63.— Komün sendikaları hususi teşebbüsata iştirakte aynen komünün istifade ettiği bütün hukuktan istifade eder. Bunlarda. 28 Kânunuevvel 1926 dekresinin (13-18) inci ve işbu dekrenin (49-63) üncü maddeleri ahkâmına tâbidir. Sendika komitesi belediye meclis rolünü ve reisi de belediye reisi rolünü ifa eder. Sendika mütaaddit departmanları ihtiva ettiği takdirde salâhiyettar prefe, sendika merkezinin bulunduğu departman profesidir.

BAHİS: VII

Muhtelif hükümler

Madde 64 — İşbu dekrenin intişarından itibaren teşekkül eden rejilere 25 Haziran 1915 ve 8 Teşrinievvel 1917 delmeleri ahkâm tatbik olunmaz.

Madde 65.— Meclisi nızar, Maliye nazırı. Dahiliye nazırı, Nafia nazırı işbu dekrenin kendilerine ait olan hususlarının icrasına memurdurlar.

Alâettin Cemil

İstanbul ve Paris hukuk fakültelerinden mezun

— SON —

